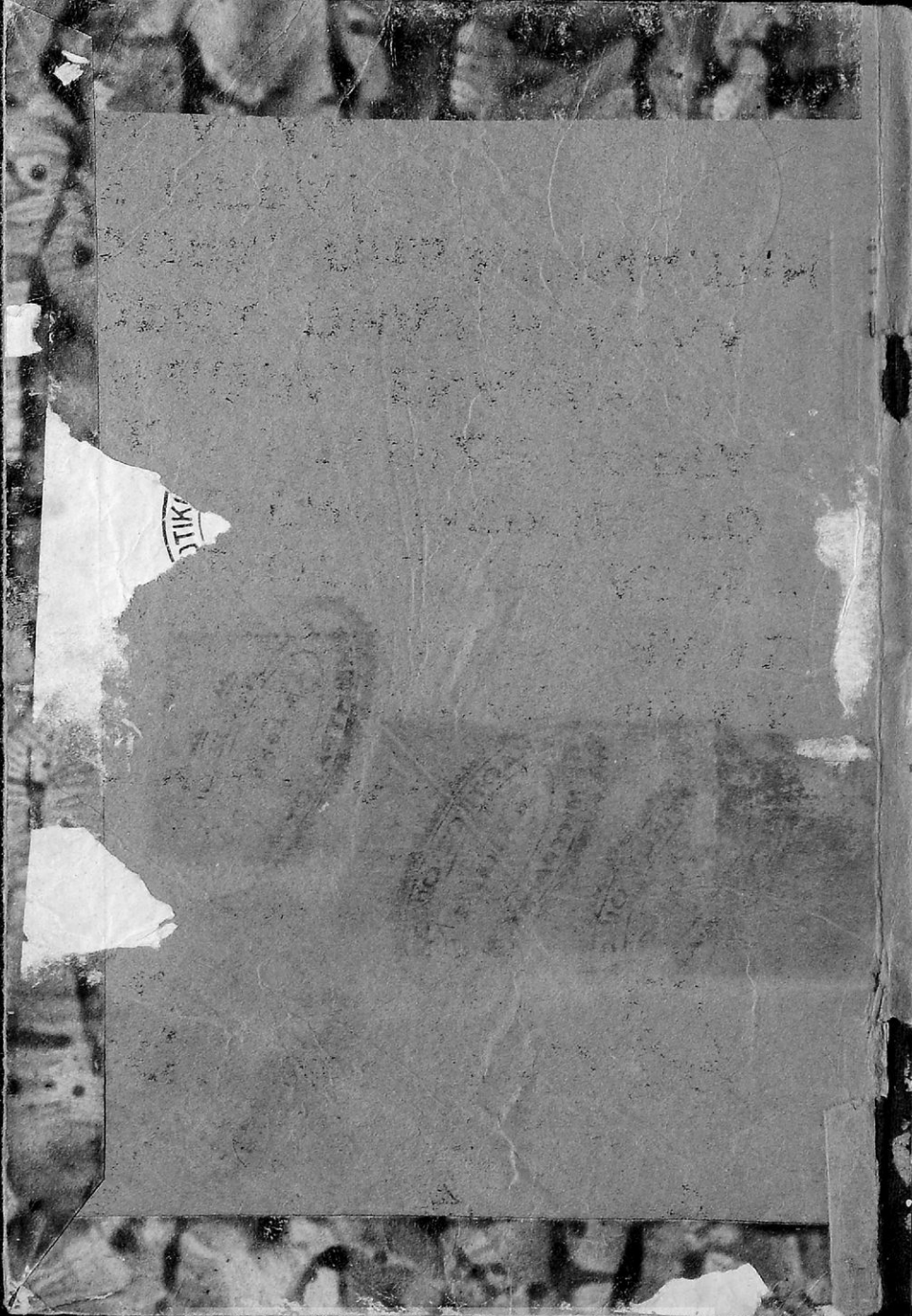

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

μέχρι τῶν Μηδικῶν

Πάρος Λαζαρίδης

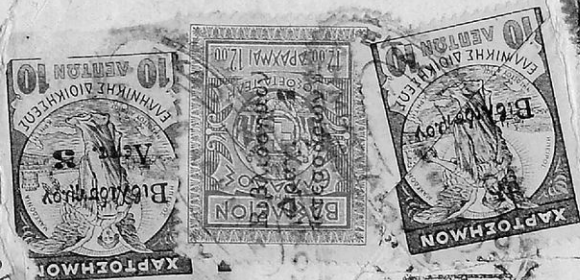
Εγκριμένη διὰ μίαν πενταετίαν 1932 — 1937

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'

Ἀντίτυπα 4,000

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε. Ο.
4-ΟΔΟΣ ΑΛΘΑΙΑΣ-4

1933

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἑνὸς ἐκ
τῶν συγγραφέων.

Handwritten signature

PRINTED IN GREECE — 1933
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ο ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. *Ἱστορία καὶ προῖστορία*

ΙΣΤΟΡΙΑ

Όλοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι. Δηλαδή θέλομεν νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Ἱστορία λοιπὸν εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

Όλοι ὅμως αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν εἰσὶν ἰσότητος καὶ ἐνδιαφέρον. Θέλομεν κυρίως νὰ μάθωμεν τὰ σημαντικώτερα ἔργα των. Ποῖα εἶναι ὅμως αὐτά;

Τὰ παλαιότερα χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀμαθής. Δὲν ἤξευρε νὰ ράπτῃ ἐνδύματα, νὰ κτίσῃ σπίτια, νὰ κατασκευάζῃ ἐπιπλα, σκεύη οἰκιακά, μὲ μίαν λέξιν τίποτε ἀπ' ὅσα κάμνουν εὐχάριστη τὴν ζωὴν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐγίνε με κόπον καὶ εἰς τὸ διάστημα χιλιάδων ἐτῶν. Ἀργότερα ὅμως ἄρχισε νὰ προχωρῇ γληγορώτερα. Ζήτησεν ὁ νοῦς του, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, μεγάλην ἰκανότητα εἰς τὰς τέχνας, τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον, πού εὐρίσκεται σήμερα.

Τὴν πρόοδον αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὀνομάζου με μίαν λέξιν πολιτισμός. Ἀπ' ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερο ἐκεῖναι, πού ἔκαμαν νὰ προκόψῃ ὁ πολιτισμός, καὶ αὐτὰς μελετᾷ κυρίως ἡ ἱστορία.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σήμερα γνωρίζομεν παραπολλὰ διὰ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους. Οἱ ἱστορικοὶ ἐμελέτησαν τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ἐφώτισαν πολὺ. Ἀπὸ ποῦ πῆραν τὰς πληροφορίας των;

Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν πλέον διὰ νὰ μᾶς διηγηθοῦν τὴν ἱστορίαν των, ἀλλὰ δὲν ἔχθη κάθε σημάδι των. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους ἔχομεν διάφορα ἀπομεινάρια, ὅπλα, ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκεύη, κοσμήματα, κατοικίαι ἀνάκτορα, ναοὺς, ἀγάλματα, εἰκόνας, ἐπιγραφάς, ἔγγραφα βιβλία κλπ. Ὅλα αὐτὰ τὰ λέγουν ἱστορικὰ μνημεῖα εἴτε πηγὰς τῆς ἱστορίας, διότι ἀπ' αὐτὰ ἀντλοῦμεν τὴν πληροφορίαν μας διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν παλαιότερων ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ φωτίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὰ περασμένα χρόνια εἶναι ἡ γραφή. Ἡ ἱστορία ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τότε ποὺ σώζονται γραπτὰ μνημεῖα.

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

ταλαιότερα γραπτὰ μνημεῖα δὲν ἀνεβαίνουν πέραν ἀπὸ 3 π.Χ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἐνωτὸ τὰ 5000. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν ἀνθρώπους ἔχομεν ὀλίγας εἰδήσεις, διότι τὰ μνημεῖα ποὺ μᾶλλον ἄφησαν εἶναι πολὺ πτωχικά, μερικοὶ σκελετοὶ, ὀλίγα ἐργαλεῖα, μερικά ὅπλα, ὀλίγα ἰχθυογραφήματα, τάφοι, λείψανα ἀπὸ κατοικίας κλπ. Μὲ αὐτὰ τὸ πολὺ παίρνουμεν μίαν ἰδέαν διὰ τὴν ζωὴν των, τὴν τέχνην κλπ. Δὲν μανθάνομεν ὅμως τὸ ὄνομά τους, οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν ὅπου ἔζησαν οὔτε τὰς πράξεις των οὔτε τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὅποια ἔλαβαν μέρος. Μὲ τὰς πληροφορίας ποὺ μᾶς δίνουν τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν ἔμποροῦμεν νὰ κόμωμεν τὴν ἱστορίαν των. Διὰ τοῦτο τοὺς παλαιότερους αὐτοὺς χρόνους τοὺς εἶπαν προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τὴν μελέτην των προϊστορίαν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ μελέτη τῆς προϊστορίας ἔχει μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ ἔμπορεῖ νὰ μᾶς συγκινήσῃ πολὺ, διότι παρουσιάζει ἐμπρὸς μας τὸν παλαιότερον ἄνθρωπον γυμνόν, ἀδύνατον καὶ χωρὶς γνώσεις νὰ ἀγωνίζεται μὲ μυρίας δυσκολίας, μὲ τὰς κακοκαιρίας καὶ τὰ ἄγρια θηρία, καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰ μέ-

σα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀσφάλισαν πρῶτα τὴν ζωὴν καὶ ὕστερα τὸν ἔκαμαν κύριον τῆς γῆς.

Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος ἔζησε πολλὰς χιλιετίδας ὅπως τὰ ζῶα. Ἐτρίφετο μὲ λαχανικά, μὲ καρπούς ἢ ὅ, τὸ κυνήγι. Κατοικίαν εἶχε τὰ πυκνόφυλλα δένδρα εἴτε τὰ σπήλαια καὶ ὡς μόνον ὑλικὸν διὰ τὰ κατασκευάσει τὰ προχειρότερα ἐργαλεῖα τὴν πέτραν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν μετεχειρίζετο ὅπως ἤτοίς τὴν φύσιν. Τὴν ὅσπανε τὸ πολὺ καὶ τῆς ἔδινε τὸ σῶμα ποῦ ἤθελεν. Ἀργότερα ἔμαθε νὰ τὴν δουλεύῃ, νὰ τὴν οἰκίσῃ δηλαδὴ ἐπάνω εἰς ἄλλην πέτραν, νὰ τὴν λειάνῃ ὅπως λέγουν καὶ νὰ τὴν τρυπᾷ. Πολὺ ἀργότερα ἀνεκάλυψε καὶ τὰ μέταλλα.

Οἱ ἀρχαιολόγοι συνηθίζουν νὰ διαίρουν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους ἀναλόγως τοῦ ὕλικου ποῦ μετεχειρίσθηκεν ὁ ἄνθρωπος:

1ον. Ἐποχὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου εἴτε παλαιολιθική ἢ ἐποχὴ.

2ον. Ἐποχὴ τοῦ κατεργασμένου λίθου εἴτε νεολιθική.

3ον. Ἐποχὴ τῶν μετάλλων.

Ἡ κάθε μία ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐποχάς, πρὸ πάντων αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλὰς χιλιετίδας.

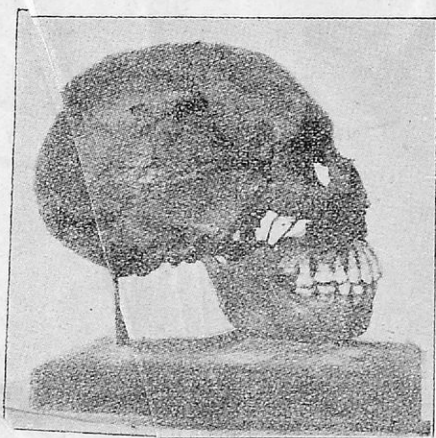
2. Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ

Ἡ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πότε ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; Αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμε νὰ τὸ ὀρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν. Σήμερα οἱ σοφοὶ λογαριάζουν μὲ τὰ εἰρήματα, ποῦ ἔχουν, αὐριον εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῇ κατ' ἄλλο, τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ ἀλλάξουν γνώμην.

Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἄνθρωποι ἔζησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν πολλὰς χιλιετίδας ἀπὸ σήμερα. Ἀπὸ τοὺς παμπάλαιους ὅμως ἀνθρώπους ἔμειναν ὀλίγα σημεῖα. Ἐχομεν πρῶτα λείψανα ἀπὸ τοὺς ἰδίους, δηλαδὴ σκελετοὺς, κρανία, ἔπειτα διάφορα προϊόντα τῆς τέχνης του, ἐργαλεῖα, ὅπλα, ἀγγεῖα κλπ. Ὅλα αὐτὰ εὑρίσκονται παραχωμμένα εἰς τὴν γῆν μαζὶ μὲ κόκκαλα ζώων, μὲ λείψανα ἀπὸ τροφάς, μὲ σπόρους, μὲ

άρπου κλπ. Τὸ στῤῥωμα τῆς γῆς, εἰς τὸ ὁποῖον εὕρισκε-
ται, μᾶς βοηθεῖ νὰ λογαριάσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν
ἡλικίαν τῆς. Οἱ ἀρχαιολόγοι ὁμῶς δὲν εἶναι σύμφωνοι εἰς τοὺς
ὑπολογισμοὺς των. "Ἄλλοι ἀνεβάζουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρώ-
που εἰς 10 χιλιάδες χρόνια, ἄλλοι εἰς 400 χιλιάδες, ἄλλοι
ἀκόμη περισσότερο.

Κρανίον ἀνθρώπου τοῦ Νεάντερθαλ

Εἰς ποῖον σημεῖον τῆς γῆς παρουσιάσθη ὁ πρῶτος ἀνθρω-
πος; Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ὀρίσωμεν μὲ ἀκρί-
βειαν. Ἐπειδὴ εἰς τὰ ἴσα χρόνια, πού ἐξῆσαν οἱ παλαιότεροι
ἄνθρωποι, σημαντικὸν μέρος εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἦτο
σκεπασμένον μὲ πάγους, μερικοὶ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ πρῶτοι ἄν-
θρωποι ἐξῆσαν εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον. "Ἄλλοι τὴν κοιτί-
δα τῶν πρῶτων ἀνθρώπων τὴν ἴσθουν εἰς μίαν ἡπειρον, ἣ
ὁποία κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σημερ. τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ κα-
ὶ ἦν ὡς ἡ Ἀσία, ἡ Ἀφρική καὶ ἡ Αὐστράλιαι. "Ἄλλοι πάλιν τὴν
τοποθετοῦν εἰς μίαν πλατυτάτην στερεάν, ἣ ὁποία ἦτο ἀπλω-
μένη εἰς τὰς χώρας τοῦ Βορείου Πόλου καὶ ἐχρησίμευεν ὡς
γέφυρα μεταξὺ Ἀσίας, Εὐρώπης καὶ Ἀμερ. ἧς. Ἡ στερεὰ αὐ-
τὴ εἶναι σήμερα βυθισμένη κάτω ἀπὸ τὰ κύματα εἴτε σκεπά-
ζεται ἀπὸ πάγους. "Ἄλλοτε ὁμῶς εἶχε γλυκὸ κλίμα καὶ δάση
ἀπὸ πεῦκα, τὰ ὁποία ἐσείοντο ἀπὸ μαλακοὺς ἀνέμους.
Εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ κλίμα

τῆς γῆς ἔπαθαν πολλὰς μεταβολάς. Αὐτὸ ὑπεχρέωσε ⁷ ἐο.
 θρώπους νὰ ἀλλάξουν τόπον, ἐνίοτε μάλιστα ἐγένεν αἶτ.
 ἐξαφανισθοῦν ὁλόκληροι φυλαὶ καὶ τὴν θέσιν των νὰ λάβῃ
 ἄλλαι. Διὰ τοῦτο εἰς μίαν χώραν εὐρίσκομεν συνήθως διαφό-
 ρους τύπους ἀνθρώπων. Αὐτὸ ἀπεδείχθη περισσότερον διὰ
 τὴν Εὐρώπην, διότι ἐκεῖ ἐγίναν αἱ περισσότεραι ἔρευναι καὶ
 τὰ περισσότερα εὐρήματα.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΓΩΝ)

Ἐκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα μεγάλαι ἐκτάσεις
 εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἦσαν σκεπασμέναι, ὅπως εἶπamen,
 ἀπὸ πάγους εἴτε ἀπὸ ὄγκους πάγων, ἀπὸ παγετώνων,
 ὅπως λέγουν, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς προχωροῦσαν νοτιώ-
 τερα ἢ ἀπεσύροντο βορειότερα καὶ ἄφιναν διαλείμματα, κατὰ
 τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατόν νὰ προκόψουν φυτὰ καὶ ζῶα. Αὐτὸ
 διήρκεσε χιλιάδες χρόνια καὶ λέγεται ἐποχὴ τῶν πάγων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησαν
 δύο τύποι ἀνθρώπων, πολὺ διαφορετικοὶ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν
 ἄλλον.

Η ΦΥΛΗ ΝΕΑΝΤΕΡΤΑΛ)

Ἐνα διάστημα τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης ἐγένεν ἄρκετὰ ζε-
 στὸν, ὥστε ἔζησαν ἐκεῖ ζῶα τῶν θερμῶν κλιμάτων, ἐλέφαντες,
 ρινόκεροι, τεράστια τίγρηι· μὲ μακροὺς καὶ κοπτεροὺς κυνό-
 δοντας.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησεν ἓνας τύπος ἀν-
 θρώπου, ποὺ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινὸν Εὐρωπαῖον,
 ὅπως μαρτυροῦν οἱ ὀλίγοι εὐρεθέντες σκελετοὶ καὶ τὰ κρα-
 νία του.

Τὸ 1856 εἰς τὸ Νεάντερταλ κοντὰ εἰς τὴν γερμανικὴν πόλιν
 Ντύσσελδορφ εὐρέθηκαν ἓνα κρανίον καὶ μερικὰ κομμάτια ἀπὸ
 σκελετόν. Ἀργότερα εὐρέθησαν ἄλλα ὅμοια κρανία καὶ σκελε-
 τοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι βλέποντες τὴν κατασκευὴν ἰδίως τῶν
 κρανίων ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸν
 παλαιότερον τύπον ἀνθρώπου, ποὺ γνωρίζομεν ἕως τώρα.
 Τὸν τύπον αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν φυλὴν τοῦ Νεάντερταλ.

Ἐξωτερικόν: Σκελετὸς μᾶλλον κοντὸς καὶ πιεσμένος, ὕψος 1,
 55—1.60 μέτρα, κόκκαλα καὶ μῦς δυνατοί, κόκκαλα τοῦ κάτω σκέλους

τῶν βραχιόνων κυρτά. Κρανίον μικρόν, ὄχι πολὺ στενόν-
 οὐ πολὺ, μέτωπον στενόν καὶ γυριστόν πρὸς τὰ ὀπίσω. Κοιλό-
 οφθαλμῶν μεγάλαι, ἀβαθεῖς, ἀπέχουν πολὺ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην
 κόκκαλο ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι χονδρόν
 καὶ σχηματίζει προεξοχήν, εἶδος γείσου ὅπως εἰς τὸν γορίλλαν. Ὅδόν-
 τες καὶ σιαγόνες δυνατοὶ καὶ χονδροειδεῖς. Ἡ κοιλότης τοῦ κρανίου
 πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τῶν σημερινῶν κατωτέρων φυλῶν.

Ἡ λικία: Ὑποθέτουν ὅτι ἡ φυλὴ Νεάντερταλ ἔζησεν εἰς τὴν Εὐ-
 ρώπην ἀπὸ τὸ 100 χιλ. π.Χ.

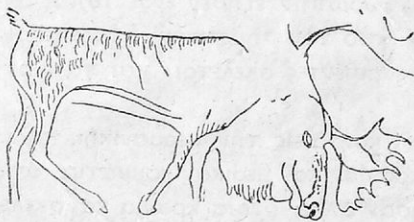
Καταγωγή: Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐντόπιοι, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν
 Εὐρώπην. Μερικοὶ ὑποθέτουν ὅτι ἤλθεν ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν.

Γενικὰ ὅλη του ἡ κατασκευὴ φανερώνει κατωτέραν βαθμί-
 δα ἀναπτύξεως καὶ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται μᾶλ-
 λον περὶ ἀνθρωπομόρφου πιθήκου. παρὰ περὶ ἀνθρώπου. Εἶ-
 ναι ζήτημα ἂν κατῴρθωνε νὰ περπατῇ ἐντελῶς ὀρθίως.

Κοντόχονδρος, μὲ μεγάλην σωματικὴν δύναμιν, ὁ παλαιό-
 ττος αὐτὸς ἀνθρώπος τρέφεται μὲ καρπούς καὶ μὲ τὰ ζῶα
 ποὺ φονεῦει καὶ μεταναστεύει ὅταν τελειώσουν αἱ τροφαί, ἀ-
 κολουθῶν τὰ ζῶα ποὺ ἀλλάζουν διαρκῶς κατοικίαν, διὰ νὰ
 εὕρουν τροφήν.

Η ΦΥΛΗ ΚΡΟΜΑΝΙΟΝ

Ἐπέρασαν χιλιάδες χρόνια. Οἱ πάγοι κατέβηκαν εἰς τὰς πε-
 διάδας, τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης ἔγινε ψυχρότερον. Νέα φυτεῖα
 καὶ νέα εἶδη ζώων, ἰδίως φυτὰ καὶ ζῶα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων,
 βόνασοι, μεγάλοι ἔλαφοι, ἵπποι, φαῖαι ἄρκτοι καὶ ἀγριόχοι-
 ροὶ ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισιν

Τάρανδος

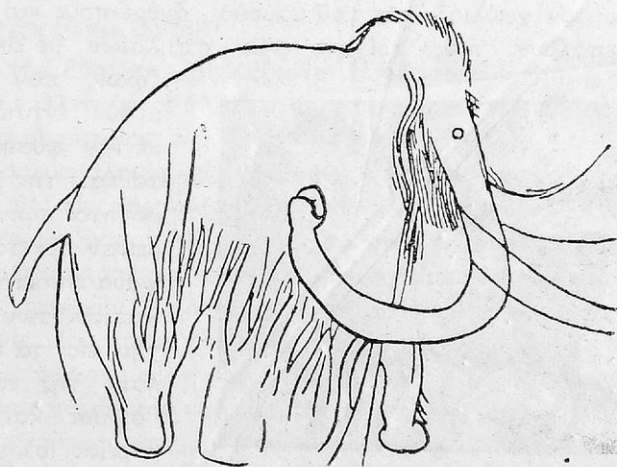
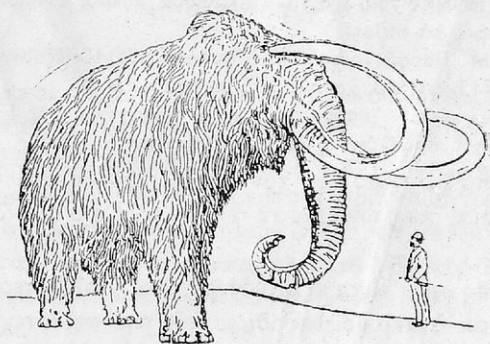
Σκαλισμένος ἐπάνω εἰς κέρασ. Κομπο-
 τέχνημα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

των. Τὰ χαρακτηριστικὰ
 ὁμως ζῶα τῆς ἐποχῆς εἶ-
 ναι ὁ μαμούθ, εἶδος ὑψη-
 λοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ
 τρίχωμα, καὶ ὁ τάρανδος,
 εἶδος ἐλάφου, ὁ ὁποῖος σή-
 μερα ζῇ εἰς τὰς πολικὰς

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς
 τὴν Εὐρώπην ἔζησεν ἓνας τύπος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὁμοιά-
 ζει πολὺ μὲ τὸν σημερινόν.

Εὐρέθησαν πολλὰ λείψανά του καὶ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς

Εὐρώπης, πολλάκις μὲ σωρούς ἀπὸ κόκκαλα μαμούθ καὶ ἐργαλεῖα, ὥστε ὑποθέτουν ὅτι ἦτο ἐξηπλωμένος εἰς μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης. Ἰδίως πολλὰ ἔχνη του εὐρίσκομεν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἰσπανίαν.

Μαμούθ

Ἐπάνω ὁ φυσικός, ὅπως εὐρέθη παραχωμένος εἰς τοὺς πάγους τῆς Σιβηρίας (Μουσεῖον Πετροπόλεως). Κάτω ἰχνογραφία παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸν τοῖχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας.

Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον σημαντικὸν εὕρημα ἔγινε τὸ 1868, ἐνῶ κατασκεύαζαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν εἰς τὴν περιοχὴν Κρό-

17)
ανιόν της Δυτικής Γαλλίας, τὸν τύπον αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν ἄνθρωπον εἴτε φυλὴν τοῦ Κρο-Μανιόν.

Ἐξωτερικόν: Εἶναι ὁ περισσότερον ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Ἐπέρασε σχεδὸν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πρωτογόνου καὶ πλησιάζει τὸν σημερινὸν Εὐρωπαῖον. Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ ὕψος του, 1.80 μ. Τὸ κρανίον μακρὺ, ὑψηλόν, μὲ ὠραῖον κύρτωμα πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἡλικία: Παραδέχονται ὅτι ἡ φυλὴ Κρομανιόν ἐξησεν εἰς τὴν Εὐρώπην 20—15 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα.

Προέλευσις: Ὑποθέτουν ὅτι ἦτο ἰθαγενὴς τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι ἀπ' αὐτοὺς προῆλθεν ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλή.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὸν φόβον τῶν θηρίων κατοικοῦν εἰς τὰ σπήλαια, τοὺς ὠνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων.

Οἱ νέοι ἄνθρωποι εἶναι ἐξυπνότεροι καὶ πολὺ περισσότερον προωδευμένοι. Διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν των ἰδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ τάρανδου καὶ εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμουθ ἄνθρώπους καὶ ζῶα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας

Βόναςος

Σκαλισμένος εἰς τὸν τοῖχον σπηλαίου τῆς Γαλλίας.

καὶ ἐβγαλαν πολλὰ συμπεράσματα.

Ἐξακολουθοῦν ὅμως νὰ μεταχειρίζονται τὴν πέτραν ἀκατέργαστη. Διὰ τοῦτο τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὴν παλαιολιθικὴν ποχὴν ὅπως καὶ τοὺς Νεάντερταλ. Ἐπειδὴ πάλιν εἰς

ζῶων, ποὺ κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ζωηρότητα των. Ἐμειναν ἄρκετὰ λείψανα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των αὐτὴν εἰς τὰ σπήλαια τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς βορείου Ἰσπανίας, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησαν μὲ προσοχὴν οἱ ἀρχαιολόγοι

τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ζοῦν αἱ δύο φυλαί, ἡ Εὐρώπη εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ πάγους τοὺς ὀνομάζουν καὶ ἄνθρώπους τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων.

3. Νεολιθικὴ ἐποχὴ

Η ΝΕΑ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἀργότερα οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ τὸ εὐκρατον κλίμα, τὸ ὁποῖον ἔχει σήμερα. Ὁ μαμούθ καὶ αἱ ἄρκτοι ἐξαφανίζονται. Τὸ λεοντάρι, ἡ λεοπάρδαλις, αἱ ὕαιναι μεταναστεύουν εἰς τὰ θερμότερα κλίματα, ὁ βόνασος καὶ ἄλλα συγγενῇ ζῶα τραβοῦν πρὸς τὰ βόρεια, ἡ ἀγριόγριδα καὶ τὰ ἐλάφια ἀνεβαίνουν πρὸς τὰ βουνά. Ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ περίπου τὸ φυτικὸν καὶ ζωικὸν βασιλεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει σήμερα.

Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΦΥΛΗ

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐμφανίζονται τώρα νέοι ἄνθρωποι, ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοὶ ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. Ἐχουν ἀνάστημα μικρότερον, ἀλλ' εἶναι εὐκίνητοι καὶ ζωηροί. Ἀνέκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλὴν, ἡ ὁποία ζῇ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, καὶ δι' αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ τὴν ὠνόμασαν Μεσογειακὴν φυλὴν.

Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς εἶναι ὅτι ἔμαθε νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ γεωργία θὰ γίνῃ ἡ βάσις νέου σημαντικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ μεσογειακὴ φυλὴ ἐμφανίζεται περὶ τὸ 20 ἢ 15 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα καὶ προσδεύει ἰδίως εἰς τὰς κοιλάδας τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου. Ἀπ' αὐτὴν κατάγονται πιθανῶς οἱ Σημίται καὶ οἱ Αἰγαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἐμιλήσωμεν ἀργότερα.

Οἱ νέοι ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ ὀργώνουν τὴν γῆν, νὰ σπείρουν τὸ σιτάρι, νὰ κάνουν ἀλεύρι καὶ ἐνδύματα ἀπὸ λινόν. Ἐχουν ἐξημερώσει τὸν σκύλον καὶ τὸν ὄνον καὶ ἔχουν κοπάδια ἀπὸ γαλάδας, αἰγας, πρόβατα, χοίρους. Κατασκευάζουν ἀγγεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὁποῖα ψήνουν εἰς τὴν φωτιά. Κτίζουν καλύβας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην συναντοῦν πολλὰς δυσκολίας, διότι ἡ χώρα σκεπάζεται ἀκόμη ἀπὸ ἔλη καὶ λίμνας, πού εἶναι ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς πάγους. Εἰς πολλὰ μέρη στήνουν τὴν κατοικίαν των ἐπάνω εἰς τὰ νερά τῆς λίμνης κοντὰ εἰς τὴν ὄχθην. Αὐταὶ εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι.

Ἐκαμαν ἐπίσης μίαν ἄλλην σημαντικὴν πρόοδον. Ἐπειὶ αὐτοὶ νὰ δουλεύουν τὴν πέτραν. Τὴν τρίβουν, δηλαδὴ τὴν ἰσιάζουν, τὴν ἀκονίζουν, ἢ τὴν λειαίνουν ὅπως λέγουν μὲ μίαν λέξιν, τὴν τρυποῦν ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀπαιτεῖ ἡ χρῆσις τοῦ ἐργαλείου. Εἰς αὐτὸ ἔδειξαν μεγάλην ἱκανότητα τόσο, ὥστε ἔχομεν ὁλόκληρον βιομηχανίαν καὶ ὁλόκληρον πολιτισμὸν μὲ τὴν λειασμένην πέτραν. Τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ὠνόμασαν νεολιθικὴν ἐποχὴν.

4. Ἐποχὴ τοῦ μετάλλου

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ (5000 π.Χ.)

Πρὸς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς αἱ διάφοροι χῶραι παρουσιάζουν μεγάλας διαφοράς. Μερικαί, ὅπως ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Μεσοποταμία, ἐπροχώρησαν τόσο πολύ, ὥστε δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται πλέον νὰ ὁμιλῶμεν περὶ προϊστορίας. Ἀνεκόλυψαν τὴν γραφὴν καὶ ἄφησαν τόσα μνημεῖα, ὥστε αἱ χῶραι αὐταὶ μεταξὺ τοῦ 5000—3000 εἰσέρχονται εἰς τὴν ἱστορίαν. Αἱ χῶραι γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἀκολουθοῦν ἀργότερα, ἐνῶ ἡ βορειοτέρα Εὐρώπη μένει πολλοὺς αἰῶνας ἀκόμη καθυστερημένη, ἐξακολουθεῖ τὴν προϊστορικὴν ζωὴν καὶ πολὺ ἀργότερα εἰσέρχεται εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς περιόδου.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι ὅπως εἰς ὅλα τὰ εἶδη ἡ πρόοδος καὶ οἱ νεωτερισμοὶ ἔγιναν πρώτην φοράν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αὐταὶ πρῶται ἐγνώρισαν τὰ μέταλλα.

Τὰ μέταλλα εὐρέθησαν μὲ τὴν ἐξῆς σειράν: χρυσός, χαλκός, ὀρείχαλκος, (ἀνάμειξις χαλκοῦ μὲ κασσίτερον), σίδηρος. Γενικῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν σπάνια καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησαν περισσότερο ὡς κοσμήματα καὶ παιγνίδια. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἐργαλεῖα. Ἀλλὰ ἡ χρῆσις τῶν λιθίνων ἐργαλείων διετετήθη πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ὥστε κατὰ τοὺς

πρώτους αιώνας εύρισκομεν συγχρόνως έργαλειά λίθινα καὶ μετάλλινα. Διὰ τοῦτο ἐνῶ τὸ μέταλλον τὸ ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι περὶ τὸ 5000 π. Χ. ἴσως καὶ ἐνωρίτερα, ἡ κυρίως ἐποχὴ τῶν μετάλλων ἀρχίζει μόλις τὸ 2000, ὁπότε ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ὀρείχαλκου.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000 π.Χ.)

Τὰ πρῶτα μέταλλα ποὺ ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὁ χαλκὸς καὶ ὁ χρυσός, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται πολλάκις πρὸ χειρὰ εἰς τὴν φύσιν. Γενικῶς πιστεύουν ὅτι τὰ πρῶτα μέταλλα εὐρέθησαν εἴτε ἐκρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς προωδευμένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους χαλκὸν ἔδιδαν ὠρισμέναι περιοχαὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως ἡ νῆσος Κύπρος, (ἡ λέξις Κύπρος σημαίνει χαλκός), ἡ Οὐγγαρία, αἱ Δυτικαὶ Ἀλπεῖς, ἡ Ἰσπανία.

Εἰς τάφους, ποὺ εἶναι ἴσως ἀρχαιότεροι ἀπὸ τὸ 5000 π. Χ., εὐρέθησαν κοντὰ εἰς τὰ λίθινα ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἐγχειρίδια, μαχαίρια, βελόνη κλπ. ἀπὸ χαλκόν. Ἡ χρῆσις ὅμως τοῦ χαλκοῦ ἐγενικεύθη μόλις περὶ τὸ 3000 π. Χ.

Ὁ χαλκὸς ἔχει ἓνα πλεονέκτημα καὶ ἓνα ἐλάττωμα. Εἶναι μαλακὸς καὶ παίρνει εὐκολὰ τὸ σχῆμα ποὺ θέλουν νὰ τοῦ δώσουν. Αὐτὸ εὐκόλυνε τὴν κατασκευὴν μεταλλίνων ἐργαλείων. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα τῶν λιθίνων ἐργαλείων. Τὸ ἐλάττωμα εἶναι ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀντοχήν. Διὰ τοῦτο ἔγινε περιωρισμένη χρῆσις χαλκοῦ εἰς τὴν προϊστορικὴν βιομηχανίαν.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΧΑΛΚΟΥ (2500-2000 π.Χ.)

Σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ μετάλλου ἐγίνεν ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ ἔμαθαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀνακατῶνουν τὸν χαλκὸν μὲ τὸν κασσίτερον καὶ κατεσκεύασαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀρείχαλκον, οὐσίαν πολὺ στερεωτέραν. Ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἐπέτυχαν τὴν σωστὴν ἀναλογίαν (89 μέρη χαλκός, 11 μέρη κασσίτερος). Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ὅπως καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ μετάλλου ἀρχίζει, ὅπως εἴπαμεν, ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ ἀνεκάλυψαν τὸν ὀρείχαλκον. Αὐτὸ ἐγίνε μεταξὺ τοῦ 3000 καὶ τοῦ 2000 π. Χ.

Είναι δύσκολον νὰ ὀρίσωμεν ποῦ ἔγινε πρώτην φοράν ἡ ἀνάμειξις. Αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν χαλκόν, στεροῦνται ὁμως κασσίτερον. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἔχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι κασσίτερον ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τὰς Βρεττανικὰς νήσους, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Κασσιτερίδας νήσους. Αὐταί, καθὼς φαίνεται, ἐτροφοδότησαν μὲ κασσίτερον ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ἀπὸ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια πολλοὶ δρόμοι ἔνωναν τὸν βορρᾶν μὲ τὸν νότον. Ἡ ἀνάγκη τῶρα ἔκαμε ζωηρότεραν τὴν συγκοινωνίαν. Ὁ ὀρείχαλκος ἔγινε σημαντικώτατον εἶδος ἐμπορίου καὶ μονὰς ἀξίας, εἶδος νομίσματος δηλαδὴ διὰ τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Τὸ σκληρὸν ὑλικὸν ἐπιτρέπει νὰ κατασκευάσουν νέον εἶδος ὄπλου. Ἐνῶ τὸ κύριον ὄπλον τῆς ἐποχῆς τοῦ λίθου καὶ χαλκοῦ ἦτο τὸ ἐγχειρίδιον, τῶρα κατασκευάζουν ξίφος, τὸ ὁποῖον γίνεται τὸ ὄπλον τῆς ἐποχῆς. Οἱ τάφοι μᾶς ἔδωσαν διαφορωτάτους τύπους ἀπὸ ξίφη. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου προάγει ἐπίσης τὴν γεωργίαν, διότι κατασκευάζουν τῶρα ἄροτρα πολὺ στερεώτερα.

Ἐπίσης βοηθεῖ τὴν καλλιτεχνίαν, διότι τὰ ἐργαλεῖα κατασκευάζονται τῶρα κομψότερα, ὅπως ἐπίσης ἐπιτηδεύονται περισσότερον τὰ κοσμήματα, καὶ τὰ ἀγάλματα. Τὸ χρυσίζον καὶ εὐκολοδούλευτον ὑλικὸν κεντᾷ τὴν ὄρεξιν καὶ ἐξυπνᾷ τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀρειχάλκου σημειώνει τὴν πρώτην ἀκμὴν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ μετάλλου.

Ἡ τέχνη τοῦ ὀρειχάλκου προοδεύει ἰδίως μεταξὺ τοῦ 2000—1000. Τὸ λαμπρότερον κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὀρειχάλκου εἶναι κατὰ τὴν δευτέραν π.Χ. χιλιετηρίδα ἡ Κρήτη αἱ Μυκῆναι καὶ γενικῶς τὰ νησιὰ καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, οὐ πελάγους, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ μέρος τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας.

Ἐφάμιλλα ὁμως κέντρα ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν βορειοτέραν Εὐρώπην (Γερμανία, Σουηδία, Δανία).

ΣΙΔΗΡΟΣ

Ὁ σίδηρος ἐμφανίζεται μόλις περὶ τὸ 2000 π. Χ. Εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι πολὺ σπάνιος καὶ τὸν μεταχειρίζονται ὡς κόσμη-

μα. Ἀργότερα μανθάνουν νὰ τὸν λυώνουν, νὰ τὸν χύνουν καὶ νὰ τὸν δουλεύουν. Τὰ ὀρειχάλκινα ὅμως ὄπλα παραμένουν πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ἀφότου ἐγνώρισαν τὸν σίδηρον καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν μεταχειρίζονται εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Μὲ τὸν καιρὸν ὁ σίδηρος ἐγίνε τὸ κύριον ὑλικὸν τῆς βιομηχανίας καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κοπάνισμα, τὸ ἀκόνισμα, τὸ τρύπημα τῆς πέτρας περνοῦν εἰς τὸ σφυροκόπημα, εἰς τὸ λυώσιμο καὶ τὸ χύσιμο τοῦ σιδήρου.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σιδήρου ἤρχισεν εἰς τὰς προχωρημένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι αἱ χώραι τῆς Μεσογείου καὶ ἡ βόρειος Εὐρώπη ἀπ' αὐτὰς ἐδιδάχθησαν. Τελευταίως ὅμως ἰσχυρίσθησαν ὅτι εἰς τὰς χώρας τῶν Ἀλπεων καὶ τοῦ Δουνάβεως ἐγίνε πρώτην φορὰν εἴτε ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν χρήσις σιδήρου καὶ ὅτι ἀπ' ἐκεῖ διεδόθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν καθὼς καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γερμανίαν.

Αἱ χώραι τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ εἶχαν εἰς τὴν διάθεσίν των πολλὰ μεταλλεῖα σιδήρου. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Δωριεῖς ὅταν περὶ τὸ 1200 π. Χ. κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώριζαν τὸν σίδηρον καὶ εἶχαν σιδηρᾶ ὄπλα. Οἱ Ἕλληνες ἀνέπτυξαν τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ σιδήρου καὶ ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἔδωσε ἐργαλεῖα καὶ σκεύη ἀπὸ σίδηρον μὲ ἀπαράμιλλον κομψότητα, ὥστε αἱ χώραι τῆς Μεσογείου ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασίν του.

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Μεσογειακὴν ἐν γένει τέχνην ἀξιόλογον βιομηχανίαν σιδήρου ἀνέπτυξαν οἱ Κέλται εἰς τὸν Δούναβιν, τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Ροδανόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Ἡ τροφή

ΤΟ ΜΑΖΕΜΑ

Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη διὰ τὸν ἄνθρωπον καθὼς καὶ διὰ τὰ ζῷα εἶναι ἡ τροφή. Διὰ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ τρώγῃ καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ μὴ φαγωθῇ. Ὁ πρωτόγονος γενικὰ εὐρίσκει πολὺ δύσκολα τὴν τροφήν του. Τὴν παίρνει ὅπου τύχῃ. Μαζεύει καρπούς, βγάζει ρίζας, κυνηγᾷ, ψαρεύει. Ἀργότερα ἔμαθε νὰ τρέφῃ ζῷα καὶ ἀκόμη ἀργότερα νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν.

Υπάρχουν τόποι εὐλογημένοι, ὅπου οἱ καρποί εἶναι τόσον ἄφθονοι καὶ τόσον πρόχειροι, ὥστε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του διὰ νὰ τοὺς λάβῃ. Αὐτοὶ οἱ τόποι ὅμως εἶναι σπάνιοι, ἐνῶ εἰς χώρας ὀλιγώτερον εὐνοημένας ἀπὸ τὴν φύσιν, ἰδίως εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα, ὅπου χρειάζεται περισσότερο τροφή, ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ ζήσῃ. Ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τρέχῃ ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ πολλάκις ἔμενε νηστικός ὅπως τὰ ζῷα.

Νὰ πιστεύσωμεν μερικοὺς ἀρχαιολόγους, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς ἦτο μόνον ὀπωροφάγος; Ἄλλ' ἢ κατασκευὴ τῆς σιαγόνος καὶ τῶν ὀδόντων καθὼς καὶ τοῦ στομάχου του μᾶς πείθουν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἔτρωγεν ἀπ' ὅλα. Πρέπει μάλιστα τὸν παλαιότερον ἄνθρωπον νὰ τὸν φαντασθῶμεν ἄρκετὰ καταδεκτικόν. Τρώγει ἀπ' ὅλα καὶ ὅ,τι εὐρίσκει. Τὰ βελανίδια, τὰ δαμάσκηνα, τὰ κούμαρα, τὰ καρύδια καὶ τὰ λεπτοκάρυα, τὰ κάστανα, τὰ ἀγριοκέρασα τὰ διαφιλονικεῖ μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς χοίρους, τοὺς χουρμάδες καὶ τὰ φιστίκια μοιράζεται μὲ τοὺς πιθήκους. Τὸν χειμῶνα

ὅταν λείπουν οἱ καρποί, ξεθάπτει μὲ ἓνα μυτερὸ ξύλο καρό-
τα, ρεπάνια, ραφανίδες, πατάτες. Καὶ ὅταν λείπουν ὅλα αὐτά,
περιορίζεται εἰς τὰ χόρτα. Τὰ αὐγὰ τῶν πουλιῶν καὶ τῶν
ἐρπετῶν, τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ,
στρείδια, μύδια, βάτραχοι καὶ σαλιάγκοι εἶναι περιζήτητοι.
Δὲν περιφρονεῖ ὅμως τοὺς ποντικούς, τὰ σκουλήκια, φωλεὰς
χελιδονιῶν, ἀκρίδες, κάμπιες. Ἀκόμη καὶ σαῦρες καὶ φίδια
πλουτίζουν τὸ ἐδεσματολόγιόν του.

Κάποτε ἡ τύχη τοῦ στέλλει κανένα μεγαλύτερον ζῷον, τὸ
ὁποῖον εἴτε ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον εἴτε ἔπεσεν ἀπὸ
τὸν κρημνόν. Τότε γίνεται σωστὸ φαγοπότι, ἀπαράλλακτα
ὅπως περιγράφουν οἱ περιηγηταὶ τοὺς ἀγρίους, ποὺ περνοῦν
ὀλόκληρον ἑβδομάδα μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των ἐπάνω
εἰς μίαν φάλαιναν, τὴν ὁποίαν τὰ κύματα ἔρριψαν εἰς τὴν
ξηράν.

Γενικὰ ἡ ζωὴ τῶν παλαιοτάτων προγόνων μας ἦτο θλι-
βερά. Ἡ κυριωτέρα των μέριμνα εἶναι πῶς νὰ εὔρουν τροφήν,
διὰ νὰ ἡσυχάσουν τὴν ἐξέγερσιν τοῦ στομάχου. Ἀκόμη δυ-
σκολωτέρα γίνεται εἰς τὰς ψυχρὰς ἢ βροχερὰς ἡμέρας τοῦ
χειμῶνος καὶ εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ θέρους. Κακοκαιρίαι καὶ
ἀσθένειαι τοὺς θερίζουν ἀλύπητα. Τὸ μόνο ποὺ τοὺς σώζει
εἶναι ἡ ἀφροντισία των. Περνοῦν μὲ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς δίδει ἡ
ἡμέρα καὶ δὲν σκοτίζονται διὰ τὴν αὔριον. Κατὰ τὸν ἴδιον
τρόπον ζοῦν καὶ σήμερον πολλοὶ ἄγριοι, ὅπως αὐτοὶ π.χ. ποὺ
κατοικοῦν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Σουμάτρας.

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

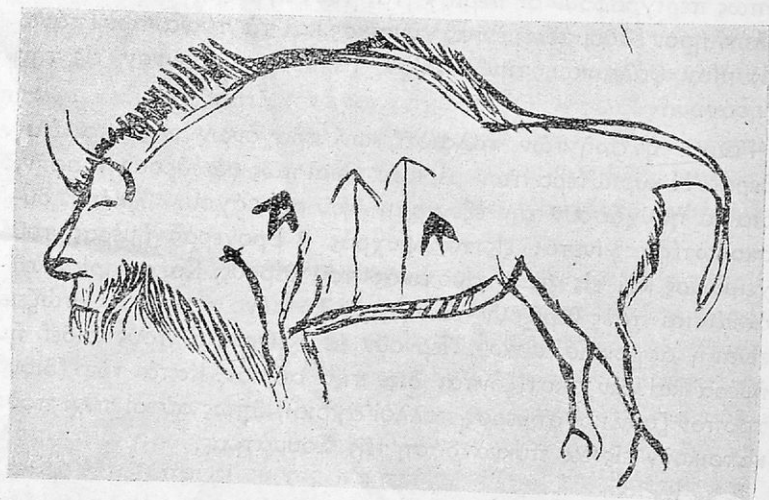
Τὸ κυνήγι εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅπως καὶ εἰς τὴν
γάταν, τὸν σκύλον καὶ περισσότερον ἀκόμη εἰς τὰ ἄγρια θηρία.
Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὅμως τὸ κυνήγι δὲν ἦτο διασκέδασις.
ἀλλὰ σοβαρὰ ἐνασχόλησις. Οἱ ἄνθρωποι ἐπήγαιναν εἰς τὸ κυνή-
γι ὅπως πηγαίνουν σήμερα εἰς τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἄνθρωπος εἶνα-
πολὺ ἀδυνατώτερος ἀπὸ τὰ μέγала ζῷα. Δὲν ἔχει τὴν δύνα-
μιν τοῦ ταύρου ἢ τοῦ βονάσου, τὴν ταχύτητα τῆς ἐλάφου-
τὰ πτερὰ τῆς περιστερᾶς ἢ τοῦ ἱέρακος καὶ εἶναι κουνούπι
ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐλέφαντα, τὸν ρινόκερον καὶ τὸν μαμούθ. Ἀλλ'

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου 'Ιστορία Α' Γυμνασίου "Ἐκδοσ. Β'.

είχεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸν προώριζε νὰ γίνη βασιλεὺς τῆς γῆς, τὸ μυαλό, τὴν ἐξυπνάδα.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ, πού ἔχει ὡς μοναδικὸν ὄπλον τὴν πέτραν εἴτε τὸ ρόπαλον, φονεύει τὰ πολὺ μικρὰ ζῶα. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὰ μεγαλύτερα θηρία τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν ἄρκτον, τὴν τίγριν, ἀκόμη ὀλιγώτερον μὲ τὸν πελώριον μαμούθ. Μὲ τὰ ὄπλα πού διαθέτει εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ προσβάλλῃ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ τὰ καταβάλῃ ὕστερον ἀπὸ πάλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποκύπτει πολλάκις ὁ ἴδιος.

Ἐχει ὅμως ἰκανότητος, τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν ἡμεῖς σήμερα. Βλέπει, ἀκούει καλύτερα καὶ ἔχει ὄσφρησιν ὀδυτέραν. Ἦμπο-

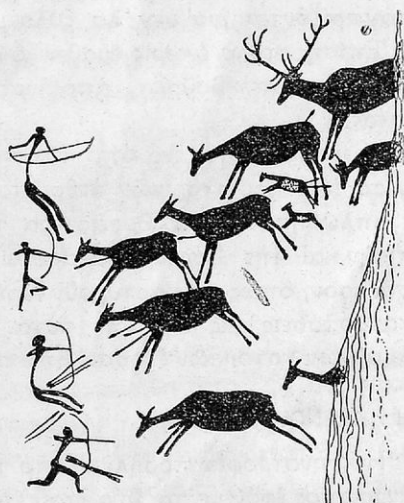
Βόνασος τρυπημένος μὲ πολλὰ βέλη
(ἀπὸ σπήλαιον τῆς Ν. Γαλλίας)

Ὁ τεχνίτης εἰκόνισε τὸν βόνασον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον εἴτε ἀπὸ ὑπερῆρνεϊαν, διότι τὸν εἶχε φονεύσει, εἴτε διότι νομίζει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν φονεύσῃ εὐκολά.

ρεῖ μὲ τὸ τρέξιμο νὰ πιάσῃ ζῶα, ὅπως βλέπομεν σήμερα εἰς τοὺς ἀγρίους τῆς Αὐστραλίας. Εἰς τὰ μέσα πού τοῦ δίδει ἡ εὐκινησία τοῦ σώματος ἔρχεται νὰ προστεθῇ ἡ πονηρία. Γνωρίζει πολλοὺς τρόπους νὰ ξεγελάσῃ τὰ ζῶα, νὰ προσελκύσῃ τὰ πτηνά.

Συστηματικώτερος κυνηγός είναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Κρομα-
νιόν. Ἔχει τελειοποιήσει τὰ μέσα. Μεταχειρίζεται ξόβεργες,
πλεμάτια, παγίδες διὰ τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα δὲν τολμᾷ νὰ προσ-
βάλη ἀπ' εὐθείας. Κοντὰ εἰς τὰς πηγάς, ὅπου ἔρχονται νὰ ξε-
διψάσουν τὰ ἄγρια θηρία, σκάπτει λάκκους, καρφώνει μυτε-
ροὺς πασσάλους εἰς τὸ βάθος καὶ τοὺς σκεπάζει μὲ χόρτα. Οἱ
ἀρχαιολόγοι ἀνεκάλυψαν ὁλόκληρον σειρὰν τοιοῦτων παγί-
δων. Ἐπίσης εἰς τοὺς
τοίχους τῶν σπηλαίων
εὐρίσκομεν εἰκόνας των.
Ἀργότερα πρὸς τὸ τέλος
τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων
ἀνέκαλυσαν τὸ τόξον, τὸ
ὁποῖον ἐπιτρέπει νὰ
προσβάλλουν τὰ μεγάλα
ζῷα ἀπὸ μακρὰν.

Διὰ νὰ κυνηγήσουν τὰ
μεγαλύτερα ζῷα οἱ ἄν-
θρωποι τῶν σπηλαίων
ὀργανώνουν ὁμαδικὰς ἐ-
πιδρομὰς, αἱ ὁποῖαι δι-
αρκοῦν πολλὰς ἡμέρας.
Εἰς ὠρισμένα μέρη, ἰδίως
εἰς τοὺς πρόποδας κρη-
μνῶν, ἀνεκάλυψαν ὅλο-
κλήρους σωροὺς ἀπὸ κόκ-
καλα ἀλόγων εἴτε μαμούθ. Πῶς κατῶρθωναν νὰ φονεύουν τὰ
μεγάλα αὐτὰ ζῷα καὶ εἰς πόσον μέγαν ἀριθμόν;

Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων
κυνηγοῦν τὰ τάρνδους
Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ἰσπα-
νίας.

Ὑποθέτουν ὅτι εἶχαν ἐπινοήσει ὁλόκληρον σοφὸν σύστημα.
Ἔστηναν πασσάλους εἰς δύο σειρὰς καὶ περιώριζαν τοιοῦτο-
τρόπως ἓνα διάδρομον μεταξύ των, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς ἓνα
ἀφανῆ κρημνόν. Ὑστερα μὲ φωνάς, μὲ πέτρες, μὲ ἀναμμένα
δαδιά ὑπεχρέωναν τὰ ζῷα νὰ διαβοῦν ἀπὸ τὸν διάδρομον
αὐτὸν καὶ νὰ πέσουν εἰς τὸν κρημνόν.

ΤΟ ΨΑΡΕΥΜΑ

Ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε πολὺ ἔνωρίς νὰ ψαρεύῃ. Εἰς τὴν ἀρχὴν

ψαρεύει χωρίς κανέν εργαλείον. Οί άγριοι καί σήμερα εἶναι σπουδαῖοι κολυμβηταί καί δύναι. Κατορθώνουν νά πιάνουν τά ψάρια μέ τό κολύμβημα, τά σκοτώνουν μέ τά δόντια καί τά τρώγουν ὡμά.

Πολύ ἔνωρις ὁμως ἐπενόησαν διάφορα εργαλεία, ραβδιά μυτερὰ ἢ διχαλωτά, ἀργότερα ἀγγίστρια ἀπό κόκκαλο εἴτε ἀπό κέρατο. Διά νά τρυπήσουν τά μεγαλύτερα ψάρια, μεταχειρίζονται ἕνα μεγάλο ξύλο μυτερό (καμάκι).

Ἐπίσης πολὺ ἔνωρις ἔμαθεν ὁ ἄνθρωπος νά κατασκευάζη πλεμάτια ἀπό βοῦρλα, ἀπό ἱνας δένδρων καί ἀπό κλάδους ἱτέας.

Τό ψάρευμα ἦτο ἕνα ἀπό τά σημαντικώτερα βιοποριστικά μέσα τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, ἰδίως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐξηπλώθησαν εἰς τά βορειότερα τῆς Εὐρώπης, εἰς τήν Βαλτικήν καί τήν Βόρειον θάλασσαν, εἰς τήν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, ὅπως τό μαρτυροῦν εὐρήματα ἀπό παλαιότητας ἐγκαταστάσεις εἰς τά μέρη αὐτά. Ἐπίσης οἱ ἄνθρωποι τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἔζησαν ἀπό τό ψάρευμα.

Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἡ κτηνοτροφία προήλθεν ἀπό τό κυνήγι. Εἰς τήν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευε τά ζῶα ποὺ ἐπιανε. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν ιδέαν τῆς προμηθείας. Ἐφόνευεν ὀλόκληρον ζῶον διὰ νά πάρῃ ὀλίγα κομμάτια, ὅ,τι τοῦ χρειάζεται διὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, πολάκις τά τρυφερώτερα μέρη, καί ἄφινε τό ὑπόλοιπον.

Μεγάλην ψυχικὴν πρόοδον σημαίνει ἡ ἀντίληψις τῆς προμηθείας, τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν σπηλαιῶν διατηροῦν ἤδη ζῶα καί γενικῶς ὁ ἄνθρωπος πρὸς τό τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων περνᾷ ἀπὸ τό κυνήγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, χωρὶς, ἐννοεῖται, νά ἐγκαταλείψῃ τό κυνήγι.

Ὁ παλαιότερος ἄνθρωπος ἔχει ἐχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τῶν ζῶων. Βλέπει ὅτι εἶναι κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν του καί ἐννοεῖ νά τὰ ἐξολοθρεύσῃ. Εἰς τό βάθος ὁμως ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ ζῶων καί ἀνθρώπου. Αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς μερικά ζῶα, θέλει νά τὰ κρατήσῃ διὰ νά τὰ βλέπῃ καί νά τὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸν χειμῶνα πολλὰ

ζῶα πιεζόμενα ἀπὸ τὸ κρῦο καὶ τὴν πείναν, πλησιάζουν τὴν κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ πολλοὶ εἶπαν ὅτι ἡ πείνα ἐξημέρωσε τὰ ζῶα.

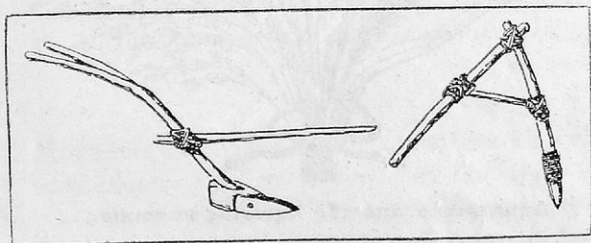
Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν πελέκεις, εἶχαν τρόπον νὰ περιορίζουν τὰ ζῶα, διότι ἔκοπταν ξύλα καὶ κατεσκεύαζαν φράκτας. Ἀπὸ τὸν περιορισμὸν σιγὰ σιγὰ προῆλθεν ἡ ἐξημέρωσις καὶ ἡ κτηνοτροφία.

Τὸ πρῶτον ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐξημέρωσεν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ σκύλος. Ὑστερὰ ἦλθαν μετὴν σειρὰν τὸ πρόβατον, ἡ ἀγελάδα, ἡ κατσίκα, ὁ χοῖρος καὶ τελευταῖος ὁ ἵππος.

Χιλιάδες χρόνια περιωρίζοντο νὰ τρώγουν τὸ κρέας τῶν ζῶων ἢ νὰ κάμνουν ἐνδύματα ἀπὸ τὸ δέρμα των. Πολὺ ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τὰ ἀρμέγουν καὶ νὰ πίνουν τὸ γάλα των ἢ νὰ κατασκευάζουν βούτυρον ἢ τυρί.

Η ΓΕΩΡΓΙΑ

Ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἐξημέρωσε τὰ ζῶα, ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον μὲ τὰ φυτά. Ἡ γεωργία ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ μάζευμα, ὅπως ἡ κτηνοτροφία ἀπὸ τὸ κυνήγι. Τὴν πρώτην ιδέαν τῆς τεχνητῆς παραγωγῆς φυτῶν τὴν ἔλαβε πιθανώτατα ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ σπόρους καὶ βολβούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποθηκεύσει καὶ αὐτοὶ ἐβλάστησαν μόνοι των.

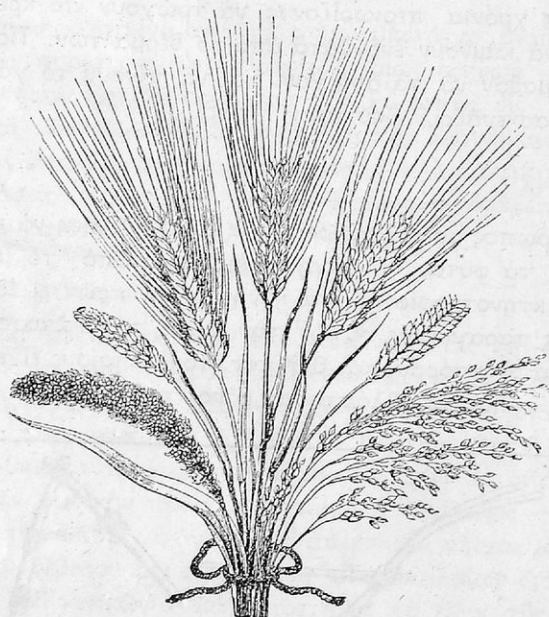

Ἀροτρον καὶ λίσγαρι νεολιθικῆς ἐποχῆς

Ἡ γεωργία ἤρχισε μὲ τὸ ἀπλοῦν τρύπημα τῆς γῆς. Τὸ μυτερὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐκριώσουν τοὺς βολβούς, τὸ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ ἀνοίγουν τρυπες εἴτε αὐλάκια εἰς τὸ χῶμα.

Ἡ πρώτη τελειοποίησις τοῦ ἐργαλείου ἐγίνεν, ὅταν εἰς τὸ ἄκρον ἐπρόσθεσαν ἓνα βάρος εἴτε μετεχειρίσθησαν ράβδους διχαλωτάς, τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἄκρον ἐβύθιζαν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐχρησίμευε νὰ τὸ πατοῦν μετὰ τὸ πόδι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνεν ἡ ὄρχη τοῦ ἐργαλείου, τὸ ὅποιον οἱ κηπουροὶ ὀνομάζουν λισγάρι εἴτε δικέλλι καὶ ἀπλούστερον τσαπί.

Ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν δημητριακῶν ἐκαλλιέργησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου κριθάρι, σιτάρι, κεχρί, ἐπίσης κουκιά, φакές κλπ., ἐνῶ ἡ σίκαλις, ἡ βρώμη, ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐπο-

Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναίας κατοικίας

χὴν τοῦ ὀρειχάλκου. Τὰ λείψανα τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καθὼς καὶ τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν ἀπὸ τὸ κυνήγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ὁ ἄνθρωπος τῶν κατοικιῶν αὐτῶν γνωρίζει πολλὰ εἶδη καρπῶν, μῆλα, ἀπίδια, κεράσια, κορόμηλα,

βελανίδια κλπ. Ἡ καλλιέργεια ὁμως τῶν δένδρων αὐτῶν ἐγινεν ἀργότερα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρειχάλκου.

Ὁ θερισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου γίνεται μὲ πέτρινα μαχαίρια ποῦ ἔχουν σχῆμα δρεπάνου. Τοὺς κόκκους τοὺς ἀλέθουν εἰς πέτρινα γουδιά. Ἀπὸ τὸ ἐλεύρι κάμνουν ψωμᾶκια μὲ σχῆμα μικρῆς στρογγυλῆς γαλέτας καὶ τὰ ψήνουν ἐπάνω εἰς τὴν πυρωμένην πέτραν τῆς ἐστίας.

Μὲ τὸ πρωτόγονον αὐτὸ ἐργαλεῖον ἡ γεωργία ἦτο φυσικὰ περιορισμένη. Τὸ ἄροτρον τὸ ἀνεκάλυψαν μόλις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου. Τὸ παλαιὸν ἄροτρον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ξύλον ἀρκετὰ παχὺ καὶ μακρουλόν, ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ ὁποῖου ἐξέχει πρὸς τὰ κάτω μία ξυλίνη ράβδος. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου εἶναι δεμένη μία μυτερὴ πέτρα εἴτε καρφωμένο κέρασ μυτερόν ἐπίσης. Τὸ ἄροτρον τὸ σύρουν δύο βόδια, ἐνῶ ἡ πέτρα εἴτε τὸ κέρασ σχίζει τὴν γῆν. Τὸ νέον ἐργαλεῖον εἶναι τελειότερον. Κατ' οὐσίαν ὁμως κάμνει τὴν ἰδίαν ἐργασίαν, δηλαδὴ τρυπᾷ ἢ σχίζει τὴν γῆν. Ἀργότερα τὴν πέτραν ἢ τὸ κέρασ θὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μὲ σίδηρον. Μὲ τὸ ἄροτρον αὐτὸ εἰργάσθησαν οἱ ἱστορικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Μόλις εἰς τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύασαν ἄροτρα ποῦ ἐκινοῦντο ἐπὶ τροχῶν καὶ εἶχαν πλατὺ σιδηροῦν ὑννίον, τὸ ὁποῖον κατῴρθωσεν ὄχι μόνον νὰ σχίζει τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνασηκῶνῃ τοὺς βώλους.

2. *Αρχαὶ βιομηχανίας: Ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα*

Η ΦΩΤΙΑ

Μὲ τὴν ἐξυπνάδα του μόνον ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ κατῴρθω-
νεν ὅσα κατῴρθωσεν εἰς τὴν τέχνην, ἂν δὲν εἶχεν εἰς τὴν
διάθεσίν του τὴ φωτιά, μίαν δύναμιν ὠφέλιμον καὶ ἐπικίν-
δυνον μαζί. Τὴν σημασίαν τῆς τὴν ἀνεγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος
εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐθεοποίησε τὴ φωτιά καὶ τῆς ἔδωκε μυστη-
ριώδη ἀρχήν. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ φωτιά ἦτο ἀπὸ τοὺς
πολυτίμους θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καί, ὅταν ὁ Προμηθεὺς τὴν
ἔκλεψε διὰ νὰ τὴν δωρήσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Ζεὺς τὸν
ἐτιμώριτε σκληρά. Εἰς ἄλλα μέρη ἡ φωτιά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ

Θεός. Οἱ Ἴνδοι τὴν τιμοῦν μὲ τελετὰς καὶ ὕμνους, οἱ Πέρσαι τὴν ἐλάτρευαν ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια. Ὑπάρχουν πολλοὶ εὐκαιρίαι διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ φωτιὰ καταβιβάζεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Αἱ ἀστραπαὶ καίουν τὰ ξηρὰ δάση καὶ παρέχουν θέαμα θαυμάσιον καὶ τρομακτικόν. Ἐπίσης ἀναβαίνει ἀπὸ τὰ σπλάγχχνα τῆς γῆς ὡς λάβα καὶ ὡς φλεγόμενον ἀέριον. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἔγινε τυχαίως καὶ εἰς πολλὰ συγχρόνως μέρη.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἤδη ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ γνωρίζει καὶ μεταχειρίζεται τὴ φωτιὰ, ὥστε ἔχουν δίκαιον ὅσοι λέγουν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς φωτιᾶς διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῶα.

Ἀφοῦ ἐγνώρισε τὰς εὐεργετικὰς τῆς ιδιότητος, ἦτο φυσικὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ θελήσῃ νὰ τὴν διατηρήσῃ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ καθυστερημένοι λαοὶ περισσότερο φροντίζουν νὰ τὴν φυλάττουν καὶ νὰ τὴν δαμνέζωνται παρὰ νὰ τὴν ἀνάπτουν.

Ἀργότερα, ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων, εὗρισκουν τρόπον νὰ ἀνάπτουν φωτιὰ. Ὁ ἀπλούστερος καὶ γνωστότερος τρόπος ἦτο μὲ τὴν τριβὴν. Τὴν συνήθειαν αὐτὴν τὴν ἔχουν ἀκόμη σήμερον οἱ ἄγριοι. Εἴτε τρίβουν ἀπλῶς δύο ξύλα εἴτε μεταχειρίζονται τὸ ἓνα ὡς τρυπάνι ἢ πριόνι. Μὲ τὴν σπίθα ποὺ βγάζει ἀνάπτουν ξηρὰ φύλλα. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν σπίθαν ἀπὸ πέτρες, ἰδίως ἀπὸ τὸν πυρίτιον (τσακμάκι). Ἡ συνήθεια νὰ ἀνάπτουν φωτιὰ μὲ πέτρα ἐγενικεύθη καὶ διετηρήθη μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

ΤΑ ΥΛΙΚΑ

Τὸ ζῶον εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ τὰ ὄργανα ποὺ τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ ζήσῃ (πόδια, νύχια, δόντια κλπ.). Ὁ ἄνθρωπος ὅμως χρειάζεται νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ μέλη του μὲ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὰ ὑλικά, ποὺ ἔθετεν ἡ φύσις εἰς τὴν διάθεσίν του, εἶναι ξύλον, πέτρα, ὄστρακα, κόκκοι, κέρατα, χῶμα, μέταλλα (χαλκός, ὀρύχαλκος, σίδηρος).

ΤΟ ΞΥΛΟΝ

Τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα τὰ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασίλειον.

Τὸ δένδρον τοῦ ἔδωκε τὸ ρόπαλον, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, κλαδιά διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν κλίνην του εἴτε τὴν καλύβην του, σανίδας διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἐπιπλα, τὸ μυτερὸ ραβδί, μὲ τὸ ὁποῖον ἔσκαψε τὴν γῆν, φλοιούς διὰ νὰ σκεπάσῃ τὸ σῶμα του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὰ φυτὰ ἔλαβε τὰ πρῶτα δοχεῖα, κολοκύθα, νεροκολοκύθες, χονδρὰ καλάμια καὶ ἰνδοκάρυδα εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Ὑστερα ὅταν τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ κατασκευάσῃ ὁμοια δοχεῖα, ἔκαμε ποτήρια, γαβάθες, κουτάλια ἀπὸ ξύλον. Ἐπλεξε καλάμια, ἄχυρα, ἱτιῆς διὰ νὰ κάμῃ καλάθια καὶ πανέρια.

ΠΕΤΡΑ, ΚΟΚΚΑΛΑ, ΚΕΡΑΤΑ, ΚΟΓΧΥΛΙΑ)

Τὸ ξύλον ὅμως εἶναι μαλακὸν καὶ δὲν ταιριάζει διὰ κάθε χρῆσιν. Εἰς ἄλλας περιστάσεις ὁ ἄνθρωπος ἐχρεώζετο ὑλικὸν σκληρότερον. Μερικοὶ ἰσχυρίσθησαν τελευταίως ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν πέτραν μετεχειρίσθῃ τὰ κογχύλια καὶ ὅτι αὐτὰ ἔπαιξαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν πρωτόγονον βιομηχανίαν. Τὰ κογχύλια καὶ γενικῶς τὰ ὄστρακα ἐπρομήθευσαν εἰς τὸν πρωτόγονον ὄχι μόνον κοσμήματα καὶ νόμισμα, ἀλλὰ καὶ φτυάρια, ἀγγεῖα, κουτάλια, μαχαίρια, ἀγγίστρια. Ἐχρησίμευαν διὰ νὰ σκάπτῃ τὴν γῆν καὶ διὰ νὰ κόπτῃ τὰ δένδρα. Πολλὰ ἐργαλεῖα ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα των.

Τὸ κυριώτερον ὅμως ὑλικόν, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθῃ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος διὰ τὰ ἐργαλεῖα του, εἶναι ἡ πέτρα. Ἡ χρῆσις της εἶναι τόσο γενικὴ καὶ τόσο παγκόσμιος καὶ αἱ ὑπηρεσίαι της εἶναι τόσο μεγάλαι, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἔθεοποίησαν καὶ τὴν ἐλάτρευσαν, ὅπως εἰς τοὺς Δελφούς π.χ., εἰς τὴν Μέκκαν κλπ.

Μὲ τὴν πέτραν ὥπλισε τὸ χερί του ὁ ἄνθρωπος, εἴτε διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἴτε διὰ νὰ ἐπιτεθῇ. Ἡ χρῆσις της διήρκεσε πολλὰς χιλιετηρίδας καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάλαντιν τῆς πρώτης σημαντικωτάτης βιομηχανίας καὶ τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ.

Λέγοντες πέτραις ἐννοοῦμεν κυρίως τὸν πυριτόλιθον, τὴν τσακμακόπετραν, ὅπως λέγουσι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Αὕτη εἶναι πολὺ σκληρὰ καὶ ἔχει τὴν ιδιότητα ἅμα τὴν κτυπήσῃ κανεῖς εἴτε τὴν πίεσιν δυνατὰ, νὰ σχίζεται εἰς τεμάχια μὲ κοπτεράς ἀκμὰς καὶ αἰχμὰς. Τὴν θέσιν τῆς πέτρας παίρνουν εἰς ὠρισμένας περιστάσεις τὰ κόκκαλα καὶ τὰ κέρατα.

ΤΟ ΧΩΜΑ, ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ)

Ὁ ἄνθρωπος πολὺ ἐνωρὶς μετεχειρίσθη τὸ χῶμα, διὰ τὴν κάμη ὅ,τι σήμερα λέγομεν οἰκιακὰ σκευή. Ἐκαμε λάσπην μὲ χῶμα, ἰδίως μὲ χῶμα ποῦ εἶχεν ἄργιλον μέσα, καὶ τῆς ἔδωκε διάφορα σχήματα ἀπομιμούμενος τὰ δοχεῖα ἀπὸ κολοκύνθην, ἀπὸ ξύλον εἴτε τὰ καλάθια ποῦ εἶχε κατασκευάσει ἀπὸ καλάμια, κλαδιὰ κλπ.

Ὑπῆρχεν ὁμως καὶ ἄλλος τρόπος, τὸν ὁποῖον εὗρισκεν εὐκολώτερον. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐνὸς δοχείου ἀπὸ ἱτιά ἢ ἀπὸ φλοιὸν ἔκαμναν ἓνα ἐπίχρισμα ἀπὸ ἄργιλον, τὸ ἔβαζαν ἔπειτα ἐπάνω εἰς δυνατὴν φλόγα. Τὸ ξύλον ἔκαίετο καὶ ἐμενεν ἓνα πῆλινον ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ τύπου ποῦ εἶχε καὶ ἔφερε τὰ ἴδια κοσμήματα, τὰ σημάδια δηλαδὴ ἀπὸ τὰ κλαδιὰ ποῦ εἶχαν καὶ.

Ἴδου πῶς γεννῶνται αἱ ἐφευρέσεις. Ἡ καταθοποιῶσα ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῇ ἡ ἀγγειοπλαστική. Ἴσως μάλιστα ἐγένετο τυχαίως ἡ ἐφεύρεσις, ἀπὸ κανένα καλάθι δηλαδὴ χρισμένο μὲ λάσπη, ποῦ πῆρε φωτιά, διότι τὸ εἶχαν λησμονήσει πηλίσιον εἰς τὴν ἐστίαν. Ψημένα ἀγγεῖα κατεσκεύασαν κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Τυχαῖαι συμπτώσεις ἔκαμαν νὰ ἐφεύρουν διαρκῶς νέα μέσα διὰ νὰ τὰ τελειοποιήσουν, ἔμαθαν νὰ δίδουν διάφορα σχήματα, νὰ τὰ κοσμοῦν μὲ σχέδια ἀπ' ἔξω, γεωμετρικὰ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀργότερα παραστάσεις φυσικῶν ἀντικειμένων, νὰ τὰ βερνικῶνουν. Ἀργότερα ἀνεκάλυψαν τὸν τροχὸν καὶ κατεσκεύασαν ἰδιαιτέρους φούρνους. Τοιοῦτοτρόπως ἐγεννήθη μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτάτας τέχνας.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΠΛΑ

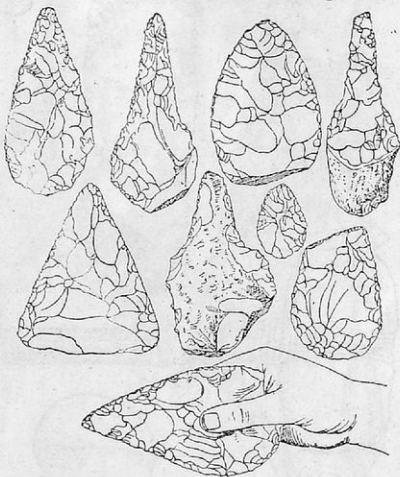
Τὰ παλαιότερα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἦσαν ἀπὸ ξύλου, καθὼς

εἶπαμεν. Ὑποθέτουν ὅτι ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος μετεχειρίσθη πολὺ τὸ ξύλον, ὅπως οἱ σημερινοὶ κατὰ φύσιν λαοί, πρῶτον ὡς ράβδον ὅπως τοῦ τὸ ἔδιδε κανένα σπασμένο δένδρον, ἀργότερα κατεσκεύασε ρόπαλον, κοντάρι, βέλος, σκαλιστήρι, χέρι διὰ πέλεκυν, κουπιά κλπ.

Τὸ ξύλον ἔμεινε ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ὑλικά εἰς τὸν ἄνθρωπον ἕως σήμερα. Ἐπειδὴ ὁμῶς καταστρέφεται εὐκόλα, εἰς τὰ εὐρήματα τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς δὲν συναντῶμεν ξύλινα ἐργαλεῖα.

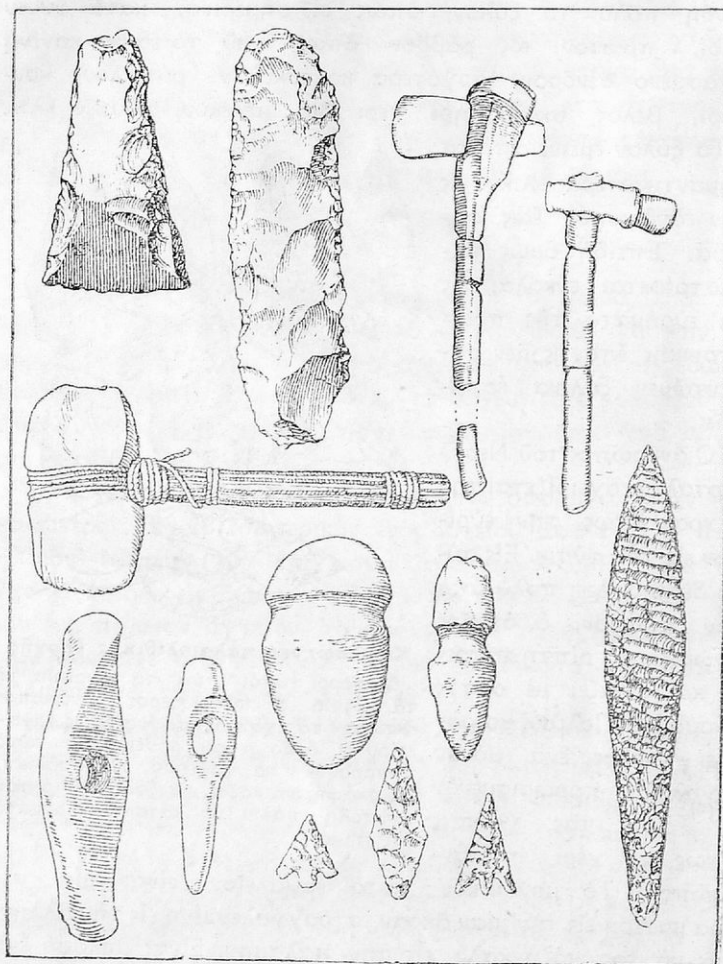
Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ μεταχειρίζεται τὴν πέτραν ὅπως τὴν εὐρίσκει εἰς τὴν φύσιν. Εἰς αὐτὸ δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν πίθηκον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ ρίπτῃ πέτρες ἢ καὶ σπάξῃ μὲ αὐτὰς καρύδια. Πολὺν καιρὸν ἔχει κυρίως ἓνα μόνον ἐργαλεῖον προωρισμένον δι' ὅλας τὰς χρήσεις ὅπως τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μοναδικὸν αὐτὸ ἐργαλεῖον εἶναι μία πέτρα μυτερὴ εἰς τὴν μίαν ἄκραν, στρογγυλευμένη εἰς τὴν ἄλλην, διὰ νὰ ἐφαρμόξῃ καλὰ εἰς τὴν παλάμην. Εἶναι δηλαδὴ ἓνα εἶδος σφήνα ἀπὸ πέτρα, μὴ χ ε ι ρ ὁ σ φ η ν α, ὅπως εἶπαν.

Ἀργότερα, οἱ Κρομανιὸν ἰδίως, ἔμαθαν νὰ σπάζουν κομμάτια ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον καὶ νὰ τὰ δουλεύουν, νὰ δίνουν ὠρισμένα σχήματα ἀνάλογα μὲ τὴν χρῆσιν, διὰ τὴν ὁποίαν προορίζονται. Ἀρχικῶς ἔχομεν τέσσαρας τύπους ἐργαλείων: χ ε ι ρ ὁ σ φ η ν α, αἰ χ μ ῆ (διὰ κοντάρι, ἀργότερα διὰ βέλη),

Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

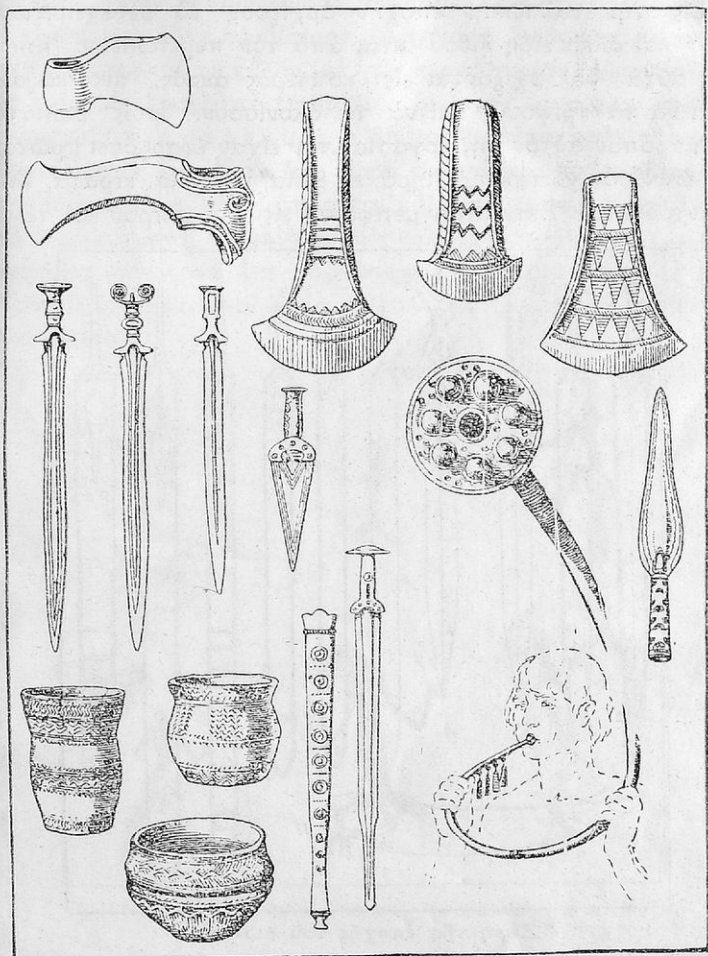
Διάφοροι τύποι ὅποιοι τὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ παλαιότερος ἄνθρωπος ὥπλισε τὸ χέρι του, ἓνα εἶδος ἐργαλείου δι' ὅλας τὰς χρήσεις. Μὲ αὐτὸ ἔμπορουσε νὰ τρυπήσῃ, νὰ σουβλίσῃ, νὰ σκάψῃ, νὰ κόψῃ, νὰ ξύσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδον πάλιν νὰ καταφέρῃ δυνατό κτύπημα.

Έργαλεία νεολιθικής εποχής

Τὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐπάνω 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη πέτρα, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφυρί ἀπὸ πέτρα καὶ κέρατο (ἢ πρόσεξε τὴν διαφορετικὴν προσαρμογὴν). Εἰς τὸ μέσον ἓνα δείγμα τὸν τρόπον, πού δένουν οἱ Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πέλε- λαβήν. Δεξιὰ δύο βαριές ἀπὸ πέτρα. Κάτω δύο πελέκεις ἀπὸ πέτρα καὶ μὲ τρύπα εἰς τὸ μέσον, τρεῖς αἰχμαὶ βέλους ἀπὸ καὶ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ μαχαίρι ἐπίσης ἀπὸ πυριτόλιθον.

ξύστρον διὰ δέρματα, γλυφίδα. Ἀργότερα ἔρχονται
μαχαίρια, ἐγχειρίδια, τρυπάνια, βελόνες,

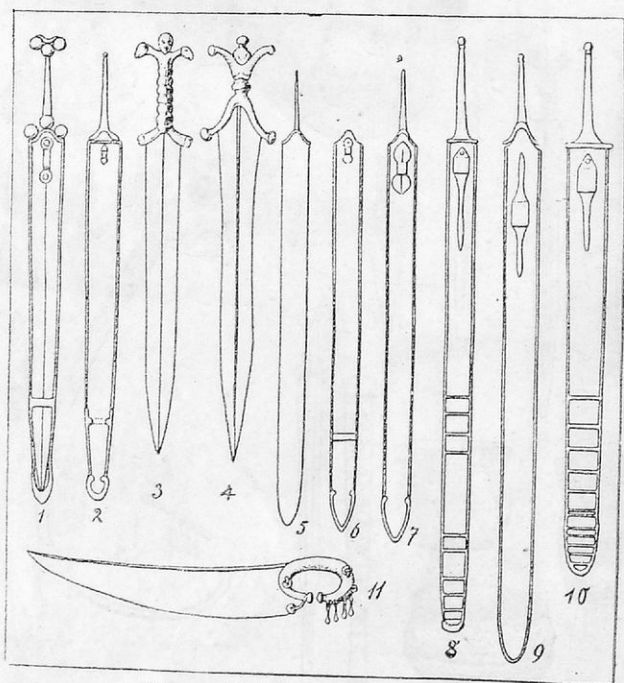
Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου

Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ ἐπάνω δύο πελέκεις ἀπὸ χαλκόν, τρεῖς πελέκεις ἀπὸ
ὀρειχάλκου. Εἰς τὸ μέσον τρία ξίφη, ἓνα ἐγχειρίδιον καὶ μιὰ αἰχμὴ βέ-
λους. Κάτω τρία ἀγγεῖα, θήκη καὶ ξίφος, σάλπιγξ ἀπὸ ὀρειχάλκου.

σ ο ὕ β λ ε ς κ λ π. Οἱ Κρομανιὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς
τῶν πάγων μεταχειρίζονται ἀντὶ πέτρας κέρατα καὶ κόκκαλα

ταράνδου, τοῦ κυριωτέρου ζώου, τὸ ὁποῖον κυνηγοῦν, καὶ ἐπιτυχάνουν λεπτότερα ἐργαλεῖα.

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀρχίζουν νὰ μεταχειρίζονται καὶ ἄλλα εἶδη λίθου ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον. Ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν σχίζονται εἰς κοπτερὰς ἀκμάς, ἀναγκάζονται νὰ τὰ τρίβουν καὶ νὰ τὰ ἀκονίσουν. Ἴσως μάλιστα τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ἐργασίας τὸν εἶχαν ἐφαρμόσει πρῶτον εἰς ὑλικά ὀλιγώτερον σκληρά, εἰς ξύλα, κόκκαλα, κέρατα, ἐλεφαντόδοντα. Ἐπειτα τὸν μετέφεραν εἰς τὴν πέτραν καὶ τέλος

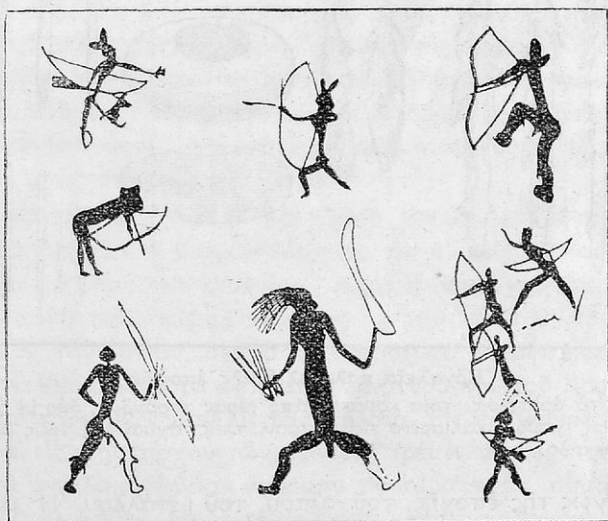
Εἴδη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

Διάφοροι τύποι ἀπὸ ξίφη τῆς προχωρημένης τέχνης τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εὐρώπην, προϊόντα τῆς Κελτικῆς βιομηχανίας.

εἰς τὸν πυριτόλιθον, ὥστε τὸ ἀκόνισμα νὰ γίνῃ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς.

Τώρα κοντὰ εἰς τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων προβάλλει ὁ πέλεκυς, ἓνας, συνδυασμὸς τῆς χειρόσφηνας καὶ τοῦ

ροπάλου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πέτραν τὴν στερεώνουν ἐπάνω εἰς τὴν λαβὴν μὲ διαφόρους τρόπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἀπλούστερος εἶναι τὸ δέσιμον. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τρυποῦν τὴν πέτραν καὶ τὸ ξύλον νὰ τὸ περνοῦν μέσα. Τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ἓνα δυνατὸν ἐργαλεῖον καὶ ὅπλον μαζί, τὸν πέλεκυ, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε πολὺ τὴν τεχνικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐνῶ ἕως τῶρα ἔκοπτε μόνον κλωνάρια καὶ κλάδους διὰ νὰ κάμῃ ὅπλα καὶ καλύβην, τῶρα κατορθώνει νὰ προμηθεύεται τὸ ὑλικόν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἀμάξια καὶ καράβια καθὼς καὶ διὰ στερεώτερα ὅπλα. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἐτίμησαν πολὺ τὸν πέλεκυ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τὸν ἐλάτρευσαν.

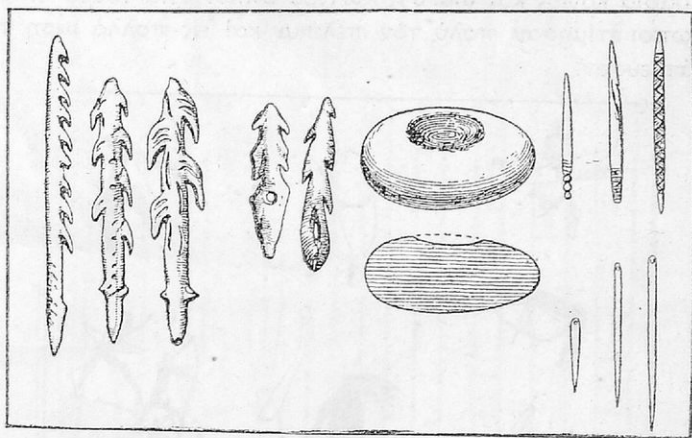
Τοξόται (τοιχογραφία ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἰσπανίαν)

Τὸ ἰχθυογράφημα ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων καὶ παρουσιάζει προχωρημένην τέχνην τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ ψυχικὰς διαθέσεις. Ἡ σκηνὴ παριστάνει κυνήγι ἢ χορὸν ἢ μαγικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνηγίου.

Τὴν θέσιν τῆς πέτρας τὴν ἐπῆρε τὸ μέταλλον, τὸ ὁποῖον ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲ νέαν δύναμιν. Αὐτὸ ὅμως ἔγινεν ἀργὰ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου διὰ πρακτικoὺς σκοποὺς ἔγινε κυρίως ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ

ἄνθρωπος ἔμαθε νὰ τὸ λυώνη. Ὡς πρῶτο φυσερὸ ἐχρησιμοποίησε τὸν πνεύμονά του. Δὲν ἤργησαν ὅμως νὰ κατασκευάσουν φυσερά, νὰ κτίσουν φούρνους καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὴν τέχνην νὰ λυώνουν καὶ νὰ χύνουν τὰ μέταλλα. Παράλληλα ἀνεπτύχθη ἡ τέχνη τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων, ἐργασία βαρυτάτη, τὴν ὁποίαν ἀφίνουν εἰς τοὺς αἰχμαλῶτους τοῦ πολέμου καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ οἰκισκὰ σκεύη καὶ τὰ ὅπλα ἀπὸ μέταλλα εἶχαν μακρὰν ἐξέλιξιν καὶ παρουσιάζουν διαφόρους τύπους

Ἐργαλεῖα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

Ἀπὸ τὰ ἀριστερά: τρία καμάκια ἀπὸ κέρασ ταρανδου, δύο μὲ τρύπα διὰ λουρί, γουδί σκαλισμένο εἰς πέτραν, τρεῖς ἄχμαὶ καὶ τρεῖς βελόνες ἀπὸ κόκκαλο.

ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, τοῦ τύπου, τοῦ μετάλλου. Ἡ μεταλλουργία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἀνάπτυξιν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐγίνε σιδηρουργός. Ὁ σίδηρος ἔφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν συγκοινωνίαν καὶ σημειώνει τὴν μετάβασιν εἰς νέον εἶδος πολιτισμοῦ, διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν λιθικόν.

3. Κατοικία, ἐνδυμασία, κοσμήματα

ΔΕΝΔΡΑ ΚΑΙ ΣΠΗΛΑΙΑ

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγεννήθη φέρων εἰς τὴν ράχην τὴν κατοικίαν του, ὅπως ἡ χελώνη καὶ ὁ κοχλίας, οὔτε ἐνδεδυμένος μὲ

μάλλινον ἐπενδύτην, ὅπως ἡ ἄρκτος καὶ τὸ πρόβατον, ἢ ἐφω-
 διασμένος μὲ ἀδιάβροχον, ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογον.
 Περισσότερον ἀπὸ κάθε ζῷον εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ φωλεὰν καὶ
 ἀπὸ ἔνδυμα, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ σῶμα του.

Ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ
 ὕπνος. Ἄλλ' ὁ ὕπνος θέλει ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Τὰ προ-
 χειρότερα καταφύγια, τὰ ὁποῖα προσφέρει ἡ φύσις εἰς τὸν
 ἄνθρωπον, εἶναι τὸ δένδρον, κοιλώματα μεταξὺ βράχων,
 ὅπαί τῆς γῆς καὶ ἰδίως τὰ σπήλαια.

Τὸ δένδρον εἶναι ὁ πρῶτος τόπος, ὁ ὁποῖος ἐφιλοξένησε
 τὸν ἄνθρωπον. Ἐπλεκε τοὺς κλάδους μὲ τρόπον, ὥστε νὰ
 σχηματίσῃ θέσιν δι' ὕπνον, τὴν ἐγέμιζε μὲ φύλλα καὶ βρύα
 καὶ ἡμποροῦσε ἀπὸ τὴν ἐναέριον κλίνην του νὰ περιφρονῇ
 τὰ πηδήματα τῶν θηρίων. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχουν
 ὀλόκληρα χωριὰ πρωτογόνων, τὰ ὁποῖα εἶναι κρεμασμένα
 εἰς τὰ δένδρα. Ἐπίσης κουφώματα δένδρων ἐχρησίμευσαν ὡς
 καταφύγιον, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς ἡμιπολιτι-
 σμένους χρησιμεύουν ὡς κατοικίαι.

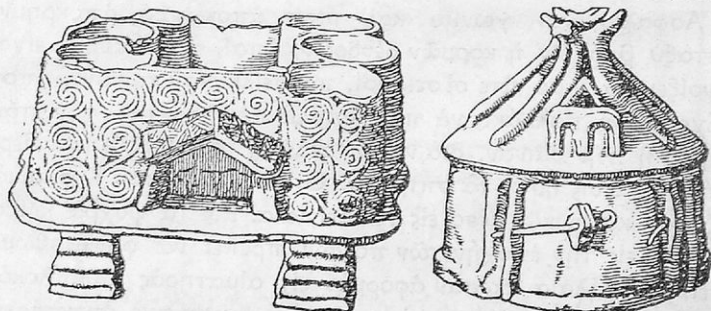
Ἀσφαλισμένοι γωνίαι καὶ μέρη ἀπόκεντρα ἀπόκρημνα
 μεταξὺ βράχων ἢ κορμῶν δένδρων, ὅπαί, τὰς ὁποίας εἶχαν
 ἀνοίξει τὰ νερὰ εἴτε οἱ σεισμοί, προσεῖλκυσαν τὸν ἄνθρωπον.
 Ἐχρειάσθη πολλάκις νὰ παλαίσῃ μὲ τὴν ἄρκτον, τὸν πάν-
 θηρα ἢ τὴν ὕαιναν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ καταφύγιον. Περι-
 ζήτητα ἰδίως ἦσαν τὰ σπήλαια. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κρομανιὸν
 ἐξήσαν κανονικῶς μέσα εἰς τὰ σπήλαια. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίμα-
 τα καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων πρέπει νὰ φαντασθῶμεν
 ὅτι τὰ σπήλαια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς αἵματηρὰς συμπλοκάς.
 Εἶδαν πολιορκίας, ὅπως τὰ φρούρια, κατακτήσεις, ἀνακτήσεις.
 Ἐπίσης πολὺ ἐνωρὶς τὸ ἐνστικτον ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον
 νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ ἄντρου του μὲ φύλλα καὶ μὲ
 κλάδους δένδρων ἢ καὶ πέτρες. Εἰς μέρη, ὅπου δὲν εὑρίσκαν
 σπήλαια καὶ ἐπιέζοντο ἀπὸ τὸ κρύο, ἄνοιγαν ἕνα λάκκον εἰς
 τὴν γῆν, ἐμαζεύοντο ὁ ἕνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἐκοιμῶν-
 το κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὸν πάγον.

Ἡ ἀνάγκη νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἴσοδον τῶν σπηλαίων μὲ κλάδους ἢ κορμούς δένδρων, νὰ σκάπτουν τὴν γῆν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν καταφύγιον ἐναντίον τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλα ὅμοια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν κατασκευὴν τεχνητῆς κατοικίας.

Διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν φωτιὰν ποὺ ἔκαιαν εἰς ἀνοικτὸν χῶρον, ἐφρόντισαν νὰ στήσουν ἕνα φράκτιν ἀπὸ κλάδους πρὸς τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπνεεν ὁ ψυχρὸς νυκτερινὸς ἀνεμος. Ὅμοιους φράκτας μετεχειρίσθησαν, διὰ νὰ προστατεύσουν τὸ σῶμα των, ὅταν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύσουν εἰς τὸ ὑπαιθρον. Τοὺς φράκτας τοὺς ἔθεταν εἴτε κυκλικῶς εἴτε εἰς τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίσουν τετράγωνον.

Δὲν ἔμενε παρὰ νὰ βάλουν τὴν στέγην, διὰ νὰ ἔχουν τὸν ἀπλούστερον τύπον τῆς τεχνητῆς κατοικίας, τὴν καλύβην, εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὴν κυκλικήν, εἰς τὴν δευτέραν τὴν τετράγωνον.

Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύασαν καλύβας εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὰς διάφορα σχήματα ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν.

Ὑδρίαι μὲ σχῆμα καλύβης (νεολιθικὴ ἐποχὴ)

Οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι συνήθιζαν νὰ δίδουν εἰς μερικὰ ἀγγεῖα τὸ σχῆμα τῆς κατοικίας των. Δεξιὰ ἀπομίμησις κυκλικῆς καλύβης, ἀριστερὰ πιθανώτατα πασσαλωτῆς κατοικίας.

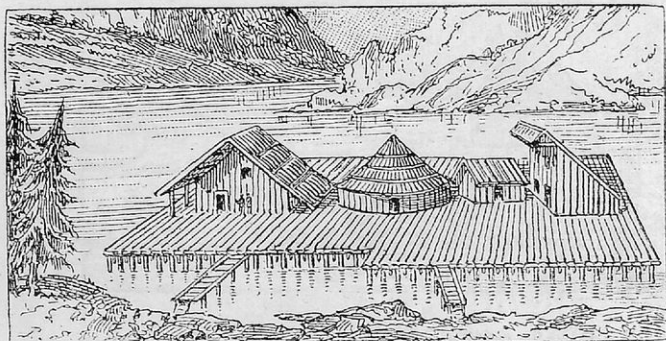
Ἡ παλαιότερα αὕτη καλύβη εἶχε μίαν εἴσοδον, ἡ ὁποία ἦτο συγχρόνως τὸ μόνον ἀνοιγμὰ της. Ὁ τύπος τῆς καλύβης αὐτῆς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἕως σήμερα. Τὴν συναντῶμεν εἰς πολλοὺς κατὰ φύσιν εἴτε καθυστερημένους λαούς. Οἱ πρωτόγονοι διέσωσαν τὸ σχέδιόν της εἰς τὰς παραστάσεις, τὸς

ὁποίας μᾶς ἄφησαν. Ἐπίσης ὠρισμένα ἄγγεῖα μιμοῦνται τὸν τύπον τῶν καλυβῶν.

Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ φράττουν τὰ ἀνοίγματα μεταξύ τῶν κλάδων μὲ λάσπη, μὲ καλάμια, μὲ χλόην καὶ ἀπέκτησαν τοιουτοτρόπως εἶδος τοίχων. Ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη προετοιμάζεται εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, ἰδίως ἡ οἰκοδομὴ μὲ πλίνθους.

ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΚΑΙ ΠΑΣΣΑΛΩΤΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑΙ

Κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ἰδίως εἰς τὰς ὄρεινὰς καὶ ψυχρὰς χώρας, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν τεχνητὰ σπήλαια, δηλαδὴ ὑπογείους κατοικίας. Εἰς τὴν πλευρὰν ὑψώματος σκάπτουν ἓνα ὑπόγειον μὲ βάθος 2—3 μέτρα καὶ σχῆμα τετράγωνον ἢ κυκλικόν. Εἰς προχωρημένην ἐποχὴν στερεώνουν τὰ τοιχώματα μὲ λίθους, ἱσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος μὲ τὸ ποδοπάτημα εἴτε μὲ χῶμα ἀνακατωμένον μὲ ἄργιλον εἴτε μὲ κοπανισμένον βράχον. Τὴν εἴσοδον κλείουν μὲ μίαν θύραν πλεκτὴν ἀπὸ κλάδους ἢ καλάμια. Εἰς μερικὰ μέρη ἔγινε συνδυασμὸς τοῦ ὑπογείου μὲ τὴν καλύβην.

Λιμναῖαι κατοικίαι (ἀναπαράστασις)

Πῶς ἦτο περίπου ἓνας συνοικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς λίμνης τῆς Ἑλβετίας.

Ἡ ὑπόγειος κατοικία ἦτο ἄρκετὰ διαδεδομένη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διετήρησαν ἀνάμνησιν ἀπὸ τοὺς Τρωγλοδύτας καὶ σήμερον δὲν ἔλειψαν ἄνθρωποι κατοικοῦντες εἰς ὑπόγεια καταφύγια.

Ἐπίσης κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ κατασκευάζουν εἰς ὠρισμένα μέρη κατοικίας ἐπὶ πασσάλων. Ἐνῶ ἄλλοτε ἡ κατοικία ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν, τώρα αἰωρεῖται μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐκαμαν διαφόρους ὑποθέσεις, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομικῆς αὐτῆς. Ἐνα φαίνεται βέβαιον, ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἀφίνουν τοὺς βράχους καὶ τὰ ὑψώματα καὶ κατεβαίνουν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ κυριώτερος λόγος νὰ κτίσουν ὑψηλὰ τὴν κατοικίαν ἦτο ἴσως ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποφύγουν τὴν ὑγρασίαν, νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν αἰφνιδιστικὴν πλήμμυραν, ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὰ ὄχληρά ἐν-

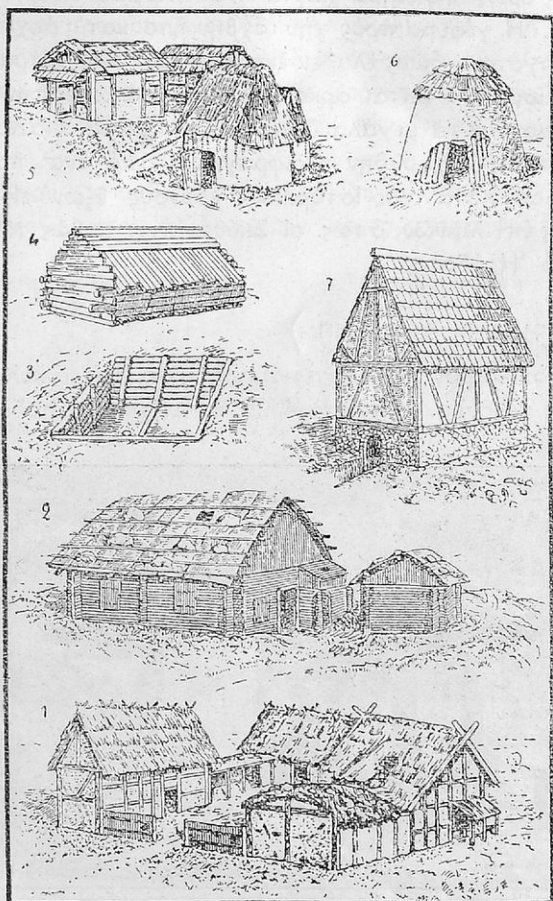

Οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην

Εἰς πολλὰς καθυστερημένους χώρας κατασκευάζουν καὶ σήμερον ἀκόμη οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων ὅπως αἱ ἀνωτέρω, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν Μανίλλην, τὴν πρωτεύουσαν τῶν Φιλιππίνων νήσων.

τομα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς οἰκοδομῆς ἐπεκράτησεν ἰδίως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ ἔλη, ὑπολείμματα, καθὼς εἴπαμεν, τῶν παλαιῶν πάγων. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ νέου λίθου ἔδειξαν ἰδιαιτέραν συμπά-

θειαν νὰ κατοικοῦν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Καρφώνουν πασσάλους εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ὄχθην, κατασκευάζουν ἐπάνω μίαν ἐσχάραν καὶ ἐπάνω ἀπ’

Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

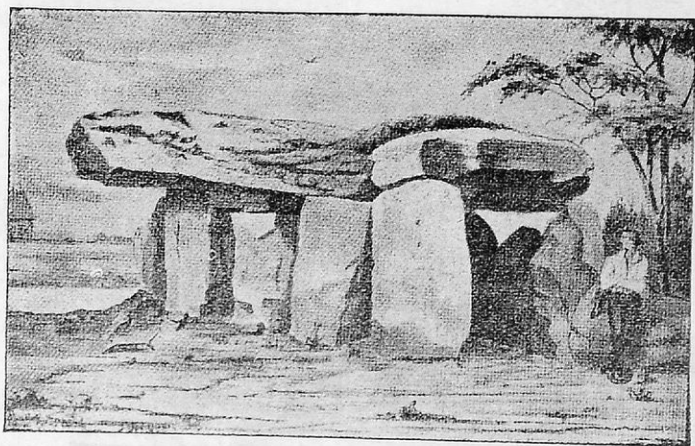
Τύποι κατοικιῶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εὐρώπην. Αἱ ὑπ’ ἀριθμὸν 1—4 εἶναι ἀρχαιότεραι, αἱ ἄλλαι (ἀριθ. 5—7) τῆς προχωρημένης ἐποχῆς (5ος π.χ. αἰών).

αὐτὴν κτίζουν τὴν κατοικίαν. Ἡ κατοικία αὕτῃ ἔχει ἀρκετὰ πλεονεκτήματα. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶδαμεν, προφυλάττει ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰν τῶν δασῶν, εὐκολύνει τὸ ψόρευμα καὶ τὴν

ἐξαφάνισιν τῶν ἀπορριμμάτων, τὰ ὅποια εἶναι πληγὴ διὰ τὸν πρωτόγονον. Ἐνίοτε κάθε ἐσχάρα ἔχει μίαν κατοικίαν, πολλάκις ὅμως ὁλόκληρα χωρία εἶναι κτισμένα ἐπάνω εἰς μίαν ἐσχάραν. Ἡ γέφυρα πρὸς τὴν ὄχθην ἦτο κατ' ἀρχὰς πολὺ μικρά, ἀργότερα ὅμως ἔλαβεν ἑκτασιν ἕως 300 μέτρα, ὥστε ὁ συνοικισμὸς νὰ κεῖται ἀρκετὰ βαθειὰ ἐπάνω εἰς τὴν λίμνην. Ἡ μάνδρα διὰ τὰ μεγάλα ζῶα καὶ ἡ ἀποθήκη διὰ τὰ χόρτα εὐρίσκονται εἰς τὴν ὄχθην περιφραγμένα ἀπὸ ἓνα πρόχωμα. Πολλοὶ λαοὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἔζων εἰς ὁμοίας κατοικίας ἐπὶ λιμνῶν, ὅπως οἱ Σκύθαι π.χ. καθὼς τοὺς περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος.

ΖΥΛΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΙΘΟΔΟΜΗ)

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ κατεσκεύασαν πελέκεις εὐκολύνεται ἡ οἰκοδομὴ μὲ ξύλα. Ἀπὸ τὸ 4000 π.Χ. ἔχομεν ἀποδείξεις ὅτι

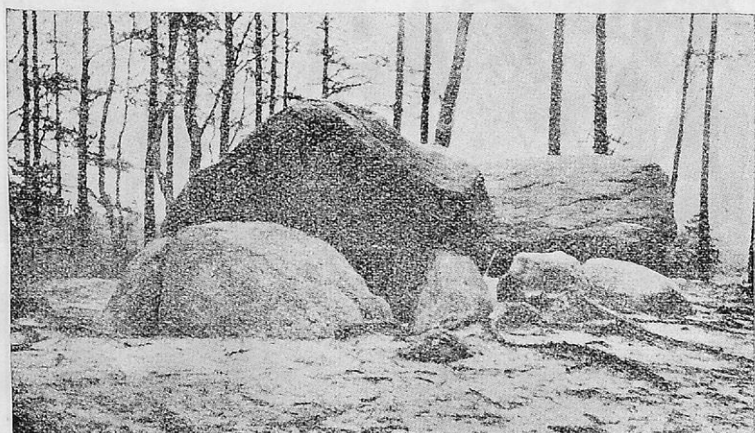

Ντόλμεν (Γαλλία)

οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν ξυλῖνας κατοικίας. Ἀναπτύσσονται διάφοροι τύποι εἰς τοὺς διαφόρους τόπους.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ πέτρα ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κατοικίας ἢ ἔχει μέρος πολὺ μικρὸν καὶ συμπληρωματικόν. Λίθους, μάλιστα ὀγκολίθους, μετεχειρίσθησαν μόνον διὰ νὰ

κατασκευάσουν κατοικίας είτε μνημεία διὰ τοὺς νεκρούς. Ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς κατασκευάζουν ἡμετέρους καλύβας ἀπὸ κλάδους ἄργιλον ἢ ξύλα, διὰ τοὺς νεκροὺς ἔστησαν λιθίνους τάφους τόσον μεγάλους καὶ τόσον στερεοὺς, ὥς νὰ ἦσαν προωρισμένοι διὰ τὴν αἰωνιότητα. Εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν Σκανδιναυικὴν χερσόνησον καὶ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἕως τὴν Μεσόγειον ὑψοῦνται ὀγκόλιθοι ἄλλοτε εἰς γρομμὴν ὥς τάγματα γιγάντων, ἄλλοτε μεμονωμένοι ὥς κωδωνοστάσια, οἱ ὅποιοι, ἂν δὲν εἶναι ἔλοι τάφοι, ἔχουν χωρὶς ἄλλο σχέσιν μὲ τοὺς νεκρούς. Οἱ Εὐρω-

Ἀπὸ τοὺς Κυκλωπεῖους τάφους τῆς Εὐρώπης
(Γερμανία—Ἀννόβερν)

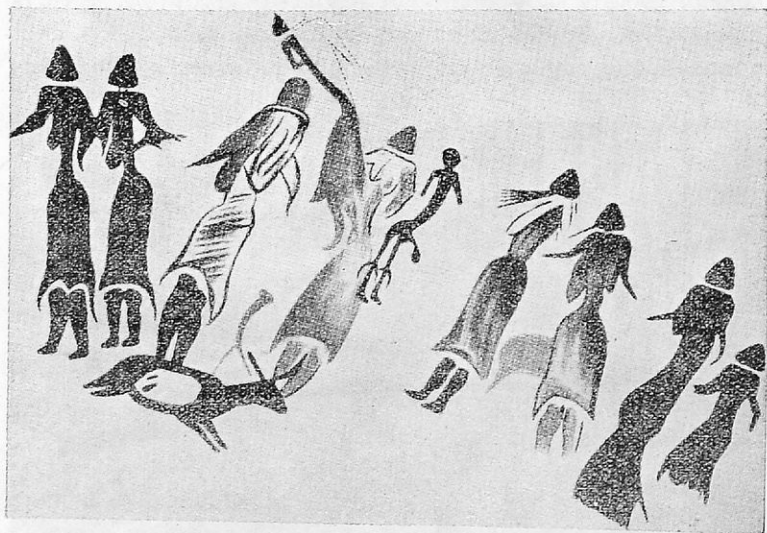
παῖοι ὠνόμασαν τὰ μνημεία αὐτὰ ντόλμεν ἢ μείρ, δηλαδή τάφους γιγάντων, οἱ Ἕλληνες Κυκλώπεια τεῖχη. Οἱ θολωτοὶ τάφοι τῶν Μυκηνῶν καὶ αἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτά.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Παραδέχονται σήμερα ὅτι ὁ παλαιότερός μας πρόγονος περιέφερετο ἐντελῶς γυμνός. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ πιθανώτατα δὲν εἶχεν ἰδέαν ἐνδυμασίας.

Ἄλλα καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ὑποθέσωμεν πολὺ περισσότερον τριχωτὸν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ δέρμα του ἦτο ἀρκετὰ εὐαίσθητον εἰς τὸν παγωμένον ἀέρα, εἰς τὰ κεντήματα τῶν βάτων καὶ τῶν ἐντόμων.

Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἐνδυμασία προῆλθεν ἀπὸ τὸν στολισμόν. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μεγάλην ἀγά-

Γυναῖκες εἰς τὸν χορόν, ἱχνογράφημα ἀπὸ σπήλαιον τῆς Ἰσπανίας

Αἱ γυναῖκες χορεύουν γύρω σ' ἓνα νέον. Φοροῦν ἓνα μακρὺ φουστάνι, ἐνῶ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι γυμνόν. Ὁ νέος εἶναι ὀλόγυμνος.

πην εἰς τὰ κοσμήματα. Θέλει νὰ διακριθῇ μὲ κάποιον τρόπον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς φοβέρισῃ ἢ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ τὸν ζηλεύσουν. Πολὺ προτοῦ φορέσῃ ἐνδύματα, βλέπομεν νὰ βάφῃ τὸ σῶμα του μὲ διάφορα χρώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ καθένα ἔχει καὶ μίαν συμβολικὴν σημασίαν, ἢ νὰ τὸ στίζῃ. Ἡ μανία τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως προχωροῦν τόσον, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη παραμορφώνουν διάφορα μέλη τῶν μικρῶν, στραβώνουν τὸ πόδι, κόπτουν κανένα δόκτυλον ἢ πιέζουν τὸ κρανίον.

Ὁ πρωτόγονος ρίπτει εἰς τὸν ὦμον του καὶ περιφέρει μαζὶ του τὸ δέριμα τοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον ἐφόνευσεν, ὡς δεῖγμα τῆς ὑπεροχῆς του, διὰ νὰ τὸν θαυμάζουν αἱ γυναῖκες καὶ νὰ τὸν ζηλεύουν οἱ ἄνδρες. Ὁ Ἡρακλῆς δὲν ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν λεοντὴν του. Ἀκόμη καὶ τὸ πρῶτον ἔνδυμα, τὸ τεμάχιον δέρματος, τὸ ὁποῖον περνᾷ εἰς τὸν ὦμον του ἢ δένει εἰς τὴν μέσσην του, ἔχει σκοπὸν τὴν ἐπίδειξιν.

Δὲν ἤργησεν ὁμως νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ δέριμα ἦτο εὐεργετικὸν διὰ τὸ σῶμα του, τὸ προφύλαττεν ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, τοὺς θάμνους, τὰ χαλίκια καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ ψῦχος. Δι' αὐτὸ πολὺ ἔνωρὶς ἀπὸ τὸ κόσμημα ἐγεννήθη τὸ ἔνδυμα. Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων ὠρισμένως εἶναι ἐνδεδυμένοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων τὸ κύριον ὑλικὸν τῆς ἐνδυμασίας εἶναι τὸ δέριμα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τυλίγονται ἀπλῶς εἰς τὸ δέριμα, ἀφοῦ καθα-

Στολαὶ τοῦ ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εὐρώπης

Ἀναπαράστασις, δηλαδὴ ὅπως φαντάζονται οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἐποχῆς συμφώνως πρὸς τὰ εὐρήματα.

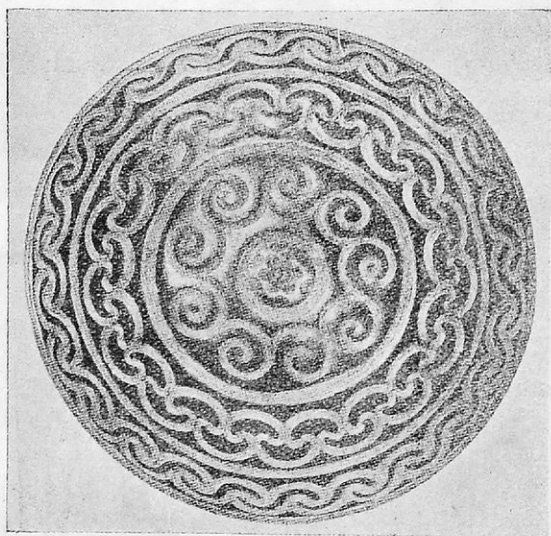
ρίσουν μ' ἓνα ξυστρί τὸ κρέας καὶ τὸ αἷμα. Ἀργότερα κόπτουν τὸ δέριμα εἰς τεμάχια, διὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν καλύτερα εἰς τὸ σῶμα, τὸ τρυποῦν καὶ τὸ σφίγγουν μὲ λουριά. Εὐρέ-

θησαν σακκορράφες ἀπὸ πέτρα, κόκκαλο καὶ κέρατα καθὼς καὶ βελόνες μὲ πολὺ μικρὰν ὀπήν.

ΛΙΝΑ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙΝΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν προβάλλουν τὰ λινᾶ καὶ ἀργότερα τὰ μάλλινα ἐνδύματα. Τὸ λινάρι τὸ ἔσπειραν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τροφὴν, ἀργότερα παρετήρησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κλώσουν καὶ νὰ κατασκευάσουν πανί.

Τὰ εὐρήματα τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἀποδεικνύουν πόσον ἐπιτήδριοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς εἰς τὸ πλέξιμον, τὸ τρύπωμα, τὸ δέσιμον. Εἶναι βεβαιωμένον ὅτι εἶχαν εὖρει τὸν

Σκέπασμα θήκης ἀπὸ ὀρείχαλκου

Κομφοτέχνημα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρείχαλκου ἀπὸ τὴν Β. Εὐρώπην. Χρόνοι κρητικῷ πολιτισμοῦ (περὶ τὸ 1500 π.χ.)

ἐργαλειό. Γνωρίζουν νὰ βάφουν τὰ ὑφάσματα κόκκινα καὶ μαῦρα. Ἐπίσης γνωρίζουν καὶ ἄλλα χρώματα. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἀργότερα μὲ τὸ μαλλί. Ἡ γεωργία ἔδωσε τὸ λινάρι, ἡ κτηνοτροφία τὸ μαλλί. Πολὺν καιρὸν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἤσ-

θάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ ὑποδήματος. Τὸ σκληρόν του πέλμα περιφρονεῖ ἀγκάθια καὶ πέτρες. Ἀργότερα τύλιξε τὸ πόδι του μὲ δέρμα καὶ ἔμαθε νὰ τὸ δένη μὲ λουρί.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Ὁ ἄνθρωπος γενικὰ καὶ περισσότερο ὁ πρωτόγονος ἦτο τρελλὸς διὰ στολίδια. Κάθε γυαλιστερό ἢ περίεργο, πετράδι, ὄστρακα, κέρατα, τὰ μάζευε διὰ νὰ στολισθῇ.

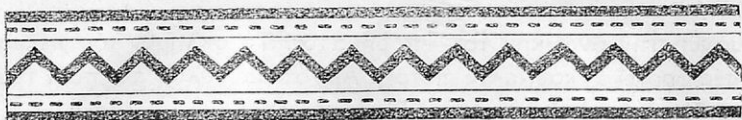
Ἡ βαφή εἴτε ἡ στίξις τοῦ σώματος καθὼς καὶ ἡ γούνα τῶν ζώων ἦσαν τὰ κυριώτερα κοσμήματα τῆς ἐποχῆς τῶν πάλαιων. Κοντὰ εἰς αὐτὰ μετεχειρίσθη χωρὶς ἄλλο ἄλυσίδες, βραχιόλια καὶ δακτυλίδια ἀπὸ κογχύλια, γυαλιστερὰ πετράδια κλπ.

Μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ κόσμημα μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μετάλλων. Ὁ χρυσὸς ἔγινεν ὁ βασιλεὺς τῶν μετάλλων διὰ τὸ λαμπερόν του χρῶμα. Ἰδίως ἀναπτύσσονται τὰ κρεμαστὰ στολίδια, ἡ διακόσμησις τῆς ζώνης, ἄλυσίδες ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἤλεκτρον. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἡ διακοσμητικὴ τῶν χρόνων αὐτῶν, μὲ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν.

Κρίκοι ἀπὸ ὀρείχαλκου

Δεῖγμα τέχνης τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρειχόλκου. Πιθανῶς οἱ κρίκοι ἐχρησίμευαν ὡς νομίσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ—ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΖΩΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ

Ἐνας ἀρχαῖος σοφὸς εἶπεν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον κοινωνικόν, δηλαδή ὅτι ἀγαπᾷ νὰ ζῇ με ἄλλους ὁμοίους του μαζί. Ἡμεῖς σήμερα λέγομεν ὀλίγον διαφορετικά, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ μόνος του. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ὁμάδες, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄνθρωποι. Μόνος του ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ καμμίαν πρόοδον. Δὲν θὰ εἶχε τὴν ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσῃ ἢ νὰ γράψῃ, νὰ στολισθῇ ἢ νὰ ζωγραφίσῃ, νὰ κτίσῃ χωρία, πόλεις, νὰ βάλῃ νόμους. Ἄν εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὰ ζῶα, ἂν ἔγινε κύριος τῆς γῆς, αὐτὸ τὸ χρεωστεῖ ὄχι εἰς τὴν ἀτομικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ εἰς τὴν συμβίωσιν καὶ τὴν συνεργασίαν με τοὺς ἄλλους.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ πρώτη, ἡ παλαιοτάτη κοινωνία, εἶναι ἡ οἰκογένεια. Αὕτῃ ἐμεγάλωσε σιγὰ σιγὰ καὶ ἔκαμε τὸ χωριό, τὴν πόλιν, τὸ κράτος.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτῃ δὲν συμφωνεῖ με ὅσα μᾶς διδάσκουν ἡ ἱστορία καὶ αἱ παρατηρήσεις εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαοὺς. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τὴν γῆν, ὑπάρχουν μεγαλύτεραι ὁμάδες ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα με κοινὴν γλῶσσαν, με κοινὰς συνηθείας, με κοινὰ συμφέροντα καὶ περιέχουν πολλὰς οἰκογενείας.

Αἱ ὁμάδες αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ 50—150 ἄτομα, τὰ ὁποῖα πιστεύουν ὅτι κατάγονται ἀπὸ ἓνα πρόγονον, ἀπὸ ἓνα κοινὸν γενάρχη. Τὸν πρόγονον αὐτὸν ἢ γενάρχη τὸν φαν-

τάζονται συνήθως ὡς ζῶον ἐνίοτε καὶ ὡς φυτὸν ἢ καὶ πρᾶγμα, ζωντανὸν ὅμως, ὡς βροχήν, ἀστραπὴν, ποταμόν. Τὴν ὁμάδα αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν ὠνόμασαν πατριὰν καὶ τὸν γενάρχην τοτέμ, ποὺ εἶναι μία λέξις ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐρυθροθέρων τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ τοτέμ εἶναι ἱερόν. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδή νὰ τὸ φονεύσουν οὔτε νὰ τὸ φάγουν ἐκτὸς ἀπὸ ὠρισμένας περιστάσεις, ὅποτε ἐπιβάλλεται νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν σάρκα του, διὰ νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ μέλη τῆς ὁμάδος μὲ τὴν ιδιότητά του.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ γένος αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἡνωμένους μὲ ἀλληγεγγύην καὶ ἰσότητα, ὥστε ὅχι μόνον δὲν ἐπιτρέπουν νὰ προσβάλουν ἢ νὰ φονεύσουν κανένα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκδικηθοῦν, ἐὰν κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς κακοπαθήσῃ.

Οἱ σοφοὶ παραδέχονται ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν χωρισμένοι εἰς τοτεμικὰς ὁμάδας εἴτε πατριάς. Ὅσαι πατριάι ἔχουν κοινὰ συμφέροντα, αἰσθάνονται συμπάθειαν ἀναμεταξύ των, ἐνώνονται διὰ κοινὴν ἄμυναν ἢ ἐπίθεσιν. Ἀπὸ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν προῆλθαν αἱ φυλαί, ἀργότερα οἱ λαοί.

Ἡ πατριά ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς οἰκογενεάς. Οἱ ἀνήκοντες εἰς μίαν πατριάν ἦσαν ὑποχρεωμένοι ἴσως κατ' ἀρχὰς νὰ συνάπτουν τὰ συνοικέσια ἐντὸς αὐτῆς. Δηλαδή τὰ ἀγόρια νὰ παίρνουν κορίτσια ἀπὸ τὸ γένος των. Πολὺ γλήγορα ὅμως παρετήρησαν ὅτι αὐτὸ ἦτο ἄτοπον καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν συνοικέσια μὲ ἄλλα γένη, μάλιστα ἀπὸ ὠρισμένας πατριάς.

Ὅλα αὐτὰ, συγγένεια, κοινότης αἵματος, γενάρχης κλπ. εἶναι ἐξωτερικά. Εἰς τὸ βᾶθος οἱ ἄνθρωποι ἡνώθησαν εἰς ὁμάδας, διότι αὐτὸ ἀσφαλίζει τὰ συμφέροντά των καὶ γενικῶς εὐκολύνει τὴν ζωὴν των.

Ἡ πατριά εἶναι κυρίως ἓνας σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς τρεῖς μεγάλας τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας : τὴν ἄμυναν, τὸν πορισμὸν τῆς τροφῆς καὶ τὴν διανομήν της.

Ἡ τοτεμικὴ κοινωνία εἶναι μία σύμμαχία ἀμυντικὴ καὶ ἐπιθετικὴ πρῶτα καὶ ἔπειτα μία συνεργατικὴ ἔνωσις παραγωγῆς

καὶ καταναλώσεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ μέλη τῆς πατριᾶς καταγίνονται εἰς ὁμαδικὰ κυνήγια. Ἴσως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἶτε αἰῶνας ὁμαδικὸν ἔργον ἦτο καὶ ἡ γεωργία.

Δυσκολώτερα ὁμως δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιότεραν αὐτὴν κοινωνίαν ἐβασίλευεν ἰσότης καὶ κοινότης περιουσίας, ὅπως ἰσχυρίσθησαν μερικοὶ σοφοί. Οἱ δυνατοί, οἱ τολμηροί, οἱ πονηροὶ εἶχαν πάντοτε ἐξαιρετικὴν θέσιν. Ὑπῆρχεν ἐπίσης διαφορὰ ἐλευθέρων καὶ δούλων.

Ἡ κτηνοτροφία ἐξεκαθάρισε περισσότερον τὰ πράγματα. Ἐνῶ τὸ ζῶον, τὸ ὅποιον ἐσκότωσε κανεὶς, ἦτο τοῦ θεοῦ, τώρα ἡ ἀγελάδα, τὸ πρόβατον, ὁ χοῖρος ἔγιναν κτῆμα τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ὁ χωρισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἐγινε ζωηρότερος, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κυνῆγι ἐπέρασαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Ἐδημιουργήθησαν τότε κτήματα καὶ κτηματῖαι, ἔχοντες καὶ μὴ ἔχοντες, δεσπότες καὶ ἐργάται των, οἱ δουλοπάροικοι. Δηλαδή τάξεις κοινωνικαί.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μία συνέπεια τῆς ζωῆς εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι τὸ μοίρασμα τῆς δουλειᾶς, ἡ κατανομή τῆς ἐργασίας ὅπως λέγουν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔκαμνεν ὅλας τὰς ἐργασίας. Μὲ τὸν καιρὸν ὁμως τὰς ἐμοίρασαν ἀναμεταξύ τους καὶ ὁ καθεὶς ἤρχισε νὰ κάμνῃ μίαν ἐργασίαν μόνον. Καὶ τὴν ἔκαμνε πολὺ καλύτερα. Σήμερα γνωρίζομεν πολὺ καλὰ πόσον ἐκέρδισεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κατανομὴν αὐτὴν. Αὐτὸ ὁμως δὲν ἐγινε πολὺ εὐκόλα οὔτε πολὺ γλήγορα.

Ἡ πρώτη κατανομή τῆς ἐργασίας ἐγινεν εἰς τὴν οἰκογένειαν μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος. Ἐδῶ τὸν χωρισμὸν τὸν ἐπέβαλλεν ἡ διαφορὰ τοῦ γένους.

Ἔργα τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς γυναίκος καὶ τῶν μικρῶν καὶ ἡ προμήθεια τοῦ κρέατος καθὼς καὶ ὅλων ὅσα ἀπαιτοῦνται δι' αὐτό, ὅπλων, ἐργαλείων κλπ. Ἐπίσης αὐτὸς ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παιδαγωγῇ τὰ ἀγόρια, διὰ νὰ γίνουν καλοὶ πολεμισταὶ καὶ καλοὶ κυνηγοί. Ὅταν ἀπὸ τὸ κυνῆγι ἐπέρασαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, αὐτὸς φροντίζει ἀπο-

κλειστικῶς διὰ τὰ ζῶα. Ἀργότερα ἡ καλλιέργεια μὲ τὸ ἄροτρον γίνεται ἐπίσης ἀνδρική ἐνασχόλησις.

Ἡ ὅλη ἡ ἄλλη ἐργασία μένει διὰ τὴν γυναῖκα. Αὕτη πρέπει νὰ θηλάσῃ τὰ παιδιά, τρία χρόνια περίπου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, νὰ τὰ περιποιηθῇ, νὰ μαζεύσῃ φυτικὴν τροφήν, νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ φαγητὸν καὶ νὰ φροντίσῃ δι' ὅλα τὰ σχετικὰ, νὰ διατηρήσῃ τὴ φωτιά, νὰ κτίσῃ καλύβην, νὰ πλέξῃ καλάθια, νὰ κατασκευάσῃ ἀγγεῖα, νὰ καθάρισῃ τὸ δέρμα. Σημαντικὸν ἔργον τῆς γυναικὸς ἦτο τὸ φύτευμα, ὅταν ἡ γεωργία περιωρίζετο εἰς τὸ λισγάρι.

Ἡ οἰκογένεια ἤρχετο τοιοῦτοτρόπως εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν κοινότητα. Ἡ κάθε μία ἤθελε τὸ περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐμεγάλωσε μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν νομαδικὴν ζωὴν. Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε τὰ ζῶα της, τὸν ἰδιαίτερον τρόπον τῆς ζωῆς καὶ ἡ συνοχὴ τῶν ὁμάδων ἐχαλάρωσε.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ἐχομεν πολλοὺς λόγους νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιότεραν, τὴν ποτεμικὴν κοινωνίαν, ἐπεκράτει ἡ μονογαμία. Ἡ οἰκογένεια ὁμως ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Δὲν ἰδρύετο ὅπως σήμερα μὲ τὸν γάμον, ἀλλ' αὕτη προϋπῆρχε καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐγίνοντο οἱ γάμοι. Ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πατέρα, μητέρα, τὰ τέκνα των, τὰς νύμφας κλπ. Ὅταν ἐμεγάλωνεν ὁ υἱός, οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς ἐφρόντιζαν νὰ τοῦ εὔρουν νύμφην καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐξηκολούθει τὸ ζεῦγος νὰ ζῇ μαζί των, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔκαμναν παιδιά.

Ὁ τύπος αὐτὸς τῆς οἰκογενείας ἔλαβε τὴν ὀριστικωτέραν μορφήν της μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν πατριάρχικήν.

Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν της, δηλαδὴ δὲν ἦτο ποτὲ καλὴ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ὁ κυριώτερος τρόπος ἀποκτήσεως νύμφης εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἡ ἀρπαγή, τῆς ὁποίας ἀνθρωπινωτέρα μορφή εἶναι ἡ ἀνταλλαγή. Τὴν μορφήν αὐτὴν παίρνει ἰδίως εἰς τοὺς

κτηνοτρόφους. Ἡ ἀξία τῆς γυναικὸς μετρεῖται μὲ ἀγελάδας, ἵππους, καμήλους. Εἰς τοὺς Καλμούχους π.χ., ἓνα λαὸν τῆς Μογγολίας, ἡ τιμὴ εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλὴ. Μία γυναῖκα ἐστοίχιζε 15 ἄλογα, 15 ἀγελάδας, 3 καμήλους, 20 πρόβατα. Διὰ τὸν λόγον ὁμως αὐτὸν ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐγίνετο ἀθλία. Ὁ σύζυγος τὴν περιφρονοῦσε καὶ τὴν ἐκακομεταχειρίζετο.

Η ΓΛΩΣΣΑ

Ἀπὸ τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὁμιλία. Τὰ ζῶα ἀκόμη ἔχουν μερικά σημεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα συνεννοοῦνται. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ παλαιότεροί μας πρόγονοι μὲ νεύματα ἔκαμναν γνωστὰς τὰς προθέσεις των εἰς τοὺς ὁμοίους των. Ἡ κατασκευὴ ὁμως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου καθὼς καὶ τοῦ λάρυγγος ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρου μέσου συνεννοήσεως, τῆς φωνῆς, τῆς γλώσσης. Οἱ φθόγγοι ἀρχικῶς ἦσαν σημεῖα εἴτε συνθήματα, ὅπως βλέπομεν εἰς πολλὰ ζῶα. Τὰ συνθήματα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος τὰ ἐπολλαπλασίασεν. Ἐπίσης μὲ διαφόρους φωνὰς ἐφανέρωνε διάφορα συναισθήματα, χαρὰν, λύπην, ἐνθουσιασμόν, θυμόν, ἀπειλήν. Αἱ φωναὶ ἐγίναν σταθεραὶ μὲ τὸν καιρόν, διὰ νὰ φανερῶσουν τὸ ἴδιον συναίσθημα πάντοτε καὶ ἐγενικεύθησαν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐμάδος. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν ἐγεννήθη ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔγινε σοφὸν ἐκφραστικὸν ὄργανον.

Οἱ ἄνθρωποι μιᾶς φυλῆς εἴτε μιᾶς περιοχῆς ἐδημιούργησαν ἓνα τοιοῦτον ἐκφραστικὸν ὄργανον. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη. Δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ὁμως δὲν ἦσαν σταθεραὶ, παρὰ ἠλλαξαν μὲ τὸν καιρόν. Ἡ ἀλλαγὴ ἐγίνετο γληγορώτερά, ὅταν οἱ ὁμιλοῦντες τὴν ἰδίαν γλῶσσαν ἐχωρίζοντο, μετηνάστευαν εἰς διαφόρους χώρας καὶ διεκόπτετο ἡ ἐπαφὴ μεταξύ των. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ μίαν ἀρχικὴν γλῶσσαν προῆλθαν πολλαὶ θυγατέρες ἢ ἀδελφαὶ γλῶσσαι, ὅπως εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ, ἡ λατινικὴ, ἡ γερμανικὴ, ἡ Ἰνδική, αἱ ὁποῖαι ἔχουν πολλὰς κοινὰς ρίζας.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν μεγάλαι οἰκογένειαι γλωσσῶν, αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, αἱ σημιτικαὶ, αἱ τουρανι-

καί. Ἀναλόγως τῆς ἰδιοφυΐας τῶν ὁμιλούντων αἱ γλῶσσαι ἔλαβαν μεγάλην ἀνάπτυξιν ἢ ἔμειναν καθυστερημένοι. Μερικαὶ ἀπ' αὐτὰς, ὅπως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ, ἡ λατινικὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλικὴ, ἡ γερμανικὴ σήμερα, ἔφθασαν εἰς ἀξιοθαύμαστον τελειότητα καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ τεχνικώτερα κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπου.

Η· ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ὁ πρωτόγονός εἶχε θρησκευτικὰς παραστάσεις. Τί ἀκριβῶς ὁμῶς ἐπίστευε δὲν γνωρίζομεν, διότι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὅσα μᾶς παραδίδουν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, εἰς ὅσα συμπεραίνομεν ἀπὸ τὸν τρόπον ποῦ ἔθαπταν τοὺς νεκροὺς των, καὶ εἰς ὅσα βλέπομεν εἰς τοὺς σημερινοὺς καθυστερημένους λαούς.

Εἶναι σχεδὸν βεβαιωμένον ὅτι ἐπίστευαν εἰς πνεύματα εἴτε δαίμονας καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν ψυχῆς. Εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ θάνατος καὶ τὸ ὄνειρον. Εἰς τὸν θάνατον τὸ ζωντανόν, τὸ θερμὸν κινημένον σῶμα παγώνει ἐξαφνικά. Ἔτσι γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι κάτι, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν, ἔφυγεν. Εἰς τὸ ὄνειρον πάλιν οἱ νεκροὶ ἔρχονται ὡς σκιαί, ὡς εἰδῶλα. Ἀπ' αὐτὰ γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν δὲν ἔσβησαν, ἀλλ' ὅτι ζοῦν ἐκεῖ πλησίον, κοντὰ εἰς τοὺς ζωντανούς. Ἡ παρουσία των τοὺς γεμίζει φόβον εἴτε οἶκτον. Θέλουν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἢ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσουν θάπτοντες μαζὶ τὰ ἀγαπητὰ των πράγματα εἴτε τροφάς.

Ἀπ' αὐτὸ ἐγεννήθη ὁλόκληρος κόσμος δοξασιῶν, ἐθίμων, τελετῶν. Ἡ λατρεῖα τῶν νεκρῶν, τῶν προγόνων, τῶν ἡρώων συλδέεται μὲ τὰς δοξασίας αὐτάς. Εἰς μίαν ἀνωτέραν βαθμίδα οἱ ἄνθρωποι λατρεύουν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὴν βροντὴν, τὴν ἀστραπὴν, τὸ φῶς, τὸν οὐρανόν.

Διὰ τὸν πρωτόγονον ἡ φύσις εἶναι γεμάτη πνεύματα. Ὅσον αἱ φυλαὶ ἐνώνονται καὶ ἀποτελοῦν μεγαλυτέρας ὁμάδας, ἐλαττώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν δαιμόνων. Ὁ δαίμων τοῦ νικητοῦ ὑποτάσσει τὸν δαίμονα τοῦ ἡττημένου. Γενικῶς παρατη-

ρεΐται μία τάσις πρὸς ἐνοποίησην. Ὁ δρόμος αὐτὸς φέρει εἰς τοὺς μεγάλους θεοὺς εἴτε εἰς τὸν ἕνα, εἰς τὸν Δία, ὥς τὸν μοναδικὸν θεόν.

Μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις συνδέονται τελεταί, συνήθειαι, ἔθιμα. Ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῶν σπηλαίων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων εἶχαν τὰς θρησκευτικὰς τῶν τελετῶν.

Ἰδίως τὰ ἔθιμα παίζουν σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τῶν

Ἀφροδίτη τοῦ Βελλεντόρφ

Ἀγαλμάτιον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἰδανικὴν γυναῖκα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων, δηλαδὴ ὅπως οἱ ἄνθρωποι τότε ἤθελαν νὰ εἶναι ἡ γυναῖκα. Εἰρωνικῶς τὸ ὠνόμασαν Ἀφροδίτην. Τὸ Βελλεντόρφ εἶναι τοποθεσία εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου εὑρέθησαν πολλὰ λείψανα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἐπιμελὴς ἐπεξεργασία τῶν λεπτομερειῶν, ὅπως π.χ. τῆς κόμης. Εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ ὁ τεχνίτης προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὴν φύσιν.

πρωτογόνων. Σχεδὸν ὅλα εἶναι κανονισμένα μετὰ τὴν μεγαλυτέραν αὐστηρότητα. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας, ὅπως σήμερον εἰς τὰς καθυστερημένας, ζῇ περισφιγμένος ἀπὸ τὰς χειροπέδας τῶν ἐθίμων, ὥστε ἀνάπτυξις καταντᾷ νὰ σημαίνει βαθμιαίαν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτά.

Η ΤΕΧΝΗ

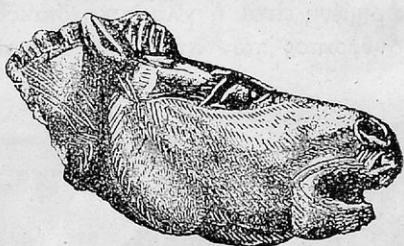
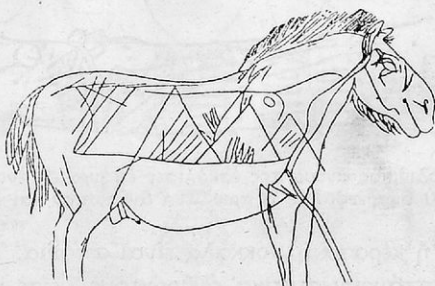
Εἶναι εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναπτύξῃ καλλιτεχνίαν. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅσον χαμηλὰ καὶ ἂν στέκεται διανοητικῶς, νὰ μὴν ἔχῃ ὁπῶς-δήποτε τὴν αἴσθησιν τοῦ ὡραίου. Τὸν προσελκύουν τὰ ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὠραῖαι μορφαί, τραγουδεῖ, χορεύει.

Αἱ μορφαί τῆς τέχνης, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἔχουν στενὴν σχέσιν μετὰ τὸν

τρόπον πού προμηθεύεται τὴν τροφήν του ὁ ἄνθρωπος.

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΜΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἄν εἰς τὰ ἔργα τῶν Νεάντερταλ δὲν εὐρίσκωμεν τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς ἐπιτρέπη νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τέχνην, οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων μᾶς ἀποζημιώνουν πλουσιώτατα. Εἶχαν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν, τῆς ὁποίας ἄφησαν πολλὰ δείγματα. Οἱ Κρομανιόν εἶναι κυνηγοί, προσελκύονται ἀπὸ τὴν φύσιν, τὴν βλέπουν ἐλεύθερα καὶ τὴν ἀπομιμοῦνται

Ἄγρια ἄλογα

Ἐξαιρέτα δείγματα τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων. Ἐπάνω ἰχνογράφημα εἰς τὸν βράχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας. Κάτω κεφάλι σκαλιστὸ ἐπάνω εἰς κόκκαλον. Εὐρέθη εἰς ἄλλο σπήλαιον ἐπίσης τῆς Ν. Γαλλίας. Κάμουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἑκφράσιν των, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἰχνογραφήματα τῶν σπηλαίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐδώσαμεν προηγουμένως δείγματα.

ἐλεύθερα. Κατέγιναν εἰς διάφορα εἶδη τέχνης, ἔζωγράφισαν, ἔγλυψαν, ἐκόσμησαν τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐργαλεῖα των.

Οἱ τοῖχοι τῶν σπηλαίων τῆς Νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς Βορείου Ἰσπανίας διασώζουν δείγματα τῶν ἰχνογραφημάτων

των των. Εἰς πολλὰ μέρη ἔχομεν παραστάσεις ἐπὶ παραστάσεων, τρία καὶ τέσσαρα στρώματα, ὥστε νὰ ἡμποροῦν οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωγραφικῆς των.

Εἰκονίζουσι κατὰ προτίμησιν ζῶα τῆς ἐποχῆς, αὐτὰ ποὺ κυνηγοῦν, βόνασιν, ἄγριον ἵππον, τάρανδον, μαμούθ. Σπάνια εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ κυρίως πλαστικὴ δὲν ἀντιπροσωπεύεται. Ἀγάλματα

Ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος ἐσκόλισεν ἐπάνω εἰς ἓνα κόκκαλον τάρανδου δύο κεφαλὰς ἵππων ἓνα ἄνθρωπον καὶ ἓνα φίδι.

ἀπὸ πέτραν ἢ κέρατα ἢ κόκκαλα εἶναι σπάνια. Τὰ ὀλίγα εὑρεθέντα παριστάνουσι τυπικὰ ἄνθρώπους, εἴτε μίαν παχεῖαν γυναῖκα εἴτε θεὰν πιθανῶς.

Πολὺ προχωρημένη εἶναι ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν ἐργαλείων. Ὁ ἄνθρωπος τῶν σπηλαίων ἐχάραξεν εἰς τὰ κόκ-

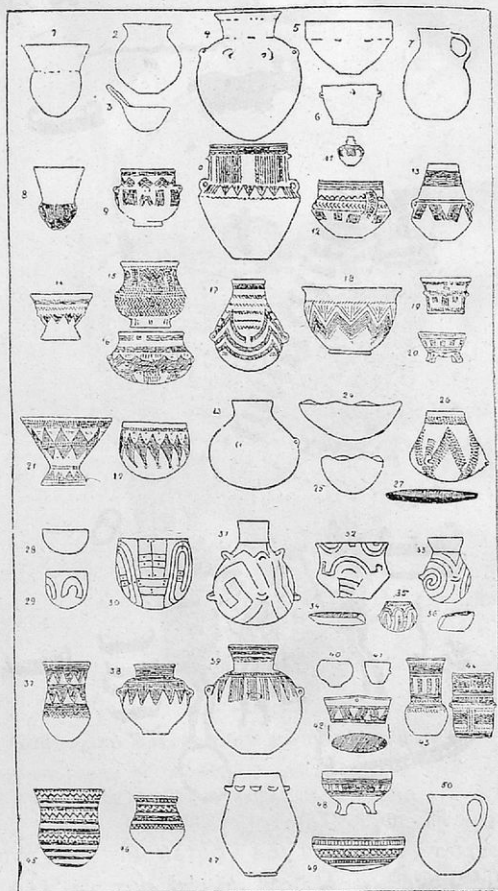
Ἀγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς, προχωρημένη τέχνη

καλὰ τοῦ τάρανδου καὶ εἰς τὸν ὀδόντα τοῦ μαμούθ ζῶα καὶ ἄνθρώπους, ποὺ κάμνουσι κατὰ πληξιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ζωηρότητά των.

Ἡ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

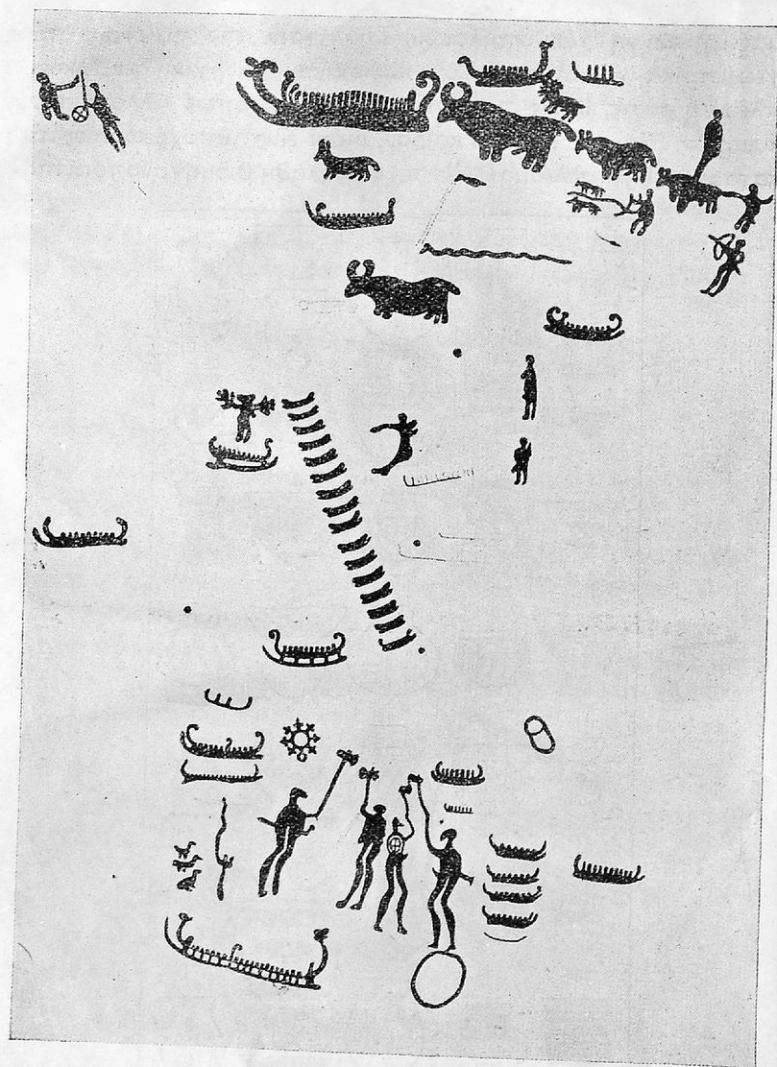
Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν γεωργῶν εἰς τὴν Εὐρώπην παρακ-

μάζει ἡ τέχνη τῶν σπηλαίων. Τὴν θέσιν τῆς παίρνουν τὰ γεωμετρικὰ κοσμήματα. Τὸν καθιστικὸν γεωργὸν δὲν ἑλκύει πλέον ἡ φύσις, ἰδίως τὸ ζωικὸν βασιλεῖον, ὅπως ἄλλοτε τὸν κυνηγόν. Ἐπειτα δὲν ἔχει καιρὸν, διότι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ μαζί. Ἡ τέχνη δηλαδὴ βιομηχανοποιεῖται

Κυριώτεροι τύποι ἀγγείων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς

καὶ σχηματοποιεῖται. Ἀναπαράγει δηλαδὴ τὰ ἴδια πάντοτε στερεότυπα κοσμήματα, δὲν ἐπιμένει εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ δὲν ἔχει μεγάλην δημιουργικὴν ἱκανότητα.

Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Βορειοευρωπαίων κατὰ τὴν ἐποχὴν
τοῦ ὀρειχάλκου

Γεωμετρικά σχήματα βλέπομεν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Ἡ διοκοσμητικὴ αὐτῶν καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων εἶναι τόσον χαρακτηριστικά, ὥστε οἱ ἀρχαιολόγοι κατορθώνουν νὰ προσδιορίσουν τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν προέλευσίν των. Τὴν ἰδίαν τάσιν ἔχει ἡ τέχνη καὶ ὅταν

Κάδος ἀπὸ ὀρείχαλκον μὲ παραστάσεις

Προέρχεται ἀπὸ τὴν Ν. Αὐστρίαν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν προχωρημένην τέχνην τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου (Κελτικὴ τέχνη).

ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ τὸ χῶμα ἐπέρασεν εἰς τὸ μέταλλον. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρείχαλκου ἡ Κρήτη ἔδωσεν ἀξιολογωτάτην τέχνην, ἡ ὁποία ἀπομιμεῖται τὴν φύσιν. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης διεκρίθησαν ὡς καλλιτέχναι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου.

ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Εἰς τὴν παλαιότεραν προϊστορικὴν ἐποχὴν δὲν ἤμποροῦμε νὰ ὁμιλήσωμεν παρὰ περὶ τύπων ἀνθρώπων. Δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη φυλαὶ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον λαοὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Αἱ φυλαὶ διαμορφώνονται εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου διαμορφώνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ λαοί. Ἡ σημαντικώτερα φυλὴ εἶναι ἡ Λευκὴ ἢ Καυκασία.

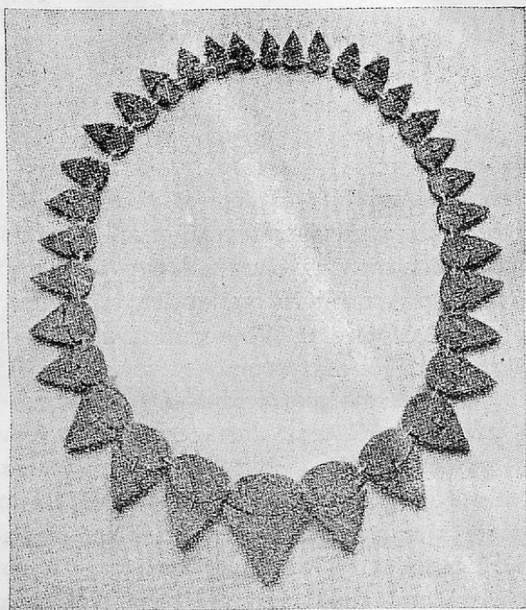
Ἡ λευκὴ φυλὴ διαιρεῖται εἰς δύο ὁμοεθνίας, εἰς τὴν Σημιτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν. Οἱ σημιταὶ εἶναι μελαχροinoί, ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ λεπτόν, μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά. Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι ἀντιθέτως εἶναι ὑψηλοί, ἔχουν δέρμα λευκόν, ξανθὰ μαλλιά καὶ μάτια γαλανὰ.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς λευκῆς φυλῆς ἐπροώδευσαν οἱ σημιταί. Οἱ σημιταὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην φυλὴν, ἡ ὁποία, καθὼς εἶδαμεν, ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τοῦ ὀρειχάλκου ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσχημάτισαν κοινωνίαν καὶ κράτη. Τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθησαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, Φοίνικες, Ἑβραῖοι, Ἀραβες.

Εἰς τὰ βορειότερα ὅμως τῆς Εὐρώπης ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μία ἄλλη δυνατὴ φυλὴ, ἡ λεγομένη βορείαια φυλὴ. Ἀπ' αὐτὴν προέρχονται οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί. Περὶ τὸ 2000 π. Χ. ἔγινε μεγάλη κίνησις τῶν λαῶν τῆς βορείαιας φυλῆς. Οἱ βόρειοι ἐξηπλώθησαν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἔφθασαν ἕως τὰ νοτιώτερα ἄκρα αὐτῆς, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν χερσόνησον, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλημμύρησαν τὸ Ἰράν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπεκράτησαν παντοῦ, διότι εἶχαν ὥμα ἰσχυρότερον, ἐγκέφαλον περισσότερον ἀνεπτυγμένον καὶ ἔφεραν δύο νέα ὄπλα, τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τὴν βορείαιαν φυλὴν κατάρχονται οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἱστορίας, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται, Γερμανοί, Σλαῦοι, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοί.

Τέλος εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀνατολὴν, Κίνα, Ἰαπωνίαν κτλ. παρουσιάζεται μία ἄλλη πολυάριθμος φυλὴ, ἡ ὁποία ἐξαπλώνεται ἀπὸ τὰ Οὐράλια ἕως τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Εἶναι

ἄνθρωποι μὲ μικρὸν ἀνάστημα, μικρά καὶ ἀμυγδαλωτά μάτια, μὲ παρειὰς ἐξωγκωμένος καὶ χρῶμα κιτρινωπὸν. Αὕτῃ εἶναι ἡ Κιτρίνη φυλὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν Μογγόλοι, Σῖναι, Ἰάπωνες, Τάταροι, Λάπωνες κτλ. Οἱ ἱθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς φαίνεται ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τὴν φυλὴν αὐτὴν.

Ἀλυσίδα ἀπὸ πετράδια νεολιθικῆς ἐποχῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Ι. Οἱ Αἰγύπτιοι

ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

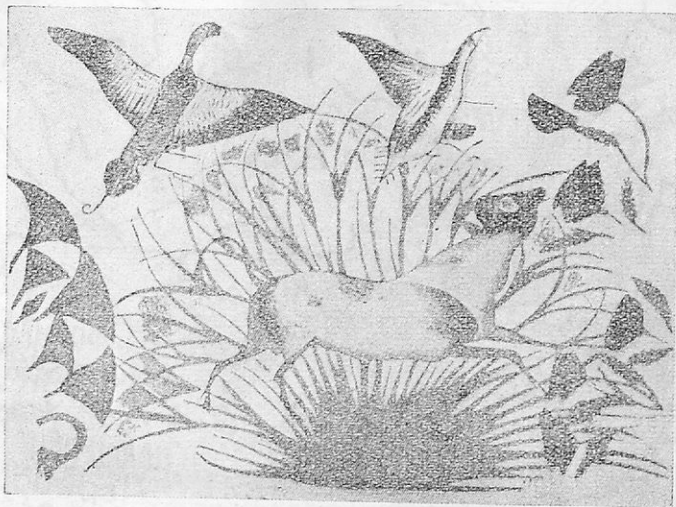
Ἡ Αἴγυπτος εὐρίσκεται εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν ποτίζει καὶ ζωογονεῖ ὁ Νεῖλος ποταμός. Ἄν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος θά ἦτο ἔρημος, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁλόγυρά της. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νεῖλου καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐλάτρευσαν ὡς θεόν.

Ὁ Νεῖλος πλημμυρεῖ κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν Ἰούνιον ἕως τὸν Νοέμβριον. Ἡ χώρα μεταβάλλεται τότε εἰς μεγάλην λίμνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προβάλλουν τὰ χωρία ὡς νῆσοι. Τὰ νερὰ ἀποσύρονται κατόπιν καὶ ἀφήνουν παχεῖαν λάσπην, ἥ ὁποία κάμνει πολὺ εὐφορον τὴν χώραν. Φθάνει νὰ ρίψη κανεὶς τὸ σιτάρη καὶ αὐτὸ φυτρώνει μόνον του. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἰδιῶται καὶ κυβερνήσεις ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Ἔσκαψαν διώρυγας, κατεσκεύασαν ὑδατοφράκτας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πότισμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν δημητριακὰ καὶ λαχανικὰ, ἐφύτευσαν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἔτρεφαν ποίμνια ἀγελάδας, αἰγας, πρόβατα. Ὁ φοῖνιξ, ὁ λωτὸς καὶ ὁ πάπυρος ἐφύοντο μετὰ μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰς τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ἔζων πολλὰ ψάρια καὶ εἰς τὰς ὄχθας του ἐτρέφοντο πολλὰ ὑδρόβια πτηνὰ, πρὸ πάντων ἀγριόπαπες.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πεδιάδα ἔζησεν ὁ ἀρχαιότερος πολιτισμένος λαὸς τοῦ κόσμου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν σημίται καὶ ἦλθαν

πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν προσελκυσθέντες ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἦσαν μελαχροinoί, ὕψηλοί, λιγνοί μὲ δυνατοὺς ὤμους καὶ μεγάλην κεφαλὴν.

Ζῷα καὶ πτηνὰ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου

Εἰκὼν εἰς τὸ πάτωμα ἑνὸς ἀρχαίου αἰγυπτιακοῦ ἀνακτόρου, 14.000 π.Χ.

Τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς, ἰδίως ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ ὁποῖος περιηγήθη

Ἱερογλυφικά

Ἀλέξανδρος

Βερενίκη

Κλεοπάτρα

τὴν Αἴγυπτον τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἔγιναν πολλοὶ ἀνασκαφαί, εὗρέθησαν πάμπολλα μνημεῖα, τὰ ὅποια συνήθροισαν εἰς μουσεῖα, οἱ σοφοὶ ἀνέγνωσαν τὰ ἱερογλυφικά γράμματα καὶ διεφώτισαν πολλὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τῶν Αἰγυπτίων.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους λαούς, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν κράτος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη. Ἀλλ'

ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι πεδινή καὶ πλουσία, ἦτο εὐκόλον ἓνα ἄπ' αὐτὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἄλλα. Αὐτὸ τὸ ἔκα-
 5000
 μαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν
 Κάτω Αἴγυπτον πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Ἡ Αἴγυπτος

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ

Αἱ πυραμίδες ἔχουν ζωὴν περίπου 6.000 χρόνια. Ἡ μεγαλύτερα εἶναι τοῦ Χέοπος (ὕψος 146 μ., πλάτος 227 μ.). Χίλιοι ἄνθρωποι εἰργάσθησαν τριάντα ἔτη διὰ νὰ τὴν κατασκευάσουν. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ τάφου αὐξάνει ἡ μεγάλη Σφίγξ, ἓνας τεράστιος λέων δηλαδὴ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου σκαλισμένος εἰς ἓνα βράχον. Ἡ κεφαλὴ, γυρισμένη εἰς τὴν ἀνατολήν, παριστάνει τὸν θεὸν τοῦ ἡλίου ἢ τὸν Φαραὼ τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος φυλάττει τὴν εἰσοδὸν τοῦ τάφου του. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μέγεθος 5 μ. Μόνον ἡ μύτη τῆς εἶναι 2 μ.

ἐνώνεται εἰς ἓνα κράτος περὶ τὸ 5000 π.Χ. καὶ ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Φαραῶ, εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὴν δύναμιν τῶν παλαιοτέρων αὐτῶν Φαραῶ φανερώνουν οἱ σωζόμενοι μεγάλοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας οἱ αἰγυπτιολόγοι τὴν ὠνόμασαν ἀρχαῖον κράτος.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. τὴν ἐξουσίαν τὴν πῆραν οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Ἀνω Αἴγυπτον. Οἱ Φαραῶ τῶν Θηβῶν ἦσαν

δυνατοί καὶ πλούσιοι, ἐστόλισαν τὴν πρωτεύουσάν των μὲ οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ διεκρίθησαν ὡς πολεμισταί. Ἐπέρρασαν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ κράτος τῶν Θηβῶν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν μέσον κράτος, κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ἑνὸς νομαδικοῦ λαοῦ, τῶν Ὑκσῶς, οἱ ὅποιοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον σχεδὸν δύο αἰῶνας.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 1580 οἱ ἡγεμόνες τῶν Θηβῶν κατῴρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Ὑκσῶς καὶ ἵδρυσαν πάλιν τὸ κράτος των, τὸ ὁποῖον ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Αὐτὸ εἶναι τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐνδόξους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Τουτμές ὁ Γ' ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ὁνομαστότατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τοῦ νέου κράτους εἶναι ὁ Ραμσής ὁ Β' (1292—1225), τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σέσωστριν καὶ διηγήθησαν ὅτι ἦτο τολμηρὸς κατακτητὴς καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν ἕως τὰς Ἰνδίας.

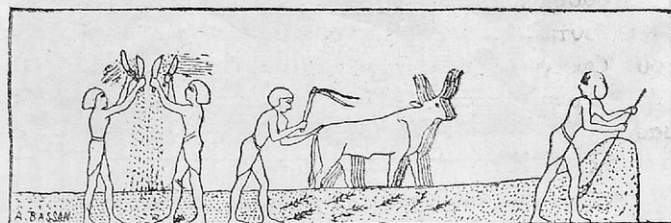
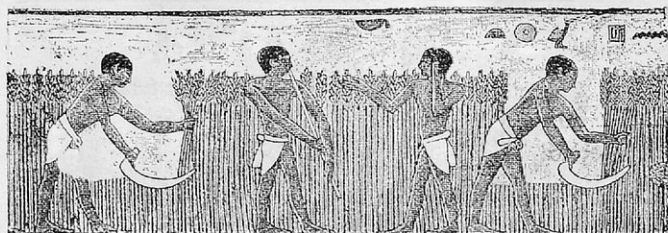
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑΪΔΟΣ

Περὶ τὸ 1200 π.Χ. οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν ἔχασαν τὴν ἐπιβολὴν των, διότι ἡ ἱερατικὴ τάξις ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀμὸν ἐγίνε σχεδὸν ἀνεξάρτητος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀναστατώνουν τὴν χώραν καὶ τὸ 670 π.Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ὀλίγον ἄργότερα ὁ Ψαμμίτιχος ἵδρυσεν τὸ κράτος τῆς Σαΐδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, τὸ ὁποῖον ἐδόξασαν ὁ Νεκῶ καὶ ὁ Ἀμασις. Οἱ Φαραῶ δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας τὸ 525 π.Χ. καὶ μένει ἐπαρχία περσικὴ μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Περσῶν χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ἡ Αἰγυπτιακὴ Κοινωνία

Ἡ αἰγυπτιακὴ κοινωνία ἔχει δύο τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Οἱ εὐγενεῖς εἶναι κύριοι ὅλης τῆς χώρας, οἱ γεωργοὶ ἐρ-

γάζονται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ θεοῦ. Ὁ κληρὸς ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τάξιν καὶ ἔχει μεγάλην ἰσχύν, ὅπως ἐπίσης ἰδιαιτέραν τάξιν ἀπετέλουν καὶ οἱ ὑπάλληλοι, οἱ λεγόμενοι γραφεῖς. Ἡ κυριώτερα ἐνασχόλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γεωργία. Ἐχουν

Σκηναὶ γεωργίας

Ἐπάνω καλλιέργεια καὶ θερισμός, κάτω ἀλώνισμα ἀπὸ αἰγυπτιακῆς τοιχογραφίας.

ὅμως καὶ καλοὺς τεχνίτας. Ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ ἐπεξεργάζονται τὸν γρανίτην, τὸ μάρμαρον, τὸ ἀλάβαστρον.

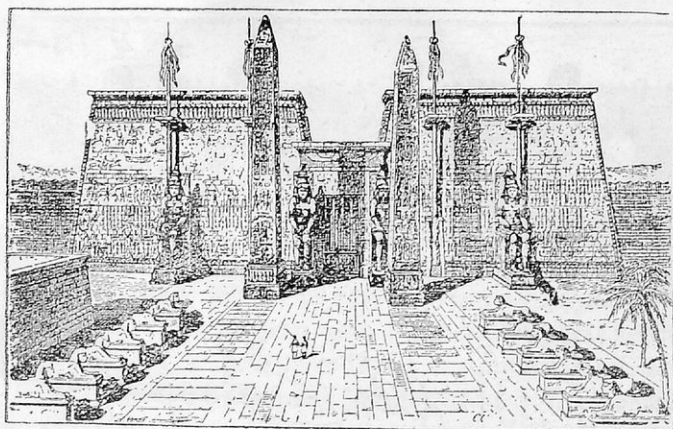
Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι λαὸς θρησκευτικώτατος. Λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς καὶ ἔχουν πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὁ λαὸς ἐλάτρευε ζῶα, τὸν κροκόδειλον, τὴν γάταν, τὸν κριόν, διάφορα ὑδρόβια πτηνὰ καὶ προπάντων τὸν ταῦρον, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ ἱερώτερον ζῶον τῶν Αἰγυπτίων.

Ἀργότερα οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην κτλ. Ὁ κυριώτερος θεὸς τοῦ ἀρχαίου κράτους ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς Ρά, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον κράτος ἐλάτρευσαν τὸν

θεὸν τῶν Θηβῶν Ἄμὸν. Οἱ δύο θεοὶ ἡνώθησαν εἰς τὸν κατ' ἐσχάτην θεὸν τῶν Αἰγυπτίων Ἄμὸν-Ρά.

Ἐπίσης ὁ λαὸς εἶχε μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τοὺς νεκρούς. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχὴ, τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ξεσκολοῦθεϊ νὰ ζῇ μετὰ τὸν θάνατον καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα ζῶων ἢ ἄλλων

Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόρ (ἀναπαράστασις)

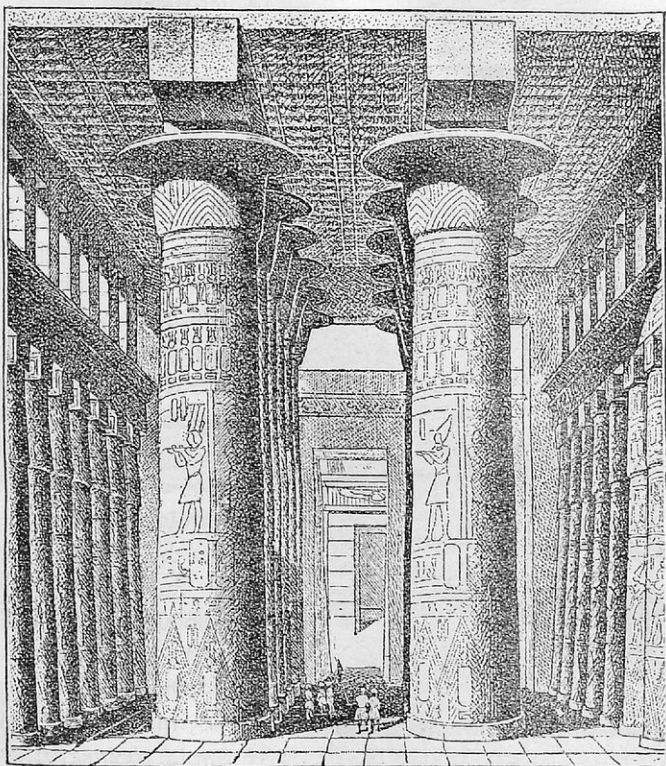
Ἐμπρὸς ἓνα πλακόστρωτον προαύλιον, ἀπὸ τὰ δύο μέρη σειραὶ ἀπὸ σφίγγας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην ὑψώνονται δύο ὀβελίσκοι ὑψηλοί, μονοκόμματοι λίθοι ἀπὸ γρανίτην, καὶ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς ὀβελίσκους εἶναι δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα (κολοσσοί) τῶν βασιλέων, οἱ ὅποιοι ἐκτίσαν τὸν ναόν. Ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς πύλης ὑψώνονται δύο τεράστιοι πύργοι, οἱ ὅποιοι ὅπως καὶ οἱ ὀβελίσκοι σκεπάζονται ἀπὸ ἀνάγλυφα ἱερογλυφικά.

ἀνθρώπων καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ ἐπίστευαν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διὰ τοῦτο ταριχεύουν τὰ σώματα καὶ τὰ φυλάττουν μέσα εἰς στερεοὺς τάφους, διὰ νὰ τὰ εὑρῇ ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐπιστρέψῃ. Αὐταὶ εἶναι αἱ λεγόμεναι μούμιαι.

Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς διηγεῖται πῶς ἐταρίχευαν τοὺς νεκρούς.

»Πρῶτα μὲ ἓνα σίδερο κυρτὸ ἀφαιροῦν τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τοὺς ρῥθωνας καὶ ὅσον μένει τὸν διαλύουν μὲ διαφόρους διαλυτικὰς οὐσίας. Ἐπειτα μὲ ἀκονισμένον αἰθιοπικὸν λίθον σχίζουν τὰ πλευρά, ἀφαιροῦν ὅλα τὰ ἐντόσθια ἀπὸ τὴν κοιλίαν, τὴν πλύνουν μὲ οἶνον ἀπὸ φοῖνικα, τὴν ραντίζουν μὲ τριμμένα ἀρώματικά καὶ τέλος τὴν

ράπτουν πάλιν, ἀφοῦ τὴν γεμίσουν μεῖς μύρναν καθαρὰν, με κάσιαν καὶ με ἄλλα ἀρωματικά ἐκτὸς λιβανωτοῦ. Ἐπειτα θέτουν τὸ σῶμα ἐντὸς νίτρου καὶ τὸ ἀφίνουν ἐκεῖ ἑβδομῆντα ἡμέρες τὸ περισσότερον. Κατόπιν πλύνουν τὸ σῶμα καὶ τὸ τυλίγουν ὁλόκληρον με λωρίδας

Ὑπόστυλος αἴθουσα τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις)

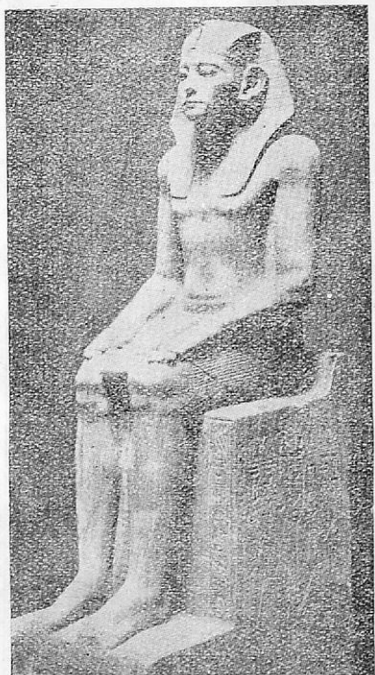
Μεγάλῃ αἴθουσα τοῦ ἀνακτόρου, ὕψους 24 μ., πλάτους 103 μ. καὶ βάθους 52 μ. Οἱ κίονες ἀποτελοῦν 16 σειρὰς καὶ εἶναι τὸ ὅλον 134. Τὰ κιονόκρανα παριστάνουν ἄνθη παπύρου.

ἀπὸ λεπτότατον λινὸν βρεγμένας με γόμα, τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοῦν πολὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ κόλλας. Τότε οἱ συγγενεῖς λαμβάνουν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν ταριχευτὴν, τὸ κλείουν εἰς ξυλίνην θήκην καὶ τὸ τοποθετοῦν ὄρθιον ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ ἐπιτάφιον δωμάτιον.

Μαζὶ με τοὺς νεκροὺς θάπτουν ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους εὐρίσκομεν ὁλό-
X. Θεοδοωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἔκδοσ. Β'. 5

κληρα θησαυροφυλάκια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητά των, ὅπως εὐρέθησαν τελευταίως εἰς τὸν τάφον τοῦ βασιλέως **Τουταγχαμὼν** (1350).

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Ἀμενεμές Γ'

Ἀπὸ τοὺς ἀξιολογώτερους βασιλεῖς τοῦ μέσου κράτους. Τὸ ἄγαλμα ἀνήκει εἰς τὰ κομψότερα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς.

Τῆτα ἦτο περίφημον ἓνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφιδος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν **Λαβύρινθον**. Εἶχε μῆκος 200 μ., 1500 ὑπόγεια καὶ 3000 ἰσόγεια δωμάτια.

Τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αἱ Θῆβαι. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἑρείτιά των σώζονται εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις **Καρνάκ** καὶ **Λουκσόρ**. Εἶναι κυρίως λείψανα

Σώζονται πολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ εἶναι κυρίως τάφοι, ναοὶ καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὰς τεραστίας διαστάσεις. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου κράτους κατεσκευάσθησαν πλησίον τῆς Μέμφιδος οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι τῶν βασιλέων, αἱ **Πυραμίδες**, αἱ ὁποῖαι ὑψοῦνται σήμερον ὡς ὄρη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀμώδους πεδιάδος βορειοδυτικῶς τοῦ Καΐρου. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα εἶναι ἡ περίφημος **Μεγάλη Σφίγξ**, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Ἀνάκτορα κατεσκευάσαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιό-

ναῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τῶν μεγάλων Φαραώ τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς τὸ Καρνάκ εὐρίσκονται τὰ λείψανα τοῦ μεγαλυτέρου ναοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μνημεῖα εἶναι κατάφορτα ἀπὸ ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας. Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου μεταφέρεται εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ φαντάζεται ὅτι ζῇ μέσα εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐκείνον πολιτισμόν. Αἱ μακραὶ ἐπιγραφαὶ ἐξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραώ. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνουν τὴν ζωὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὰς βλέπομεν πῶς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καλλιεργοῦσαν τὴν γῆν, πῶς ἐθέριζαν, πῶς διωχέτευαν τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου.

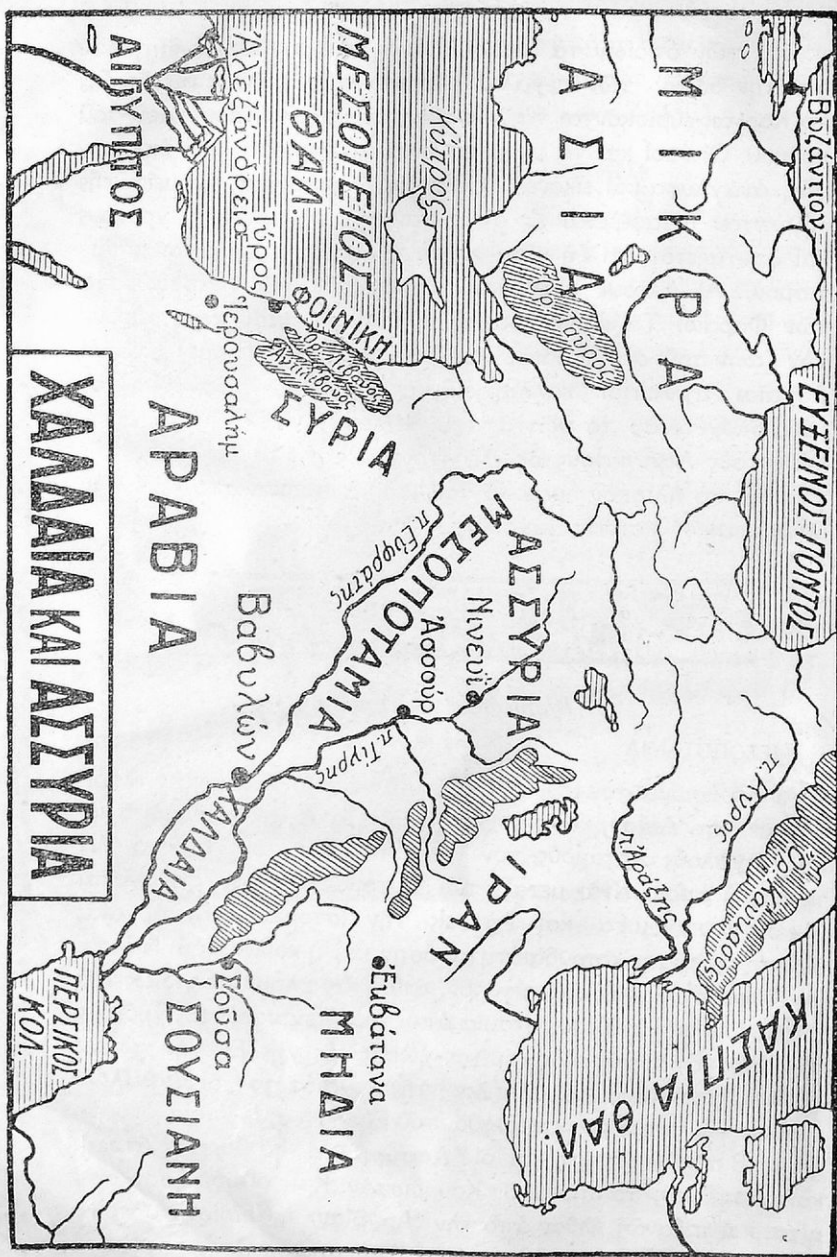
Εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ὀφείλει ὁ κόσμος τὴν ἀνακάλυψιν τῆς γραφῆς, τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἱατρικῆς.

2. Βαβυλώνιοι — Ἀσσύριοι

Η ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

Ἄν περάσωμεν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὴν Ἀφρικήν μετὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ προχωρήσωμεν ἀνατολικά, συναντῶμεν δύο μεγάλους ποταμούς, τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα. Ἡ πεδιάς, ἡ ὁποία εἶναι μετὰ τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ὀνομάζεται Μεσοποταμία καὶ ἔχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς τόσην σπουδαιότητα, ὅσην καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Νείλου. Τὸ ἔδαφος ἦτο καὶ ἐδῶ εὐφορον, ἀπὸ τὰς πλημμύρας ἰδίως τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἡ Μεσοποταμία ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἔθεωρήθη ἀπὸ τὰς εὐλογημένας χώρας τῆς γῆς. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἱ **Βαβυλώνιοι** εἰς τὴν νοτιωτέραν πεδιάδα τοῦ Εὐφράτου, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Βαβυλωνία, καὶ οἱ **Ἀσσύριοι** εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ὄροπέδιον, τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν. Καὶ οἱ δύο ἦσαν σημανταὶ καὶ πιθανῶς ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ εὐφορωτέρα καὶ πολυανθρωποτέρα ἀπὸ σήμερον.

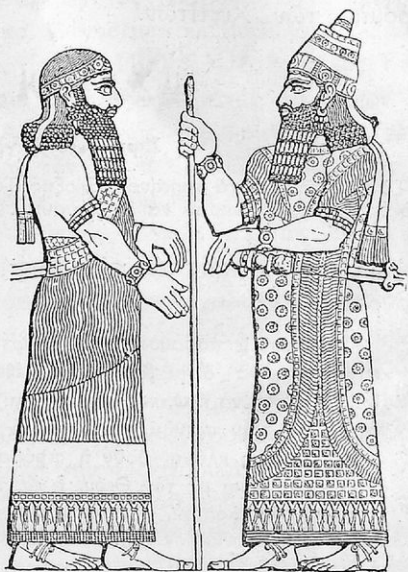

ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαϊότατα εὐρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν νὰ μάθωμεν πολὺ ἀκριβέστερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὁμως δὲν ἔχομεν μεγάλα πύρινα οἰκοδομήματα ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔκτιζαν μὲ πλίνθους καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορά των κατέρρευσαν καὶ ἐσχηματίσαν μικροὺς λόφους σκεπασμένους μὲ χῶμα. Ἐπίσης τὰ γράμματα των, ἡ σ φ η ν ο -

εἰδῆς γ ρ α φ ῆ, ὅπως τὴν ὀνομάζουν, εἶναι πολυπλοκωτέρα καὶ ἐδυσκόλευσε περισσότερον τοὺς ἀρχαιολόγους.

Τύπος Ἀσσυρίων

Ἕνας ἀσσύριος βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργός του. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν ὑψηλοὶ, δυνατοὶ, μὲ κοντὸν λαιμὸν καὶ πλατεῖα μέση, μύτη μακρουλή, μεγάλα μαύρα μάτια, χεῖλη χονδρά, μαλλιά καὶ γένεια σγουρά, ὅπως δηλαδὴ εἶναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἀσσυρίας, οἱ Κούρδοι, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ἐπίσης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Βαβυλώνιοι ἢ Χαλδαῖοι ἱδρυσαν εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους σημαντικὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, τὴν Βαβυλῶνα, καὶ ἔχοντες αὐτὴν ὡς βάσιν ἔκαμαν κράτος, τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Ἀρχαῖον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ὁ ἀξιολογώτερος βασιλεὺς αὐτοῦ ἦτο ὁ Χαμμουραμπὶ (1958—1917), ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὀνομαστὸς διὰ τὴν νομοθεσίαν του, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν εἰς λιθίνην στήλην. Ἡ στήλη αὕτη εὐ-

ρέθη και είναι από τα περιεργότερα μνημεία. Ἀλλὰ τὸ κράτος του κατεστράφη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Χιττιτῶν.

Σφηνοειδῆς γραφὴ

Τὰ γράμματα αὐτὰ σημαίνουν Ξέρξης. Τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον κατῴρθωσαν νὰ διαβάσουν οἱ ἄσσυριολόγοι.

Ἴδου μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χαμουραμπί :

»Ὅταν κανεὶς παρουσιασθῇ ὡς μάρτυς κατηγορίας εἰς δίκην καὶ δὲν κατορθῶνῃ νὰ ἀποδείξῃ ὅσα κατέθεσε, τότε, ἂν ἡ δίκη εἶναι περὶ ζωῆς, πρέπει νὰ θανατωθῇ, ἂν εἶναι διὰ σῆτον ἢ διὰ χρῆμα, πρέπει νὰ ὑποστῇ τὴν ποινὴν ποὺ ὀρίζεται διὰ τὴν δίκην.

»Ὅταν κανεὶς κλέψῃ βοῦν ἢ πρόβατον ἢ ὄνον ἢ χοῖρον ἢ πλοῖον, ἂν τοῦτο ἀνήκῃ εἰς τὸν Θεόν, ἢ εἰς τὸ παλάτι, πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸ τριακονταπλάσιον. Ἄν ἀνήκῃ εἰς ἀπελεύθερον, πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὸ δεκαπλάσιον. Ἄν ὁ κλέπτης δὲν ἔχῃ νὰ πληρώσῃ, πρέπει νὰ θανατωθῇ.

»Ἄν κανεὶς ἀμελήσῃ νὰ στερεώσῃ τὸν ὕδατοφράκτην καὶ γίνῃ ρῆγμα καὶ ἡ περιοχὴ ἐκείνη πλημμυρῇ, αὐτὸς θὰ καταδικάζεται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν σῆτον, ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἐξ αἰτίας του. Ἄν δὲν ἤμπορῇ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ, θὰ πωλῇται μαζί με τὰ ὑπάρχοντά του καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς περιοχῆς ποὺ ἐζημιώθησαν θὰ μοιράζωνται τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως.

»Ὅταν κανεὶς δώσῃ εἰς κηπουρὸν ὄγρον διὰ νὰ τὸν κόμῃ κῆπον, ἂν ὁ κηπουρὸς φυτεύῃ τὸν κῆπον καὶ τὸν περιποιῇται ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, τὸ πέμπτον ἔτος ὁ κῆπος θὰ μοιράζεται ἐξ ἴσου εἰς δύο μέρη μεταξὺ τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ τοῦ κηπουροῦ. Ὁ κηπουρὸς θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸ μερίδιόν του.

»Ἄν τις ἐνοικιάσῃ βοῦν ἢ ὄνον καὶ ὁ λέων εἰς τοὺς ἀγρούς του φενύσῃ τὸ κτῆνος, τὴν ζημίαν θὰ ὑποστῇ ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ κτήνους.

»Ἄν υἱὸς κτυπήσῃ τὸν πατέρα του, θὰ τοῦ κόψουν τὰς χεῖρας».

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀπὸ τότε ἀκμάζει τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Βαβυλωνίων, ἴσως ἀποικοῖ των, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν ὀρεινὴν Ἀσσυρίαν (Κουρδιστάν), ὅπου ἄλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ χαρακτῆρα καὶ ἀπὸ γεωργοὶ

ἐγιναν κτηνοτρόφοι, κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Αἱ δύο σημαντικώ-
τεροι πόλεις των εἶναι ἡ Ἀσσοῦρ καὶ ἡ Νινευί. Οἱ Ἀσσύ-
ριοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀργό-
τερα ὁμως ἐπαναστάτησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ
ἐκυρίευσαν τὴν χώραν των. Περί τὸ 1100 π.Χ. ὁ βασιλεὺς Τε-
γλατφαλαζάρ Α' ἱδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, τὸ ὁποῖον ἔ-
φθανεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας ἕως τὴν Φοινίκην καὶ τὸν
Περσικὸν κόλπον. Ἀργότερα, τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, σειρά ἀπὸ
ἐπτὰ βασιλεῖς ἐξέτεινε τὸ κράτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὴν
Κύπρον καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη ἡ
πρώτη μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκ-
μὴν ἐπὶ τοῦ Ἀσσοῦρμπανιμπάλ (667-626), τὸν ὁποῖον
οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σαρδανάπαλον καὶ διηγῆθησαν
πολλὰ διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ διὰ τὸν τρυφηλὸν του βίον.
Μεγάλος πολεμιστὴς καὶ πολιτικὸς ἦτο συγχρόνως μορφωμένος
καὶ φίλος τῶν τεχνῶν. Ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του Νινευί
μέ ναοὺς καὶ ἀνάκτορα καὶ ἱδρυσεν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν
συνεκέντρωσε πολλὰ συγγράμματα χαραγμένα ἐπάνω εἰς πλίν-
θους. Ἀπ' αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὗρέθησαν 22 χιλιάδες.

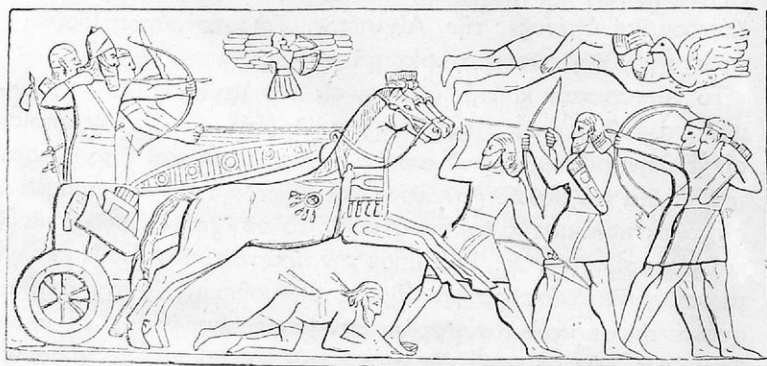
ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ)

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δύναμις τῶν Ἀσσυρίων ἀνησύχησε τοὺς γεί-
τονας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας Κυαξάρης καὶ ὁ διοικητὴς τῆς
Βαβυλῶνος συνεννοήθησαν. Ὁ Κυαξάρης ἐκυρίευσεν καὶ κατέ-
στρεψε τὴν Νινευί (625), οἱ Βαβυλώνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρ-
τησίαν των καὶ ἱδρυσαν νέον κράτος, τὸ λεγόμενον Νέον Βα-
βυλωνιακὸν κράτος. Ὁ περίφημος βασιλεὺς των Να-
μπουκαδνετσάρ Β' ἡ Ναβουχοδονόσωρ (604-
561) ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Νεκώ, κατέστρεψε τὴν
Ἱερουσαλὴμ καὶ ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην. Ἐπὶ τῶν
ἡμερῶν του ἡ Βαβυλὼν ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κό-
σμου, ὀνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ κτίριά της. Ὁ 539
ἴδιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν με ἰσχυρὰ τείχη καὶ τὴν ἐκόσμησε
μέ ἀξιόλογα μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερον ἦσαν τὰ

περίφημα ἀνάκτορά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος διελύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κῦρος ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα τὸ 539 π.Χ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι κυρίως γεωργοί. Διαιροῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τῆς ἐξουσίας εἶναι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀνώτατος ἄρχων ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται

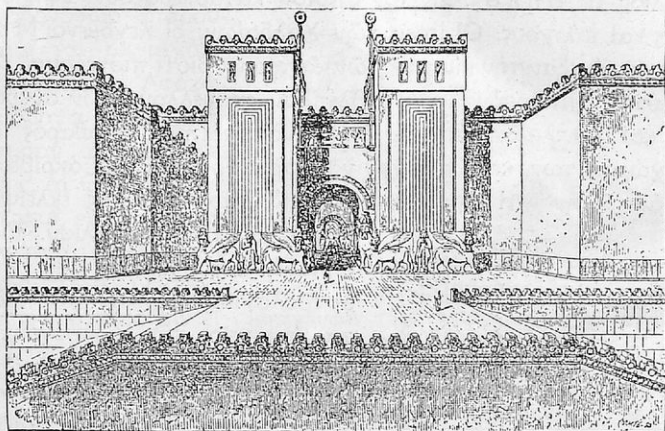

Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον
ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον

ὡς ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα προσόντα του εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Κατασκευάζει καὶ διατηρεῖ διώρυγας, φροντίζει διὰ τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν φόρων, ἐπιβλέπει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ φροντίζει, ὥστε οἱ ὑπήκοοι νὰ εὐρίσκουν τὸ δίκαιόν των. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν ἀγάπην των εἰς τὸ χρήμα. Τὸ ἐμπόριον διεξάγει τὸ κράτος, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ ἱερατικὴ τάξις. Πολὺ ἔνωρις ἐπενόησαν μετρικὸν σύστημα, νομίσματα καὶ διεκρίθησαν ὡς τραπεζίται.

Ἀντιθέτως οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν σκληρότητά των. Πρῶτοι κατεσκεύασαν πολεμικὰ ἄρματα καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Περνοῦν τοὺς ποταμοὺς ἐπάνω εἰς ἄσκους, λεηλατοῦν τὰς χώρας, καίουν τὰς πόλεις, φονεύουν τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὴν χώραν των, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ὡς δούλους. Εἰς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάγλυφα

βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς νὰ τυφλώνουν τοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὴν λόγχην. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀριθμοῦν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις, ποὺ κατέστρεψαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ ἐφόνευαν.

Ἀσσυριακὸν ἀνακτόρον (ἀναπαράστασις)

Ἡ κυρία πύλη τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως Σαργκὸν (722—705 π.Χ.) εἰς Νινευί. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σκάλλες, ἡ πύλη μεταξὺ δύο πύργων καὶ ἐμπρὸς πτερωτοὶ ταῦροι μὲ πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ ὑψηλοὶ ἕως 4 καὶ 5 μ.

Ὁ Ἀσσουρναζιρμπάλ διηγεῖται τὴν ἐκστρατεῖαν του κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν :

».....Μὲ μίαν ἰσχυρὰν ἔφοδον ποὺ ὁμοίαζε μὲ θύελλαν ἐκτύπησα τὴν πόλιν, τὴν ἐκυρίευσα, 600 ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς των ἔσφαξα, 300 αἰχμαλώτους ἔρριπα εἰς τὸς φλόγας καὶ δὲν ἄφησα οὔτε ἓνα ζωντανόν.....Τὸν Χουλαί (ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν) τὸν ἐπίασα ζωντανὸν μὲ τὰ χέρια μου, τὸν ἐγδαρα καὶ ἐτέντωσα τὸ δέρμα του εἰς τὸ τείχος....Μετὰ τὴν Κιναμποῦ ἐκτύπησα τὴν Τέλα...

Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤλθαν νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια μου. Μὲ μάχην καὶ σφαγὴν ἔκαμα τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσα. Τρεῖς χιλιάδας ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς των ἐφόνευσα, πολλοὺς ἔρριπα εἰς τὰς φλόγας καὶ ἐπίασα πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἀπὸ ἄλλους ἔκοψα τὰ χέρια καὶ τὰ δάκτυλα, ἀπὸ ἄλλους τὴν μύτην καὶ τὰ αὐτιά, πολλοὺς ἐτύφλωσα, ἔκαμα ἓνα σωρὸ ἀπὸ ζωντανούς καὶ ἓνα ἄλλον ἀπὸ κεφάλια....Τὰ παιδιὰ των τὰ ἔρριπα στὴ φωτιά». (ἀπὸ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 884 π.Χ.).

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔχουν τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Λατρεύουν κυρίως τὰ οὐράνια σώματα. Ἀνώτερος θεὸς τῶν εἶναι ὁ Ἥλιος, ὁ Β ἦ λ ο ς, εἰς τὸν ὁποῖον κατασκευάζουν ὑψηλοὺς ναοὺς καὶ πύργους. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων, οἱ λεγόμενοι Μ ά γ ο ι, ἐπρόσεξαν τὴν κίνησιν τῶν ἄστρον, διότι πιστεύουν ὅτι δι' αὐτῶν ἡμποροῦν νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς εἰς τὴν χώραν τῶν, κατ'ὥρθωσαν νὰ παρατηρήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν πολλῶν ἄστρον, τὰς ἐκλείψεις

Πτερωτὸς ταῦρος

Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι μὲ τὰς κολοσσιαίας διαστάσεις τῶν στέκονται ὡς φύλακες ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως οἱ κολοσσοὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναοὺς. Παριστάνουν τὴν βασιλικὴν δύναμιν καὶ ἔχουν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ ἀνάκτορον.

τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εὗρηκαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν. Διήρesan τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἑβδομάδας καὶ ἡμέρας.

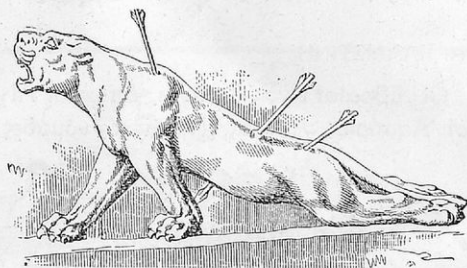
Οἱ Χαλδαῖοι διεκρίθησαν καὶ ὡς καλοὶ τεχνῖται. Κατεσκεύαζαν λινᾶ καὶ μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης οἱ Ἀσσύριοι μ' ὅλην τὴν ἀγριότητά των διεκρίθησαν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ κεντητοὶ τάπητές των μὲ παραστάσεις ἀγρίων θηρίων καὶ φανταστικῶν τεράτων.

Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικὴν, γλυπτικὴν καὶ διακοσμητικὴν. Πρῶτοι κατεσκεύασαν θόλους καὶ τόξα, ἐκόσμησαν τὰ οἰκοδομήματά των μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα. Ἐπειδὴ ἡ Βαβυλωνία εἶναι χώρα ἀμώδης, οἱ Βαβυλώνιοι μετεχειρίσθησαν πλίνθους εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐξηκολούθησαν νὰ κτίζουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν κίονας. Τὰ χαλδαιοασσυριακὰ μνημεῖα εἶναι τεῖχη, ἀνάκτορα καὶ ναοί.

Η ΒΑΒΥΛΩΝ

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ χαλδαιοασσυριακοῦ κόσμου εἶναι ἡ Βαβυλὼν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐποχὴν ἰδίως τοῦ Ναβου-
χοδονόσωρ παρου-

σιάζεται ὡς μεγάλη
κοσμοπόλις. Ἀφ' οὗτου
μάλιστα κατεστρά-
φησαν αἱ ἀντίπαλοί
της, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ
Νινευί, εἶναι ἡ μεγα-
λυτέρα πόλις τοῦ
κόσμου. Ὁ Ἡρόδο-
τος, ὁ ὁποῖος τὴν εἵ-
δε τὸν 5ον π.Χ. αἰ-
ῶνα, τὴν περιγρά-
φει μὲ ἐνθουσιασμόν.
«Καμιά, λέγει, ἀπὸ

Λέαινα

ἀνάγλυφον τῆς Νινευί—Λονδίνον, Βρεττανικὸν
Μουσεῖον

Εἰς τὸ ἀνάγλυφον παριστάνεται μὲ δύναμιν
καὶ φυσικότητα λέαινα πληγωμένη μὲ τρία βέλη,
ἡ ὁποία καταβάλλει προσπάθειαν νὰ σηκωθῇ
καὶ ὠρύεται ἀπὸ πόνον καὶ λύσσαν.

τὰς γνωστὰς εἰς ἡμᾶς πόλεις δὲν εἶναι τόσοι στολισμένη». Ἡ Βα-
βυλὼν εἶναι κτισμένη εἰς εὐρύχωρον πεδιάδα καὶ σχηματίζει τε-
τράγωνον. Ὁ Εὐφράτης περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν
χωρίζει εἰς δύο μέρη. Περιβάλλεται μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, τὸ
ὁποῖον ἔχει πάχος 25 μ. καὶ περίμετρον 15 χιλιόμετρα. Ἐπὶ τοῦ
τείχους εἶναι 150 πύργοι καὶ 100 πύλαι ὀρειχάλκιναι μὲ παρα-
στάδας καὶ ὑπέρθυρα ἀπὸ ὀρείχαλκον. Ἀποτελεῖται τὸ περισσό-
τερον ἀπὸ οἰκίας μὲ τρία καὶ τέσσαρα πατώματα καὶ δρόμοι
εὐθεῖς διασχίζουν αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἰς τὸ ἓνα ἀπὸ
τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως εἶναι κτισμένος ὁ ναὸς τοῦ Βήλου
μὲ τὸν ὑψηλὸν του πύργον, εἰς τὸ ἄλλο τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασι-
λέως. Θριαμβευτικὴ λεωφόρος ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὸ βασι-
λικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὁποῖου αἱ στέγαι ἀποτελοῦν δώματα κατά-
φυτα ἀπὸ ἄνθη. Αὐτοὶ εἶναι οἱ περίφημοι κρεμαστοὶ κή-
ποι τῆς Βαβυλῶνος.

Ἡ Βαβυλὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἑμ-
πορίου καὶ εἰς αὐτὴν συναντῶνται τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα συν-
δέουν τὰς Ἰνδίας μὲ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξείνιον μὲ τὸν Περ-

σικόν κόλπον. Μὲ τὸν πλοῦτον, τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάπτυξιν κάμνει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν ἐντύπωσιν μυθικῆς πόλεως.

3. Ἑβραῖοι

Η ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι σημιταί, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Αἰῶνας ἔζησαν ὡς νομάδες πλανώμενοι μεταξὺ Με-

Οἱ Ἑβραῖοι ὅπως παριστάνονται εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους

Οἱ αἰγύπτιοι τεχνίται 1900 χρόνια π.Χ. ἐζωγράρισαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν τάφων τοὺς ἑβραίους νομάδας, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο εἰς τὸν τόπον τους ὀδηγοῦντες τὰ ζῶα των, κατσίκες, ζαρκάδια, γαϊδουράκια. Φοροῦν βαρεῖα μάλλινα ἐνδύματα, ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια, τὸ μουστάκι ξυρισμένο. Αἱ γυναῖκες πηγαίνουν χωριστὰ καὶ τὰς συνοδεύουν ὀπλισμένοι ἄνδρες.

σοποταμίας καὶ Αἰγύπτου. Ἀργότερα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ παραθαλάσσιος χώρα, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Πρὸς δυσμὰς εἶναι ἡ παραλία τῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τὸ ὀροπέδιον τῆς Χαναὰν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Παλαιστίνη εἶναι χώρα ἰδιορρυθμὸς καὶ ἐπιβλητική. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦται τὸ βαθύσκιον ὄρος τοῦ Λιβάνου μὲ τὰς πελωρίας κέδρους, πρὸς νότον ἀπλώνεται ἡ ἔρημος καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος Σινᾶ, πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου

μέ την Νεκράν θάλασσαν, ἐνῶ ἡ Χαναάν εἶναι εὐφορος πεδιάς μέ γραφικὰς τοποθεσίας καί ἀγροὺς εἰρηνικοὺς. Ἡ φύσις τῆς χώρας εἶχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς κατοικοῦς. Οἱ Ἑβραῖοι ἐγίναν ἀνθρώποι εὐκολοσυγκίνητοι, ἔχαιρον καί ἐλυποῦντο εὐκόλα καί

εἶχαν δυνατὴν φαντασίαν. Αὐτοὶ ἐδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων μαρτυροῦμεν ἀπὸ τὰ ἱερά των βιβλία, δηλαδή ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

Φιλισταῖος πολεμιστής, ἀνάγλυφον αἰγυπτιακόν

Ὁ πολεμιστής φορεῖ τὴν ἰδιαιτέραν περικεφαλαίαν τῶν Φιλισταίων. Ὁμοίαν περικεφαλαίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐφόρει ὁ περίφημος γίγας Γολιάθ. Ὑποθέτουν ὅτι οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι καὶ ὅτι ἤλθαν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔδωσαν τὸ ὄνομα των εἰς τὴν Παλαιστίνην.

μεῖα τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ ἱστορικὰ βιβλία περιέχουν ζωηρὰς διηγήσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰκονίζεται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων, ἐνῶ οἱ ψαλμοὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν.

ΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν μαρτυροῦμεν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἦσαν τότε νομάδες καὶ χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καθεμιά εἶχε τὸν ἀρχηγόν της. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ π α τ ρ ι ἄ ρ χ α ι. Ὀνομαστότερος ἀπὸ

Ἡ Π. Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ διηγούνται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων, ἄλλα περιέχουν τὴν νομοθεσίαν των καὶ ἄλλα εἶναι ὕμνοι (ψαλμοὶ) εἰς τὸν θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευαν οἱ Ἑβραῖοι. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ παλαιότερα καὶ ἀξιολογώτερα γραπτὰ μνη-

τοὺς πατριάρχας ἦτο ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ ἐγκατασταθῇ μετὴν φυλὴν του εἰς τὴν Χαναάν.

Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν Χαναάν ἡ Π. Διαθήκη:

»Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, λέγει ὁ Μωυσῆς εἰς τὸν λαόν του, σὰς ὁδηγεῖ εἰς μίαν χώραν καλὴν, γεμάτην ἀπὸ ρυάκια καὶ πηγάς, ποὺ σκορπίζουν τὰ νερά τους με ἀφθονίαν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ κατὰ μῆκος τῶν βουνῶν, εἰς χώραν ποὺ κάμνει ἐκλεκτὸ σιτᾶρι, κριθᾶρι, σταφύλια, ὅπου φυτρώνουν ἡ συκιά, ἡ ροδιά καὶ ἡ ἐλιά, εἰς τὴν χώραν ποὺ κάμνει τὸ λάδι καὶ τὸ μέλι, ὅπου θὰ τρώγετε τὸ ψωμί σας χωρὶς νὰ φοβῆσθε τὴν πείναν καὶ δὲν θὰ σὰς λείψῃ τίποτε.....».

Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν πάλιν νομάδες. Περιπλανώμενοι ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τοὺς ἔακομεταχειρίσθησαν οἱ Φαραῶ. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐγλίτωσεν ὁ Μωυσῆς. Οἱ Ἑβραῖοι ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταιπωρίας ἔφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ὑπέταξαν εὐκόλως τοὺς μικροὺς λαοὺς, τοὺς ὁποῖους εὗρηκαν ἐκεῖ, καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ νικήσουν τοὺς πολεμικοὺς Φιλισταίους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχαν τὴν παρσλίαν καὶ τοὺς ἀπέκλειαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Φιλισταίους. Οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι, ἀπὸ τοὺς λαοὺς δηλαδή, οἱ ὁποῖοι, καθὼς εἶδαμεν, ἐδημιούργησαν τὸν κρητικὸν καὶ τὸν αἰγαιακὸν πολιτισμόν. Μὲ ἄλλους λαοὺς τῆς Μεσογείου, τοὺς ὁποῖους οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν με κοινὸν ὄνομα «ἀνθρώπους τῆς θαλάσσης», ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Περὶ τὸ 1200 π.Χ. ἐγκατεστᾶθησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς χώρας.

Ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσέως :

»Νὰ σηκώνεσαι ἐνώπιον ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἄσπρα μαλλιά καὶ νὰ τιμᾷς τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος.

Μὴ ζητῆς καθόλου νὰ ἐδικηθῇς καὶ μὴ διατηρῇς ἀνάμνησιν τῆς ἀδικίας.

»Ὅταν θερίξης τὸν ἀγρόν σου, νὰ μὴ κόψῃς τὸν καρπὸν ἕως τὴν ρίζαν καὶ νὰ μὴ μαζέψῃς τὰ στάχια ποὺ θὰ πέσουν εἰς τὴν γῆν. Εἰς τὸ ἀμπέλι σου νὰ μὴ μαζέψῃς ὅλα τὰ σταφύλια οὔτε τις ρῶγες ποὺ πίπτουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσῃς διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους.

»Ὅποιος κτυπήσῃ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του θὰ τιμωρηθῇ με θάνατον.

Νὰ μὴ ἀδικήσῃς τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν».

Αἱ φυλαὶ τῶν Ἑβραίων ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς σοβαρὰς ὁμως περιστάσεις ἐξέλεγαν κοινὸν ἀρχηγόν,

Τύπος Φοίνικος, ἀπὸ τάφου
αἰγυπτιακόν

Ἔχει τὸν σημιτικὸν τύπον. Εἶναι ὑψηλὸς καὶ λεπτὸς μὲ μαῦρα μαλλιά μεγάλα, μὲ μουστάκι ξυρισμένο. Φορεῖ ὡς ἔνδυμα μονοκόμματον μάλλινον ὕφασμα τυλιγμένον μὲ τέχνην εἰς τὸ σῶμα του καὶ σκεπάζει τὴν κεφαλὴν μὲ σκούφον δεμένον μὲ μίαν ταινίαν μακράν.

σθη εἰς δύο, εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ πρὸς βορρᾶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν καὶ τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰουδα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἀσσύριοι τὸ 722, τὸ βασίλειον τοῦ Ἰουδα ὁ Ναβουχοδονόσωρ τὸ 587, ὁ ὁποῖος ἔκαυσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν καὶ ἐπῆρε τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Πενήντα χρόνια ἀργότερα ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Κύρος ἐκურίευσεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ

ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο κριτής. Περίφημοι κριταὶ εἶναι ὁ Γεδεών, ὁ Σαμψών, ὁ Σαμουήλ. Ἀργότερα ὠργάνωσαν κράτις καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα. Ὁ ἰσχυρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων ἦτο ὁ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἔκτισεν εἰς θέσιν ἐπικάιρον νέαν πόλιν, τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία ἔγινε τὸ κέντροι τῶν Ἑβραίων. Ὁ Δαυὶδ ἦτο ἐπίσης ἑξοχος ποιητὴς καὶ ἔκαμε τοὺς περιφήμους ψαλμοὺς. Ὁ υἱὸς του Σολομὼν ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἦτο βασιλεὺς μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐφημίζετο ὡς δίκαιος καὶ σοφός. Κατεσκεύασεν στόλον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἔκτισεν τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος τὸ ἑβραϊκὸν κράτος ἥρχισε νὰ διαλύεται. Τὸ 974 π.Χ. ἐχωρί-

γυρίσουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ κτίσουν πάλιν τὸν ναὸν (536).

4. Οἱ Φοῖνικες

Η ΦΟΙΝΙΚΗ

Ἡ παραλία τῆς Συρίας μεταξύ τοῦ ὅρους Λιβάνου καὶ τῆς θαλάσσης ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Φοινίκη. Εἰς τὴν στενὴν αὐτὴν λωρίδα

τῆς γῆς ἔζη πυκνὸς πληθυσμὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ὑπῆρχαν σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρπητός, ἡ Σιδών, ἡ Τύρος.

Ἡ καθεμιά εἶχεν ἰδιαιτέραν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνῶντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ βασιλεῖς, ἀργότερα ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι ἐμπορικοὶ λιμένες. Ἐπειδὴ τὰ ὄρη δυσκο-

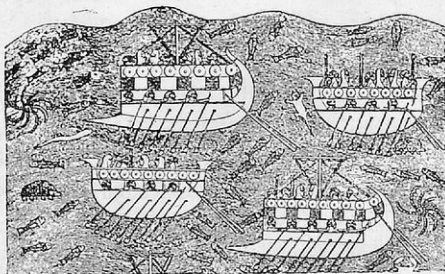
λεύουν τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὸ ἐσωτερικόν, οἱ κάτοικοι τῆς Φοινίκης ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀφοῦ εὑρίσκαν πολὺ πρόχειρον ξυλείαν εἰς τὸ Λίβανον.

Οἱ Φοῖνικες εἶναι σημεῖται. Ἀλλ' ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοί των ἔγιναν γεωργοί, αὐτοὶ ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι, διότι εἰς αὐτὸ συνετέλεσεν ἡ φύσις τῆς χώρας των.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

Οἱ Φοῖνικες εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ναυτικούς καὶ ἀποικιακοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου. Ἄλλοτε μάλιστα ἐπίστευαν ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ναυτικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Σήμερον ὅμως

Χ. Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἔκδοσ. Β'. 6

Φοινικικὰ πλοῖα

ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Νινευί

Τὰ πλοῖα παρουσιάζουν δύο τύπους. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι ἀνοικτῆς θαλάσσης μετὰ τὴν πρῶραν πολὺ χαμηλὴν καὶ ἐφωδιασμένην μετὰ ἔμβολον, ἐνῶ ἡ πρύμνη των εἶναι πολὺ ὑψηλή. Ἔχουν κουπιά καὶ πανί. Τὰ μικρότερα εἶναι ποταμόπλοια, ὁμοιάζουν μετὰ τὰ πλοῖα τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ κινεῖνται μόνον μετὰ κουπιά.

γνωρίζομεν ὅτι πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαν ναυτικὸν οἱ Κρήτες καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες.

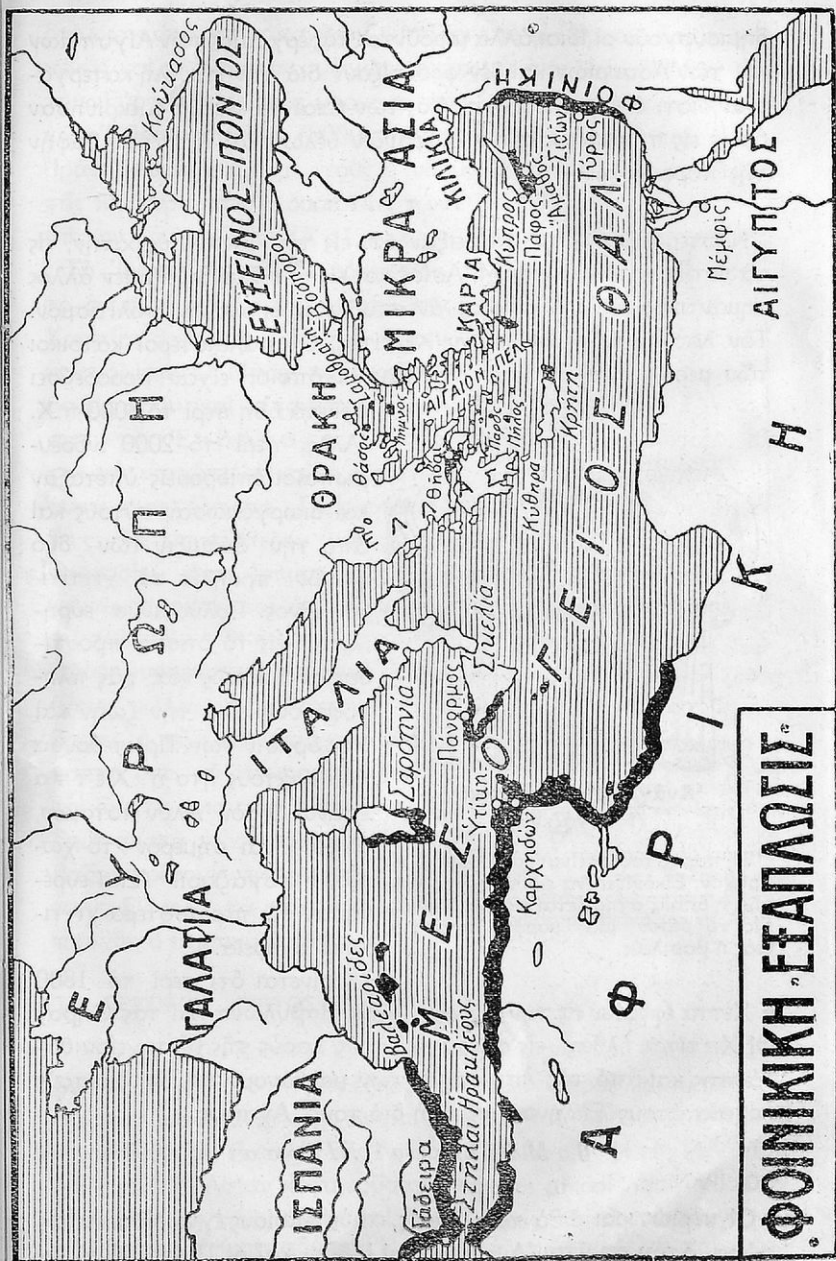
Ἡ δρᾶσις τῶν Φοινίκων εἰς τὴν θάλασσαν ἀρχίζει τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα. Τότε ἀκμάζει ἡ Σιδῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Φοίνικες κυριεύουν τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἰδρύνουν ἀποικίας, ἐπίσης τὴν Ρόδον, περνοῦν τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐκμεταλλεύονται τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ φθάνουν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθαν τὴν γραφὴν.

Λαμπρότερα εἶναι ἡ περίοδος τῆς Τύρου. Κατ' αὐτὴν οἱ Φοίνικες προχωροῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Ἰδρύνουν σταθμοὺς καὶ ἀποικίας εἰς διάφορα παράλια, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ ἐκτίσαν τὰ Γάδεира. Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως φοινικικὴ ἀποικία εἶναι ἡ Καρχηδών, τὴν ὁποίαν ἐκτίσαν περὶ τὸ 800 π.Χ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἐξῆλθαν εἰς τὸν Ὠκεανόν, ἐγνώρισαν τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Φοίνικες ναυτικοὶ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραῶ Νεκῶ ἔκαμαν τὸν γύρον τῆς Ἀφρικῆς.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἤδη εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ τῶν ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Ἐπίσης ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον τῆς ξηρᾶς. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν φοίνικες ἔμποροι. Τὰ καραβάνια τῶν συνδέουν τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μετὰ τὴν Μεσόγειον. Τὰ πλοῖα καὶ αἱ κάμηλοί των σωρεύουν εἰς τὴν Τύρον τὰ προϊόντα ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἀναλόγως προοδεύει καὶ ἡ βιομηχανία των. Ἐνῶ οἱ τεχνῖται τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν ἐργάζονται μόνον μετὰ ὀλίγους βοηθοὺς, οἱ Τύριοι πρῶτοι συναθροίζουν πολλοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοὺν ἀληθῆ ἐργοστάσια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζουν εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εὐθηνότερα τὰ εἶδη τῆς βιομηχανίας, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα. Δέν

ΦΟΙΝΙΚΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ μιμοῦνται τὰς ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιμελῆ κατεργασίαν, διότι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῶν εἶναι τὸ κέρδος. Διεκρίθησαν ὁμως εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ὑέλων καὶ εἰς τὴν βαφήν τῆς πορφύρας.

5. Χιττιίται

Νεώτερα εὐρήματα ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὸν Ἄνω Εὐφράτην, εἰς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἐζησεν ἄλλος σημαντικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξεν ἰδιόρρυθμον πολιτισμόν. Τὸν λαὸν αὐτὸν ὠνόμασαν Χιττιίτας. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν σημίται, οἱ ὁποῖοι εἶχαν προοδεύσει

ἄρκετὰ ἤδη περὶ τὸ 3000 π.Χ.

Ἀλλὰ περὶ τὸ 2000 Ἰνδοευρωπαῖοι ἐπιδρομεῖς ὑπέταξαν καὶ διωργάνωσαν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν τῶν δύο φυλῶν προῆλθε τὸ χιττιτὶκὸν ἔθνος. Πολυάριθμα εὐρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προστίθενται διαρκῶς νέα, μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ Χέττα ἐπάνω εἰς τὸν Ἄλυν ποταμόν, ὅπου εἶναι σήμερον τὸ χωρίον Μπογάζκιοϊ. Ἐκεῖ εὐρέθησαν τὰ περισσότερα χιττιτικὰ μνημεῖα.

Ἀνάγλυφον χιττιτικόν
(Μπογάζκιοϊ)

Ἡ παράστασις εἶναι σκαλισμένη εἰς βράχον. Εἰκονίζει ἓνα εἶδος στέγης κυρτῆς, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς δύο κίονας. Εἰς τὸ μέσον μία μορφή τερασστία, θεὸς ἢ βασιλεὺς.

Φαίνεται ὅτι περὶ τὸ 1800 ἡ Χέττα ἔφθανεν εἰς τὴν δύναμιν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Θήβας. Οἱ Χιττιίται ἤλθαν εἰς σχέσεις με τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μανθάνομεν πολλὰ διὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους Ἕλληνας, δηλαδὴ διὰ τοὺς Ἀχαιοὺς.

6. Μῆδοι καὶ Πέρσαι

ΤΟ IPAN

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποῖους ἐγνώρισamen ἔως τώρα, ἦσαν σημίται. Ἀντιθέτως οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι εἶναι Ἰν-

δοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἦσαν συγγενεῖς καὶ ἀργότερα συγχωνεύονται εἰς ἓνα λαόν. Ἦλθαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν (2000 π.Χ.) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰράν. Αὐτοὶ μαζί με τοὺς Ἰνδοὺς ἀποτελοῦν ἓνα κλάδον τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοθνίας, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουν Ἀρίους.

Τὸ Ἰράν εἶναι πλατὺ ὁροπέδιον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται μεταξύ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ Μῆδοι κατοικοῦσαν βορειότερον καὶ εἶχαν πρωτεύουσιν τὰ Ἐκβάτανα, οἱ Πέρσαι τὰ νοτιώτερα καὶ ἡ πρωτεύουσα τῶν ἑλέγετο Περσέπολις. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὁροπεδίου εἶναι ἔρημον, διότι τὸν χειμῶνα μαστίζεται ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν ζέσθην. Τὰ πρὸς δυσμὰς ὅμως ὄρεινὰ μέρη ἔχουν κλίμα γλυκύτατον. Ἐκεῖ βρέχει, ἡ γῆ εἶναι εὐφορος καὶ ὀνομαστή διὰ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ διὰ τὰ τριαντάφυλλά της. Τὰ δημητριακὰ εὐδοκιμοῦν καὶ τὰ λειβάδια τρέφουν πολὺ καλοὺς ἵππους. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ περσικὸς λαός.

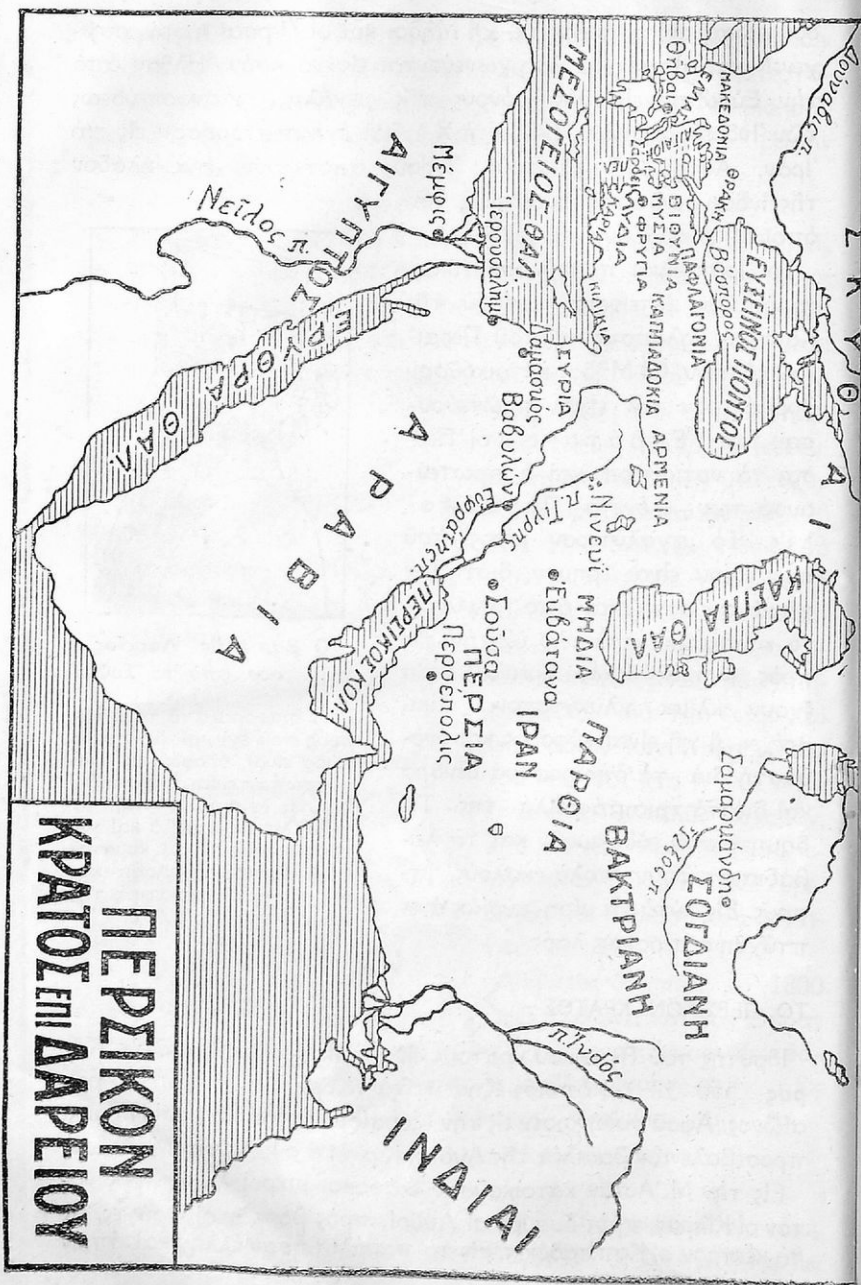
Ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος
ἀνάγλυφον ἀπὸ τὰ Σούσα

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τύπους ποὺ ἐγνωρίσαμεν ἕως τῶρα εἶναι ὀλοφάνερη. Τὸ πρόσωπον εἶναι κανονικόν, ἡ μύτη λεπτὴ καὶ ἴσια, τὰ χεῖλη λεπτὰ, μαλλιά καὶ γένεια πλούσια καὶ κυματοειδῆ. Διακρίνει δηλαδὴ κανεῖς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς.

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἰδρυτὴς τοῦ Περσικοῦ κράτους εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς **Κῦρος** (550—529), ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος. Ἀφοῦ συνήνωσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του Μήδους καὶ Πέρσας, προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας **Κροῖσον** εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατοικοῦσαν διάφοροι μικροὶ λαοί, πρὸς νότον οἱ Κίλικες, πρὸς δυσμὰς οἱ Λυδοί, πρὸς βορρᾶν οἱ Φρύγες, εἰς τὸ κέντρον οἱ Καππαδόκες. Εἰς τὰ παράλια ἦσαν ἑλληνικαὶ ἀποί-

κίαι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ εἶχε συνενώσει σχεδὸν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἀκόμη καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχαν δηλώσει ὑποταγήν. Ἡ πρωτεύουσά του Σάρδεις ἔγινε περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον της.

Ὁ Κῦρος ἐνίκησε τὸν Κροῖσον, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἐπῆρε τοὺς θησαυροὺς του (546). Ὡς ἡ Μ. Ἀσία καθὼς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπήκουσαν εἰς τὸν Κῦρον. Κατόπιν ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα (539), τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ὁ υἱὸς του Κ α μ β Ὑ σ η ς ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον (525).

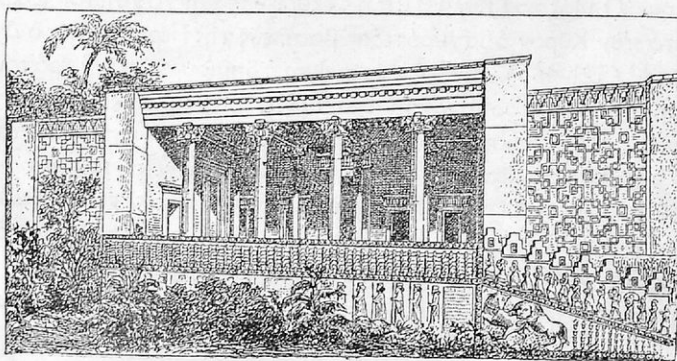
Μετὰ τὸν Κῦρον ὁ ἰσχυρότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ Δαρεῖος Α' (521-485). Ἐνῶ ὁ Κῦρος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κράτους, ὁ Δαρεῖος εἶναι ὁ ὀργανωτὴς του. Ἐξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἐνίκησε τοὺς Σκύθας καὶ ἀσφάλισε τοιοῦτοτρόπως τὴν κυριαρχίαν τῶν στενῶν. Ἐχώρισε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς 20 περιφερείας, τὰς σατραπείας, καὶ εἰς τὴν καθεμίαν διώριζεν ἓνα διοικητὴν, ἓνα σατράπην, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

Ἀποδείξις εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Δαρείου πρὸς τὸν σατράπην τῆς Μ. Ἀσίας Γαδάτην :

»Ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπουρος πρὸς τὸν ὑπηρέτην του Γαδάτην αὐτὰ λέγει: Μανθάνω ὅτι δὲν συμμορφώνεσαι καθ' ὅλα μὲ τὰς ὁδηγίας μου. Χωρὶς ἄλλο φροντίζεις πολὺ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἡ ὁποία μοῦ ἀνήκει, διότι μεταφυτεύεις εἰς τὴν Κάτω Ἀσίαν δένδρα ποὺ φύονται εἰς τὸν Εὐφράτην. Διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ σὲ ἐπαινῶ καὶ αὐτὸ θά σοῦ δώσῃ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁμῶς παραγνώριζεις τὰ αἰσθήματά μου πρὸς τοὺς θεοὺς καί, ἂν δὲν ἀλλάξῃς, θά σὲ κάμω νὰ δοκιμάσῃς τὴν ὀργήν μου, ἡ ὁποία ἐξηγέρθη διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτὴν. Ἡνάγκασες τοὺς ἱεροὺς κηπουροὺς τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ σοῦ πληρῶνουν φόρον καὶ τοὺς ὑποχρέωσες νὰ ἐργάζωνται εἰς ἔδαφος ὄχι ἱερὸν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι παραγνώριζεις τὰ αἰσθήματα τῶν προγόνων μου πρὸς τὸν θεόν, ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς τοὺς Πέρσας.....(λείπει τὸ τέλος). (ἐπιγραφή).

Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἐξουσίαν καί, ἐπειδὴ εἰσέπραττε μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τοὺς φόρους, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὅσῃν δὲν εἶχε κανεὶς βασιλεὺς ἕως τότε. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν Μέγαν Βασιλέα καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας.

Οἱ Πέρσαι ὡς ἰνδοευρωπαϊοὶ διαφέρουν εἰς πολλὰ ἀπὸ τοὺς ση-
μίτας. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως ἀπὸ
τοὺς Βαβυλωνίους, ἔμαθαν πολλὰ, τέχνην, ἐπιστημονικὰς γνώ-
σεις καὶ τὰ οἰκονομικά. Οἱ ἴδιοι κυρίως εἶναι πολεμισταὶ καὶ
περιφρονοῦν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, τὰ ὁποῖα ἀφίνουν
εἰς τοὺς ὑπηκόους των Βαβυλωνίους καὶ Φοίνικας. Κάθε πέρσης
ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπηρετῇ εἰς
τὸν στρατὸν. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται ὁ πρῶτος μόνιμος

Περσικὸν ἀνάκτορον

ἀναπαράστασις μιᾶς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σούσων

Λείψανα ἀπὸ τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας σώζον-
ται εἰς τὰ Σοῦσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ προπάντων εἰς τὴν Περσέπολιν.
Κύριον χαρακτηριστικὸν των εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ ἐλαφρότης. Κίονες
λεπτοὶ βαστάζουν ἐλαφρὰς στοάς, οἱ τοῖχοι εἶναι σκεπασμένοι μὲ πλάκας
ἀπὸ πορσελάνην πολυχρῶμον, αἱ κλίμακες ἔχουν ὑπόβαθρα.

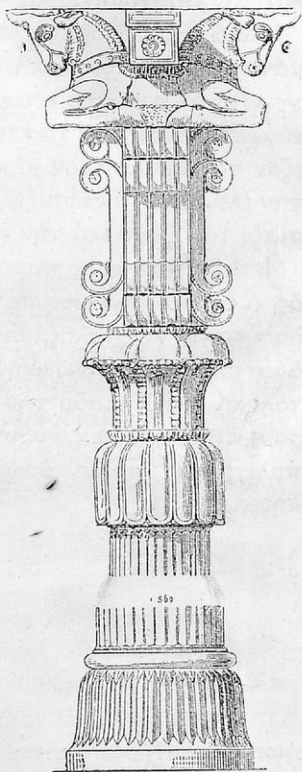
ἔθνικὸς στρατός, ὁ καλύτερος, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἡ Ἀνατολή. Οἱ
Πέρσαι ἦσαν δραστήριοι καὶ τολμηροὶ πολεμισταί.

Ἐπίσης οἱ Πέρσαι, ὅπως ὅλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἔχουν δύο
κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς
καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργοὺς. Ἡ τάξις τῶν
εὐγενῶν εἶναι αὐστηρῶς χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον λαὸν καὶ τὰ
τέκνα τῶν εὐγενῶν ἀνατρέφονται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως
καὶ προορίζονται διὰ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸν στρατὸν
καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Προνομιοῦχον θέσιν ἔχουν οἱ ἱερεῖς,

οἱ Μάγοι ὅπως λέγονται. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Οἱ Πέρσαι διαφέρουν ἰδίως εἰς τὴν θρησκείαν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα. Πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον βασιλεύουν δύο ἀνώταται δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἶναι ὁ Ἄχουρα Μαζδᾶ, ὁ ἀγαθὸς θεός. Κάθε καλὸν καὶ ὠφέλιμον, τὸ φῶς, ἡ φωτιά, τὸ νερόν, οἱ καρποὶ τῆς γῆς, προέρχονται ἀπ' αὐτόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἀριμὰν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οἱ Πέρσαι λατρεύουν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ θεοῦ, τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των ὀνομάζεται Πυρολατρεία. Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν εἶναι ὁ Ζωροάστρης (Ζαρατούστρας, 7ος αἰὼν π. Χ.) καὶ τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματά των, ὀνομάζεται Ζέντ Ἀβέστα. Ὁ θεὸς τῶν Περσῶν δὲν ἔχει οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναοὺς.

Κίων περσικός

Ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σουσων. Τὸ ὕψος τοῦ φθάνει εἰς 20 μ., τὸ κιονόκρανόν του σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σώματος δύο ταύρων καὶ ἔχει ὕψος 2 μ.

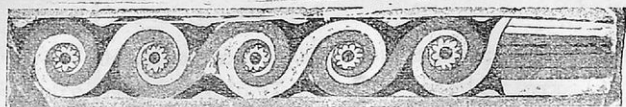
Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς παλαιστάτους χρόνους, καθὼς εἶδαμεν, ἔζησε καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁλόκληρος κόσμος. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν γῆν, ἱδρυσαν κανονισμένην κοινωνίαν καὶ κράτος ὠργανωμένον, ἀνεκάλυψαν

καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ μέταλλα, εἰσήγαγον τὴν συναλλαγὴν μὲ τὰ νομίσματα, ἐπενόησαν ἐνιαῖον μετρικὸν σύστημα καὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ἀλλὰ ἡ πρόδοός των ἐπροχώρησεν ἕως ἑνὸς σημείου καὶ ἔσταμάτησε, διότι τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔμειναν ἕως τὸ τέλος γεωργικὰ καὶ ἀπολυταρχικά. Οἱ ὀλίγοι προνομιοῦχοι, οἱ εὐγενεῖς, εἶχαν ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ἐπῆρξαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ. Ὁ κληρὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξουσίαζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων του.

Μετ' ὀλίγον ὁμῶς παρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος λαός, ὁ ὁποῖος ἐπροώδευσε πολὺ γρηγορώτερα καὶ ἐπέρασε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἦτο πνευματικῶς ἀνώτερος καὶ ἀνέπτυξε μίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δηλαδή τὴν ἀ σ τ ι κ ῆ ν λεγομένην τάξιν, ἐμπόρους, βιομηχάνους, ναυτικούς, πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΕΛΛΑΣ—ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ νότιον τμήμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου χωρίζει τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ πέραν τῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ βόρειος Ἑλλάς. Τὰ τρία αὐτὰ τμήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα διαμερίσματα:

1. Πελοπόννησος: Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀργολίς, Ἀρκαδία, Ἥλις καὶ Ἀχαΐα.
2. Στερεὰ Ἑλλάς: Ἀττική, Βοιωτία, Φωκίς, Λοκρίς, Αἰτωλία, Ἀκαρνανία, Θεσσαλία.
3. Βόρειος Ἑλλάς: Ἡπειρος καὶ Μακεδονία.

Ἐκτὸς τῶν μερῶν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀργότερα ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κυρίως ὁμως κέντρον καὶ ἐστία τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ τὰ κύματά του καὶ δροσίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους του, ἔζησαν αἱ ἀξιολογώτεραι ἑλληνικαὶ φυλαί.

Η ΦΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Ἡ μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἐχει βουνά, τὰ ὁποῖα ἀστράπτουν εἰς τὸ λευκὸν φῶς, γραφικὰς πεδιάδας, ἐκτεταμένας καὶ πολυσχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβάλλουν χαριτωμένα νησιά.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ βουνὰ σκεπάζουν τὰ ὄγδο-
 ῆντα ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους τῆς. Αἱ διακλαδώσεις τῆς Πίν-
 δου, τοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύν-
 σεις, φθάνουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ ἀκρω-
 τήρια καὶ χερσονήσους. Εἰς μερικὰ μέρη τὰ βουνὰ χαμηλώνουν
 καὶ ἀφίνουν μεταξύ των πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ποτίζονται ἀπὸ
 μικροὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ καλλιέργειαν,
 ὅπως εἶναι ἡ πεδιάς τοῦ Εὐρώτα καὶ τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἀρ-
 γους εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Ἀττικῆς, τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ
 Πηνειοῦ εἰς τὴν Στερεὰν καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μακεδονίας. Εἰς
 αὐτὰς ἔζησαν αἱ σημαντικώτεραι ἑλληνικαὶ φυλαὶ καὶ ἤκμασαν
 αἱ σπουδαιότεραι πολιτεῖαι.

Ἡ συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς εἶναι δύσκολος, διότι τὰ βουνὰ
 ἀφίνουν στενὰς μόνον διαβάσεις. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν
 εὐκολίαν νὰ συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης. Ἡ θάλασσα εἰσέρ-
 χεται βαθέως εἰς τὴν ξηράν, σχηματίζει κόλπους, πορθμοὺς καὶ
 ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὅρμους, ὥς νὰ προσκαλῇ τοὺς κα-
 τοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπη νὰ γίνουν ναυτικοί. Ἡ ἑλληνικὴ
 θάλασσα εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ νησιά, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν
 ὥς γέφυρα διὰ νὰ περάσῃ κανεὶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θρά-
 κην. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἠγάπησαν
 τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδαιοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς βουνοῦ, πεδιάδος καὶ παραλίας εἶναι
 τὸ ἰδιαιτέρον γνώρισμα τῆς Ἑλλάδος. Κάθε ἑλληνικὴ χώρα,
 ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ᾔτο, εἶχε ποιμένας, ἀγρότας καὶ ναυτικούς.

ΤΑ ΒΟΥΝΑ—ΤΑ ΝΕΡΑ—Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά. Ἡ ὑψηλότε-
 ρα κορυφή, ὁ Ὀλυμπος, εἶναι 2985 μ., ὁ Πάρνασσος 2459 μ.,
 ἐνῶ τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς εἶναι μέτρια ὑψώματα ἀπὸ
 1000—1500 μ. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν πολλὰ χιόνια οὔτε πάγους
 οὔτε τροφοδοτοῦν μεγάλους ποταμούς. Δὲν ἔχουν τὸ μεγα-
 λεῖον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Εὐρώπης,
 ὅπως π.χ. τῶν Ἀλπεων, ἀλλ' οὔτε τὴν ὁμίχλην καὶ τὴν ἀγριό-
 τητά των. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη εἶναι προσιτὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον.
 Εἰς τοὺς κόλπους των ἀνοίγουν χλοεραὶ καὶ εὐθυμοὶ κοιλάδες,

τὰς ὁποίας δροσίζουν αἱ πηγαὶ καὶ σκιάζουν αἱ δρυὲς καὶ αἱ πίτυς. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη διασχίζονται ἀπὸ δρόμους. Ἀλλ' οἱ δρόμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν στενωποὶ καὶ δὲν διε-
τηροῦντο καλὰ.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μικροί, ἀλλὰ ὀρμητικοί. Σκά-
πτουν βαθείας φάραγγας, αἱ ὁποῖαι δυσκολεύουν τὴν συγκοι-
νωνίαν, καὶ τὸν χειμῶνα συνήθως πλημμυροῦν. Καταβιβάζουν πολλὴν λάσπην καὶ σχηματίζουν ἔλη καὶ προσχώσεις, αἱ ὁποῖαι κλείουν τοὺς λιμένας. Τέλος εἶναι θολοὶ καὶ τὸ νερόν των δὲν πίνεται. Κανένας σχεδὸν δὲν εἶναι πλωτός. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦσαν ὠφέ-
λιμοι εἰς τοὺς κατοίκους ὅσον οἱ ποταμοὶ ἄλλων χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτίσθησαν μεγάλαι πόλεις πλησίον αὐτῶν.

Ἀντιθέτως εἰς χώραν θερμὴν ὅπως ἡ Ἑλλάς μεγάλην ἀξίαν ἔχουν αἱ πηγαί. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρησαν αὐτὰς ὡς δῶρον τοῦ θεοῦ καὶ τὰς ἐξύμνησαν. Αἱ πηγαὶ συνήθως ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κτισθοῦν πόλεις καὶ μὲ αὐτὰς συνδέονται ἀξιοσέβαστοι παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ περωτὸς Πήγασος μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδὸς ἀνοίγει τὴν πηγὴν τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὸ νερὸν τῆς πηγῆς δροσίζει τὸν δια-
βάτην, διατηρεῖ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ δίδει ἱερότητα εἰς τὸν τόπον. Ἐκεῖ κατοικοῦν αἱ νύμφαι, ἀγαπηταὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ θάλασσα ἐναγκαλίζεται μὲ φιλοστοργίαν τὴν Ἑλλάδα, εἰσέρχεται βαθύτατα εἰς τὴν γῆν καὶ δημιουργεῖ στενὴν ἐνό-
τητα ξηρᾶς καὶ ὕδατος. Ἀφ' ἑτέρου ἡ παραλία μὲ τὰς πολ-
λὰς πτυχώσεις της καὶ μὲ τὰς παρακειμένας νήσους προσ-
φέρει ἀσφαλὲς καταφύγιον εἰς τοὺς ναυτικούς.

Πολὺ εὐνοϊκώτερος ὅρος ἀπὸ τὸ Ἴόνιον πέλαγος παρουσιάζει τὸ Αἰγαῖον, διότι ἔχει περισσοτέρους λιμένας καὶ περισσό-
τερα νησιὰ καὶ διότι οἱ ἄνεμοι πνέουν ἐδῶ μὲ μεγάλην κανονι-
κότητα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου ἰδρύθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ναυτικὸς βίος καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Τὸ Αἰγαῖον κυρίως εἶναι ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα.

Η ΦΥΤΕΙΑ

Ὅπως ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐδάφους, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ φυτεία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔχει διάφορα δένδρα καὶ φυτὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πολὺ πρασινωτέρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν δάση, τῶν ὁποίων οὔτε ἵχνος σώζεται σήμερον. Ἐπίσης οἱ ποταμοὶ εἶχαν περισσότερον νερὸν καὶ διετήρουν περισσότεραν χλόην εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς λειμῶνας. Ὑπῆρχαν ἄφθονα δένδρα καὶ διέφεραν ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τοῦ ὕψους. Εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ μῆκος τῶν ρευμάτων ἐφύοντο αἱ λεῦκαί, τὰς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς πρῶτος, καθὼς ἔλεγεν ὁ μῦθος, ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορινὰς χώρας. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς ἑλληνικῆς ἐξοχῆς εἶναι ἡ πλατάνος. Ἡ πλουσία σκιά της τὴν κάμνει τὸ ἐκλεκτὸν δένδρον τῶν περιπάτων. Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ἐσκιάζετο ἀπὸ πλατάνους.

Εἰς τὰ βουνὰ βασιλεύει ἡ δρυς, ἡ ὀξιά, εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἡ ἐλάτη καὶ σχεδὸν παντοῦ ἡ πεύκη. Τὸ ἑλληνικὸν δάσος δὲν εἶναι σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες, ὅπως τὰ δάση τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ἡμερα καὶ φαιδρὰ μὲ τὸν βόμβον τῶν ἐντόμων καὶ μὲ τὸ ἄσμα τῶν πτηνῶν καὶ ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν διαρκῆ παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἥρωες τὰ ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς πάνθηρας, καὶ μόνον τὰ ἐπισκέπτεται ἐνίοτε ἡ ἄρκτος.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Σήμερον τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ θερμὸν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν ἡ χώρα εἶχε τὰ δάση καὶ τὰ νερά της, ἦτο πολὺ δροσερώτερον. Ἐβρεχε περισσότερον καὶ ἐχιόνιζεν εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν χιονίζει. Οἱ ἀρχαῖοι ἐξύμνησαν τὴν χώραν των διὰ τὸ γλυκὺ της κλίμα.

Ἀσύγκριτον χάριν προσδίδει εἰς τὴν χώραν τὸ ἄφθονον φῶς καὶ ὁ αἰωνίως διαυγὴς ἀήρ. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς τὰ πράγματα διακρίνονται ἕως τὴν τελευταίαν λεπτομέρειαν. Ὁ νοῦς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου συνηθίζουν εἰς

τὴν ἀκρίβειαν, εἰς τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρὸν. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπλασαν φαντάσματα καὶ σκοτεινοὺς ἥρωας, ὅπως οἱ ποιηταὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει κανένα μαῦρον ἢ κακοποιὸν δαίμονα.

Η ΦΥΛΗ

Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθνίαν καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν μεγαλυτέρων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ρωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἀγγλῶν, τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσων κτλ. Ἦσαν ὅπως ἐκεῖνοι ὑψηλοί, ξανθοί, μὲ γαλανὰ μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου των ἦσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθεῖα, τὸ μέτωπον πλατύ. Εἶχαν ἄφθονα μαλλιά, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἦσαν κοντὰ καὶ ἐσχημάτιζαν βοστρύχους ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλοτε μακρὰ καὶ λεῖα καὶ κατέβαιναν εἰς τοὺς ὤμους. Τὸ σῶμα των ἦτο δυνατόν, οἱ μῦς τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. Ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας μᾶς ἄφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἔξυπνον καὶ ἐφευρετικὸν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὥραϊον καὶ λεπτόν.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ποτὲ ὑπερβολικὰ πλούσιον, οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται πολὺ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικούς καὶ εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηροὺς καὶ ἀποφασιστικούς. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα των εὐκίνητον καὶ ἀθλητικόν καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ἐξαιρετὸν κλίμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὥραία πράγματα.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

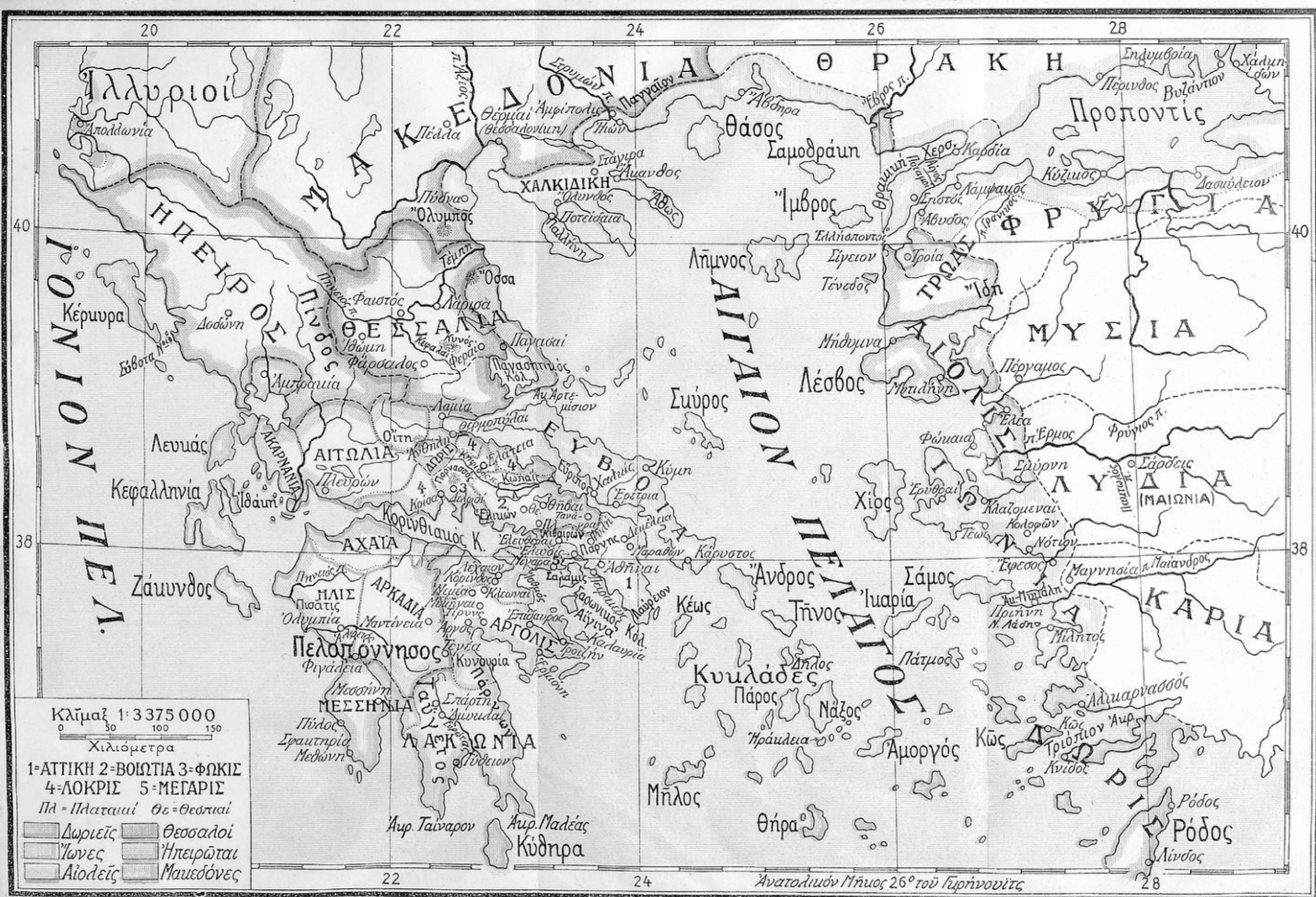
Τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν ἀξιόλογοι ἱστορικοί, οἱ ὅποιοι ἐξιστόρησαν λεπτομερῶς τὰ γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν ἱστοριῶν μᾶς ἔμειναν πλῆθος ἄλλα συγγράμματα, ποιήματα, ρητορικοὶ λόγοι, ἐπιστημονικὰ ἔργα, τὰ ὅποια μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὰς ιδέας καὶ γενικῶς διὰ τὸν πολιτισμὸν των.

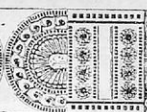
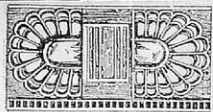
Τὰς πληροφορίας αὐτὰς τὰς συμπληρῶνουν αἱ ἐπιγραφὲς Κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δηλαδή ἐχάρατταν ἐπάνω εἰς λίθους νόμους, ψηφίσματα, συνθήκας κτλ.

Τέλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἐσώθησαν μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης, ὅσα ἀπὸ κανένα ἄλλον λαόν, ναοί, ἀνάκτορα τάφοι, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ὅπλα καὶ ἄλλα χειροτεχνήματα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ μένουν ἀκόμῃ ὀρθία καὶ ἐπὶ νῶ ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Πολλὰ ὅμως ἔπεσαν, ἐτάφησαν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἔμειναν ἐκεῖ αἰῶνας. Ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὸ φῶς καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι κατάρθωσαν νὰ ἀντλήσου ἀπ' αὐτὰ πολυτίμους πληροφορίες.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλλὰς εἶναι μικρὰ χώρα, ἀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν διότι εἰς αὐτὴν ἔζησεν ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότατους λαοὺς τῆς γῆς. Οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον σημεῖον θὰ ἦτο σήμερον ὁ πολιτισμός, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ εὐρωπαῖοι σοφοὶ λέγουν ὅτι ἔγινε τότε θάυμα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι οἱ μεγάλοι λαοὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ σοφοὶ οἱ ποιηταί, οἱ ρήτορες, οἱ καλλιτέχναι των αὐτοὺς ἔλαβαν ὡς παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς Ἕλληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μελετοῦν με ἀγάπην τὴν ἱστορίαν των. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιὰ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὴν ζωὴν, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων.

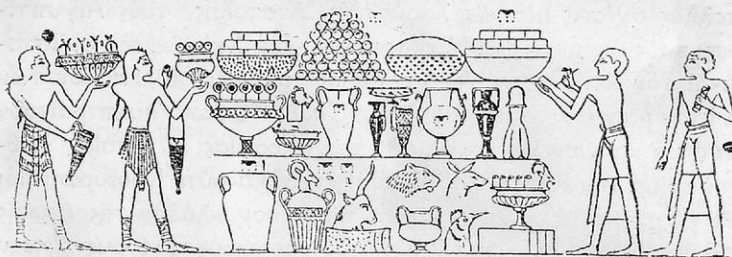
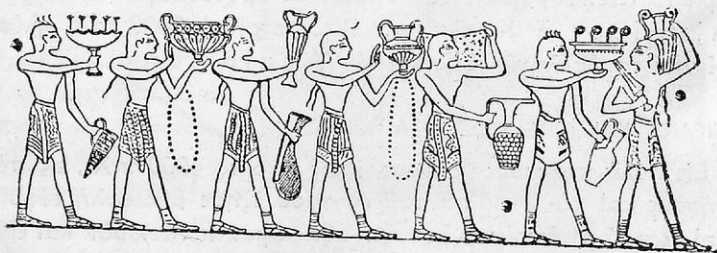

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν πολὺ παλαιὰν ἱστορίαν

Οἱ Κρήτες εἰς τὴν Αἴγυπτον

παράστασις ἀπὸ τάφον αἰγυπτιακὸν τῶν Θηβῶν περίπου 1400 π.Χ.

Περὶ τὸ 1500 π.Χ. ὑπῆρχε ζωηρὰ ἐπικοινωνία μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἰγύπτου. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα βλέπομεν τοὺς Κρήτας νὰ φέρουν δῶρα εἰς τὸν Φαραῶ. Διακρίνομεν καθαρὰ τοὺς Κρήτας ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια κρατοῦν.

τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι σχετικῶς νεώτερα. Αἱ πληροφορίες, τὰς ὁποίας μᾶς δίνουν, φθάνουν τὸ πολὺ ἕως τὸ 1000 π.Χ. καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ἱστορία διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ

Χ. Θεοδοωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Β'. 7

πρὸ τοῦ 1000 εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγοῦντο μερικοὺς μύθους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιφημότεροι ἦσαν ὁ μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἡ Ἀργοναυτική ἐκστρατεία κτλ. Ἐπίσης εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνάμνησιν ὅτι πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των ἔζησεν ἓνας ἄλλος λαός, οἱ Πελασγοί.

Ἀλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικαὶ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὑπῆρχαν ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Ἀργότερα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησεν ἓνας λαός ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Αἰγαίους ἢ Κρήτας. Τέλος περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἦλθαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί.

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς πολὺ παλαιούς χρόνους, ἴσως ἀπὸ τὸ 4000 π.Χ., εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησε μία φυλὴ εὐφυῆς καὶ ζωηρά, ἡ ὁποία ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ εἶχε πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Φοίνικας καὶ Μικρασιάτας. Τὸν λαὸν αὐτὸν οἱ ἱστορικοὶ τὸν ὠνόμασαν Αἰγαίους καὶ τὸν πολιτισμὸν των Αἰγαιακὸν πολιτισμὸν. Ὅπως συμπεραίνουν ἀπὸ τὸ κρανίον καὶ ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Αἰγαῖοι δὲν εἶναι οὔτε Ἰνδοευρωπαῖοι οὔτε σημίται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς ἰδιαιτέρον κλάδον τῆς Λευκῆς φυλῆς, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔζησεν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζουν Μεσογειακὴν φυλὴν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. κέντρον τοῦ Αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κρήτη. Ἡ ἐξαιρετικὴ τῆς θέσις ἀσφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν αἰγαιακὸν κόσμον. Ἡ Κρήτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τῆς κυανῆς θαλάσσης, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος. Εὐρίσκεται

σχεδόν εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Σικελίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὅταν ὁ ὀρείχαλκος ἐγίνεν ἀπαραίτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἔμποροι τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πλεύσουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, διὰ νὰ προμηθευθοῦν κασσίτερον, ἐπειδὴ ἡ χώρα των δὲν παράγει τὸ μέταλλον αὐτό. Ἡ Κρήτη τότε ἐγίνε διάμεσος σταθμὸς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ Κρήτες ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀρειχάλκου καὶ ἐπροώδυσαν εἰς ὅλας τὰς τέχνας.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Ὁ αἰὼν τοῦ ὀρειχάλκου εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Κρήτης. Οἱ Κρήτες εἶναι ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε σημαντικῶς τὴν ναυτιλίαν. Πολὺν πρὸ τῶν Φοινίκων ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν ναυτικοὶ καὶ διέσχιζαν τὴν Μεσόγειον εἰς ὅλας τὰς δι-

ευθύνσεις ἐπάνω εἰς τὰ στενὰ καὶ μακρουλὰ πλοῖα των μὲ τὴν

Ὁ πρίγκιψ μὲ τὰ κρίνα, χρωματισμένον ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ—Μουσεῖον Ἡρακλείου

Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ κρίνα καὶ θάμνους, τὸ στήθος ἐπίσης στολίζεται μὲ περιδέραιον ἀπὸ κρίνα. Εἰς τὴν κεφαλὴν του φορεῖ στεφάνι ἀπὸ τὰ ἴδια λουλούδια καὶ στέμμα ἀπὸ μεγάλα πτερὰ.

καμπυλωτήν πρύμνην. Τὸν 14ον π.Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ΤΟΥΤΜΕΣ Γ' θέλει νὰ μεταφέρῃ ξυλείαν ἀπὸ τὸ Λίβανον καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς Κρήτας καὶ ὄχι εἰς τοὺς Φοίνικας, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν πλοῖα. Οἱ Κρήτες εἶναι οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ διδάσκαλοι τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικά. Οἱ Φαραῶ ἄνοιξαν τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας των εἰς τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοὺς ἐμπόρους.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης διωργάνωσαν πολεμικὸν στόλον καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Κρήτη περὶ τὸ 1600—1200 π.Χ. ἔγινε τὸ κέντρον ἰσχυροῦ ναυτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξουσίασε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν με

Κυρίαι τῆς αὐλῆς, τοιχογραφία ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, 1500 π.Χ. περίπου — Μουσεῖον Ἡρακλείου

τὸν στόλον των οἱ Κρήτες δὲν ὀχυρώνουν τὰς πόλεις. Ἀνάμνησιν τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς μύθους τοῦ Μίνως καὶ τοῦ Μινωταύρου. Πρωτεύουσα τοῦ κρητικοῦ κράτους ἦτο ἡ Κνωσσός, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου παραλίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου. Ἀργότερα ἤκμασεν ἡ Φαιστός, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου, ὀνομαστή εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς χρόνους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ κυανόπρωρα καράβια ἀρμενίζουσιν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ σπρώχνουν οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα, ὅπως ψάλλει ὁ Ὅμηρος.

“Όλα αὐτὰ τὰ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀπὸ τὸ 1900 ἄγγλοι σοφοὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολόγου Ἰβανς καὶ ἀργότερα Ἴταλοι ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν Κρήτην ὁλόκληρον κόσμον ἄγνωστον ἕως τότε. Τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα εὐρέθησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν καὶ εἰς τὴν Φαιστόν.

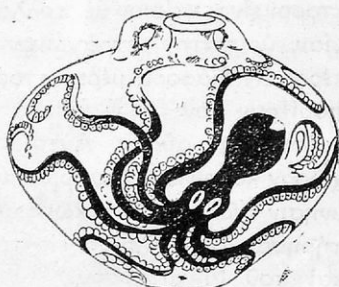
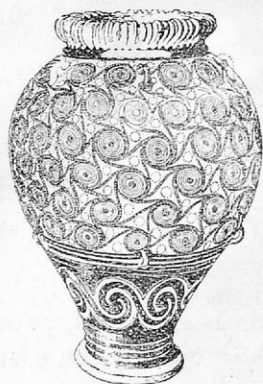
Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης μαρτυροῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχαν κοσμήσει τὴν πρωτεύουσάν των. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν, σχηματίζομεν ἰδέαν τοῦ σχεδίου των. Τὸ κρητικὸν ἀνάκτορον εἶναι κτίριον μὲ πολλὰ πατώματα, ἔχει λεπτοὺς τοίχους, μίαν εὐρυτάτην τετράγωνον αὐλὴν εἰς τὸ μέσον, ἄλλας μικρότερας εἰς διάφορα μέρη, στοάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐμποδίζουσι τὸν ἥλιον καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν θαλασσίην αὐραν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐγεννήθη εἰς θερμὴν χώραν καὶ εἶναι προσηρμοσμένον μὲ τὸ κλίμα τοῦ τόπου. Ἀνάμνησιν τῶν πολυπλόκων αὐτῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης διητήρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν μῦθον τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου.

Οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ τοιχογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ καλλιτέχναι παρέστησαν μὲ μεγάλην χάριν καὶ ἐλευθέραν φαντασίαν ποικιλώτατα θέματα, θρησκευτικὰς τελετάς, χορούς, ἀγῶνας, σκηνὰς κυνηγίου ἢ ἀλιείας, εἴτε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐλῆς. Οἱ κρῆτες τεχνῖται διακρίνονται ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ζώων. Γενικῶς αἱ παραστάσεις των ἔχουν μεγάλην κίνησιν καὶ φυσικότητα.

Ὅμοιās εἰκόνας βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὰ κρητικὰ ἄγγεῖα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀξιοθαύμαστον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελειότητα. Κρῖνοι καὶ πάπυροι καὶ ὑδρόβια φυτὰ ἀνθίζουν μὲ τὰ ζωηρότατα χρώματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἄγγεῖα.

Τέλος ἡ γλυπτικὴ τοῦ λίθου, ἡ ἐπεξεργασία σφραγιδολίθων, χρυσοκόλλητα καὶ σμαλτοκέντητα ὅπλα καὶ σκεύη ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἄργυρου κοσμημένα μὲ μεγάλην φυσικότητα μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἡ τέχνη τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἀγγεῖα κρητικά

Εἰς τὴν ἀνωτέρω συλλογὴν βλέπομεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κρητικῶν ἀγγείων. Τὸ πρῶτον ἔχει ἀκόμη σχέδια ἀπλά. Τὸ δεύτερον εἶναι τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, ἀλλὰ μὲ σχέδια περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Τὸ τρίτον παρουσιάζει τὴν ἀκμὴν τῆς κοσμήσεως μὲ ἄνθη καὶ φυτὰ. Εἰς τὸ τέταρτον βλέπομεν ζωγραφισμένον ἓνα πολύποδα. Τὸ πέμπτον εἶναι πίθος ὕψους 1.20 μ., ἐπὶ τοῦ ὁποῦ εἰκονίζονται κρίνοι μὲ ἐξαιρετικὴν τέχνην. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἓνα πολύχρωμον κομφοτέχνημα. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς Κνωσσοῦ καὶ εὐρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου.

Οἱ Κρῆτες εἶχαν εἶδος γραφῆς, τὴν ὁποῖαν οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ ἀναγνώσουν. Πρὸς τὸ παρὸν τὴν χρονολογίαν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλας πληροφορίας μανθάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἄλλων λαῶν, ἰδίως τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χιττιτῶν κ.ἄ.

Οἱ Κρῆτες, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὰς τοιχογραφίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, εἶναι ἄνθρωποι λεπτοί, μὲ ἀνάστημα μέτριον, μὲ μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά, μὲ ζωηρὰ καὶ δραστήρια χαρακτηριστικά. Φοροῦν ἑλαφρὰ ἐνδύματα καὶ σφίγγουν τὴν μέσην των μὲ ζώνην, ἥ ὁποία δίδει περισσότεραν εὐκινήσιαν εἰς τὸ σῶμα. Ἐντύπωσιν ἰδίως κάμνει τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον, οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἡ ἐνδυμασία καὶ τὸ κτένισμα τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι τοιοιυτοτρόπως παρουσιάζουν ὁμοιότητα μὲ τὰς σημερινὰς γυναῖκας. Ὅλα τὰ εὐρήματα μαρτυροῦν ὅτι ἔχομεν λαὸν εὐθυμον, ὁ ὁποῖος εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὰ ὠραῖα πράγματα, τὴν ἄνετον κατοικίαν, τὴν κοσμικὴν ζωὴν, τὰς συναναστροφάς. Ἐπιδίδονται μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς χοροὺς καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ χοροὶ τῶν κνωσσίων γυναικῶν. Ἐνα τοιοῦτον χορὸν περιγράφει ὁ Ὅμηρος:

Παλληκάρια καὶ πολὺπροικες παρθένες χόρευαν ἐκεῖ καὶ γύριζαν πιασμένοι χερί χερί. Τὰ κορίτσια φοροῦσαν ἐνδύματα λινᾶ, λεπτὰ, τὰ παλληκάρια καλοῦφασμένους χιτῶνες, λαμπεροὺς σὰν τὸ λάδι. Ἐκεῖνες κρατοῦσαν στεφάνια λαμπρά, ἐκεῖνοι χρυσᾶ μαχαίρια κρεμασμένα ἀπὸ ἀσημένια λουριά. Οἱ νέοι ἔκαμναν ἄλλοτε γύρους ἑλαφρὰ μὲ τὰ γυμνασμένα πόδια, ἄλλοτε πάλιν ἔτρεχαν γραμμὴ ὁ ἓνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Γύρω εἶχε μαζευθῇ κόσμος πολὺς καὶ σεριάνιζε τὸν ἀσύγκριτο χορὸ καὶ εἰς τὴ μέση ἓνας ἑξοχος μουσικὸς ἔπαιζε τὴν κιθάρα καὶ τραγουδοῦσε. Καὶ δυὸ διαλεχτοὶ στριφογύριζαν καὶ πηδοῦσαν, μόλις ὁ μουσικὸς ἄρχιζε τὸ τραγούδι.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀγαποῦν μὲ πάθος οἱ Κρῆτες, εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ἐκληρονόμησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν γυμναστικὴν.

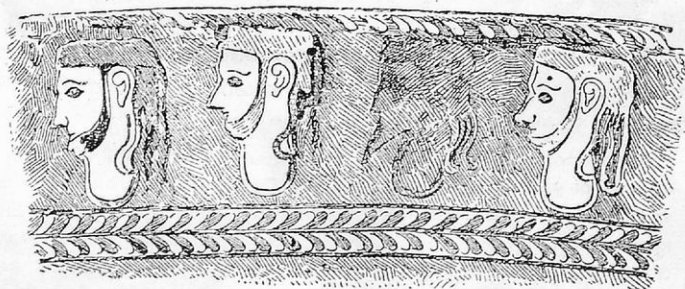
ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἔφθασαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Ἀχαιοί. Ἦσαν ἀπὸ τὴν πρωτοπορίαν τῆς με-

γάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν, ἡ ὁποία ἐτάραξε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς.

2000 Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι καταλαμβάνουν τὸ Ἰράν, οἱ Ἰνδοὶ προχωροῦν νοτιώτερον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ οἱ Χιττίται κυριεύουν τὴν Βαβυλῶνα (1925). Οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Εὐρωπαϊῶν εἰσδύουν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, οἱ πρῶτοι Λατῖνοι κατέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ φθάνουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, προχωροῦν διαρκῶς νοτιώτερον καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἰσχυρότεροι σωματικῶς καὶ καλύτερα ὥπλισμένοι οἱ Ἀχαιοὶ ἐκτοπίζουσιν εὐκόλως τοὺς ἐντοπίους καὶ κυριαρχοῦν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αὐτοὶ ἔφεραν πρῶτοι τὸν ἵππον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμουν μὲ πολεμικὰ ἄρματα. Εἶχαν τὴν καλὴν τύχην νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ Πελο-

Τύποι Ἀχαιῶν

παράστασις ἐπὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου

Εἰς τὸ ἀτεχνον αὐτὸ σχεδιογράφημα διακρίνομεν τὴν κανονικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Τὸ πρόσωπον τριγυρίζεται ἀπὸ γενειάδα, τὰ μαλλιά ἄφθονα καταβαίνουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν.

πόννησος καὶ ἡ νοτιωτέρα Ἑλλὰς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εὕρισκοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κρήτας, ἐσυνέχισαν τὸν πολιτισμὸν των καὶ εἰς πολλὰ τοὺς ἐπέρασαν. Ὁ ἀχαικὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωσις τοῦ κρητικοῦ.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ δυνατοὶ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ξηράν, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουιν ναυτικοί. Ἀπέκτησαν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ περὶ τὸ 1400 π.Χ. ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Κρήτας. Εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀχαιοί, ἐνίκησαν τὸν κρητικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης φέρουν τὰ ἴχνη πυρκαϊᾶς καὶ βιαίας καταστροφῆς. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀρχίζουν ζωηροτάτην δρᾶσιν. Ἐπιχειροῦν διαρκῶς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἀχαιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀρχαιότερα ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων. Καταλαμβάνουν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300), ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ γίνεταί χώρα ἑλληνική. Ἐπίσης κατέλαβον τὴν Κύπρον καὶ μετέδωσαν τὴν διάλεκτόν των. Τέλος διέπλευσαν τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος ἔστησαν τὰς πρώτας ἑλληνικὰς ἐγκαταστάσεις.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ ἱδρυσαν διάφορα κράτη. Τὸ σημαντικώτερον ἀπ' αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐγίναν ἰσχυρότατοι καὶ ἡ πρωτεύουσά των, ἡ Τίρυνς κατ' ἀρχὰς, κυρίως ὁμως αἱ Μυκῆναι ἀργότερα, ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα.

Αἱ Μυκῆναι χρεωστοῦν τὴν λαμπρότητά των εἰς τὴν ἐπικαιρον θέσιν των. Ἡ πόλις κειμένη ἐπάνω εἰς λόφον φυσικὰ ὄχυρόν, τριγυρισμένη μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, δεσπόζει τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἐμπορικὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸν Ἀργολικὸν κόλπον μὲ τὸν Κορινθιακόν. Οἱ ἄρχοντες τῶν Μυκηνῶν ἀσφαλεῖς εἰς τὸ φρούριόν των, ἐκμεταλλεύονται τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης πεδιάδος καὶ φορολογοῦν τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν διὰ τῆς ξηρᾶς τὰ ἐμπορεύματά των μεταξὺ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐπιδίδονται συγχρόνως εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ θησαυρίζουν τοιοῦτοτρόπως μεγάλα πλοῦτη εἰς τὴν πρωτεύουσάν των. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὰς Μυκῆνας

πολύχρυσος Μυκήνη καὶ τὰ εὐρήματα τῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐδικαίωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὠνομάσθη μυκηναϊκός, διότι τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ ἦσαν αἱ Μυκῆναι. Εἶχεν ὁμως καὶ ἄλλας ἐστίας, εἰς τὴν Λακωνικὴν, εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἰς τὴν Βοιωτίαν κ.ά., ὅπως μαρτυροῦν λείψανα ἀκροπόλεων καὶ θολωτῶν τάφων.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ἡπειρον παρὰ οἱ Κρῆτες εἰς τὴν νῆσον των, ἐκλέγουν ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα μέρη, διὰ νὰ κτίσουν τὴν κατοικίαν των, καὶ τὴν ὀχυρώνουν μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη. Τὰ ἀνάκτορά των δηλαδὴ εἶναι ὀχυραὶ ἀκρόπολεις. Τὰ τεῖχη, τῶν ἀκροπόλεων αὐτῶν εἶναι κτισμένα μὲ πελωρίους ὀγκολίθους χωρὶς ἀμμοκονίαν. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν μῆκος 9 μ., πᾶχος 6 μ. καὶ ζυγίζουν 90 χιλ. ὀκάδας, ὅσον δηλαδὴ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἄμαξα. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐπειδὴ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐξηγήσουν τὴν προέλευσιν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν, ὑπέθεσαν ὅτι τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελώριοι ἄνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὰ τεῖχη αὐτά. Διὰ τοῦτο τὰ ὠνόμαζαν κυκλώπεια τεῖχη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ὑψοῦται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλὰ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κρητικόν. Εἶναι βαρὺ καὶ μονόροφον καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἓνα μέγαν ὀρθογώνιον δωμάτιον, τὸ λεγόμενον μέγαρον. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς κατοικίας ἔφεραν μαζί των οἱ Ἀχαιοὶ ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀχαιῶν, τραχεῖς πολεμισταὶ κατ' ἀρχάς, ἐγιναν μὲ τὸν καιρὸν θαυμασταὶ τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκόσμησαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτόρου των μὲ τοιχογραφίας, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Κνωσοῦ.

Ἀξιολογώτατον μνημεῖον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἶναι οἱ τάφοι. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ τῶν Ἀχαιῶν ἠθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὴν εὐδαιμονίαν των καὶ μετὰ θάνατον. Διὰ τοῦτο τοὺς ἐταρίχευαν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔθεταν εἰς τὴν κε-

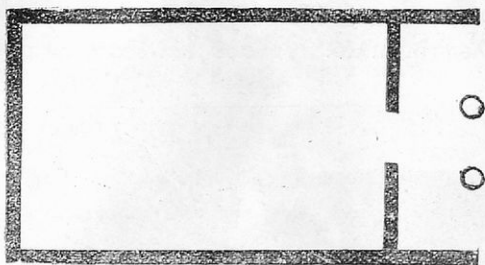
φαλήν των τὸ στέμμα, ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπον μὲ προσωπίδα ἀπὸ λεπτὴν πλάκx χρυσοῦ καὶ ἔθαπταν μαζί ὅ,τι ἄ-

Ἡ Πύλη τῶν λεόντων

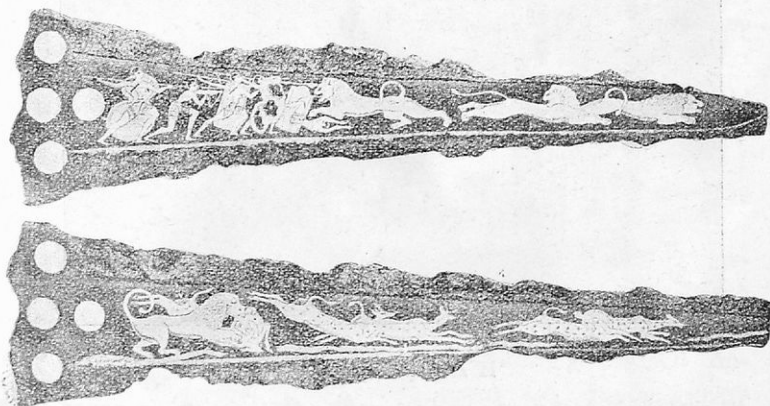
Ἡ περίφημος εἴσοδος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Φαίνονται τὰ πελώρια τείχη. Ἡ πύλη ἔχει ὕψος καὶ πλάτος 3 μέτρα. Ἡ πέτρα, ἥ ὁποία τὴν σκεπάζει, ἔχει μῆκος 4 1/2 μ., ὕψος 1 μ. καὶ πλάτος 2 μ. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πύλην εἶναι δύο λεοντάρια σκαλισμένα εἰς τὴν πέτραν καὶ στέκονται τὸ ἓνα ἀντίκρου εἰς τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐνὸς κίονος. Λεῖπουν αἱ κεφαλαὶ των, αἱ ὁποῖαι πιθανῶς ἦσαν ἀπὸ ὀρείχαλκον ἐπιχρυσωμένον.

γαπήτὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν, ὅπλα χρυσᾶ πολυποίκιλτα, χρυσᾶ κοσμήματα, ἀγγεῖα, σκεύη κτλ. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύ-

Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου

Ἡ μυκηναϊκὴ κατοικία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόμετρον δωμάτιον, τοῦ ὁποῖου ἡ στέγη καὶ οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι ἐκτείνονται ἔμπρὸς καὶ σχηματίζουν στοάν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς δύο στύλους. Αὕτῃ εἶναι ἡ αἶθουσα, δηλαδὴ τὸ φωτεινὸν μέρος τῆς οἰκίας. Ἀπὸ ἐδῶ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸ κύριον δωμάτιον, τὸ μέγαρον, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἐστίαν. Εἰς τὴν στέγην καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐστίαν ἦτο μία τρύπα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐβγαίνειν ὁ καπνός. Τὸ μέγαρον δὲν ἔχει παράθυρα καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς στέγης. Εἶναι οἰκοδόμημα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ ὁποῖου τὸν τύπον ἔφεραν οἱ Ἀχαιοὶ καθὼς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀπὸ τὴν βορινὴν πατρίδα των. Ἐχει ὁμως μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπ' αὐτὸ ἀνεπτύχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ.

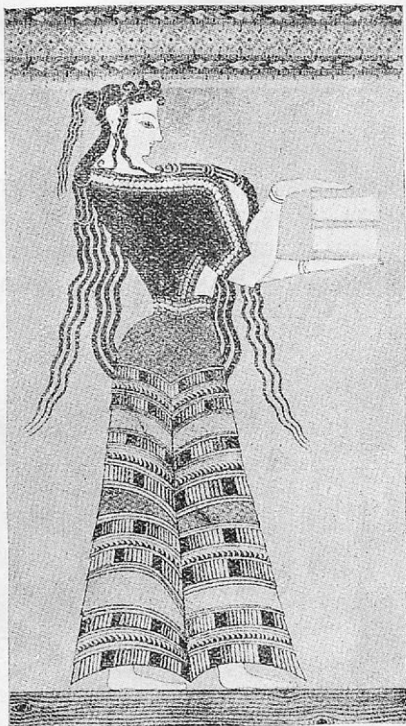
Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν. Εἶναι ἀπὸ ὀρείχαλκον με σκαλίσματα ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἄργυρου. Εἰς τὴν μίαν ὄψιν εἰκονίζονται νέοι ὀπλισμένοι ποὺ κυνηγοῦν λεοντάρια, εἰς τὴν ἄλλην ἓνα λεοντάρι κυνηγεῖ ζαρκάδια. Αἱ παραστάσεις κάμνουν ἐντύπωσιν με τὴν ζωηρότητά των.

ασαν τάφους σκαλισμένους εἰς τὸν βράχον πλησίον τοῦ ἀνακτόρου. Ἀργότερα ἔκτισαν εὐρυχώρους θολωτοὺς τάφους, ἐνίοτε μὲ δύο θαλάμους, εἶδος ὑπογείων πυραμίδων. Αἰῶνας ἐκοιμήθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἡσυχοὶ εἰς τοὺς τάφους των εἰς τὸ μέσον τοῦ πολυτελοῦς θησαυροῦ των, ἕως ὅτου ἡ σκαπάνη τοῦ Σηλήμαν ἐτάραξε τὸν ὕπνον των.

Ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Σηλήμαν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ σκάψῃ ὀνομαστὰς τοποθεσίας τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἔμπορος, ἀλλ' εἶχε διαβάσει μὲ ἀγάπην τὸν Ὀμηρον καὶ ἠθέλησε νὰ εὕρῃ τὰ ἴχνη τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Τὸ 1876 ἔκαμεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε παλαιολιθίους τάφους, γεμάτους ἀπὸ ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ὁ Σηλήμαν ἀνεκάλυψεν ἐπίσης σπουδαῖα εὐρήματα εἰς τὴν Τροίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἔδωσε τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τὴν προϊστορικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα

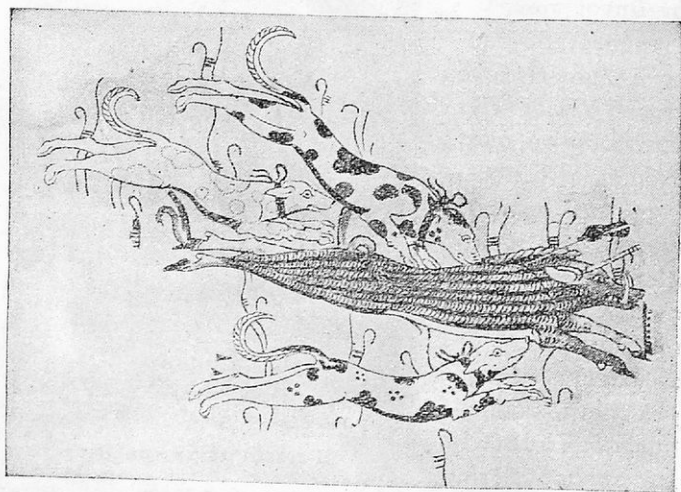
τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος,
Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Ἀπὸ τὰς μεγάλας παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐστόλιζαν τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου. Ἡ κυρία φορεῖ τὰ ἐπίσημα ἐνδύματά της καὶ κρατεῖ ἐλεφαντίνην πυξίδα. Ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ στάσις της ἐνθυμίζουν κυρίας τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ ζωηρὰ χρώματα ἐδιδαν ἐξαιρετικὴν κίνησιν εἰς τὸ πρωτότυπον.

Οἱ Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἐλησμόνησαν ὅλως-
 διόλου τὴν δόξαν τῶν Μυκηνῶν. Διηγοῦντο πολλὰ διὰ τὸν
 πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων. Ὁ βασιλεὺς τῶν
 Μυκηνῶν Ἀγαμέμνων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ
 τῆς Τροίας καὶ γενικῶς μὲ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνδέον-
 ται οἱ κυριώτεροι μῦθοι τῶν Ἑλλήνων.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αἴφνης ὁμως ἐπῆλθε τρομερὰ καταστροφή. Περί τὸ 1100
 ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς. Ду-
 νατώτεροι σωματικῶς καὶ ὡπλισμένοι μὲ σιδηρὰ ὅπλα,
 1100 ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐκυρίευσαν τὰς ὀχυράς

Κυνήγι ἀγριοχοίρου

τοιχογραφία Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

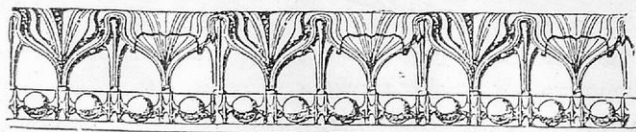
ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς
 θησαυροὺς των.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν
 Βοιωτίαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν
 τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Λακωνικὴν, τὴν Μεσσηνίαν
 κτλ. Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκατεστάθη ἡ ἰσχυροτάτη δωρική.

φυλή, οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιᾶται, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Ἡ ὀρμητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κατεστράφη. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς νέας ἀναστατώσεις. Αἱ νῆσοι ἦσαν ἀνήσυχοι, αἱ ἡπειροὶ ἐπίσης, λέγει μία ἐπιγραφή τοῦ Φαραῶ Ραμσή Γ'. Τὸ κύριον ρεῦμα τῶν φυγάδων διηυθύνθη πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὅποια ἀπὸ ἐτῶν κατεῖχαν οἱ Ἀχαιοί. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἔμειναν εἰς τὰς κατακτηθείσας ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς χώρας ἔγιναν δουλοπάροικοι, εἴτε εἰλωτες ὅπως τοὺς ἔλεγαν εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες διετήρησαν ζωηράν ἀνάμνησιν τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως τῶν γεγονότων ἐλησμονήθησαν καὶ οἱ Δωριεῖς ἔπλασαν τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἦτο ἐπιστροφή εἴτε καθ' ὅσον, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Εὐρύσθευς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΟΙ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (9ος καὶ 8ος π.Χ. αἰών)

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΩΡΙΚΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΝ

Ἡ δωρική μετανάστευσις ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα ἥλλαξε κυριάρχους, διότι οἱ Δωριεῖς ἐπεκράτησαν σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ Πελοπόννησος ἔγιναν δωρικά. Μόνον ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εὐβοία δὲν ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Σημαντικὸν μέρος τῶν παλαιῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν τῆς μορφήν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Αἱ διάφοροι φυλαὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ διαμορφώνωνται τὰ κράτη.

Ἀλλ' ὁ κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη δυνατόν κτύπημα, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἐσταμάτησε καὶ ἡ τέχνη ὥπισθοδρόμησεν. Ἀντὶ τῶν κομψῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων μετὰς φυσικωτάτας παραστάσεις ἔχομεν τώρα μεγάλα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα φέρουν ὡς κοσμήματα ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχέδια (γραμμάς, κύκλους κτλ.) ἢ παραστάσεις πολὺ ἀτέχνους. Ἐν τούτοις ὁ ἀρχαῖκός πολιτισμὸς δὲν κατεστράφη τελείως, διότι διτηρήθη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κατέφυγαν οἱ Ἀχαιοί. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔμειναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ κυριαρχία ὅμως τῆς θαλάσσης ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀργότερα ἐνόμισαν ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ ὅ,τι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης ἦτο φοινικικόν.

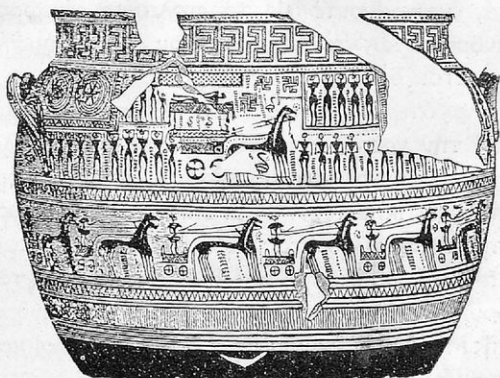
Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν ἐπὶ δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα γεωργικὴ. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις μόνον, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ οἰκονομικὴ τῆς ζωῆ εὐρίσκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Δὲν ἔχει τεχνί-

τας, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν, ἐμπόριον, σημαντικὴν ναυτιλίαν οὔτε μεγάλας πόλεις. Τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ τὸν 8ον π.Χ. αἰῶνα, ὀνομάζουσιν Ὀμηρικοὺς χρόνους, διότι τὰς πληροφορίας μας διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον

Παρίσιον, Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη

Ἀγγεῖον Διπύλου

Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον

Φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἡ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα. Τὸ ἀγγεῖον ἀριστερὰ ἔχει ὡς κοσμήματα πολὺ ἀπλᾶς γραμμὰς καὶ κάπου κάπου σχέδια κάπως πολυπλοκώτερα ἢ πτηνὰ πολὺ ἀτεχνα. Δεξιὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὸ Δίπυλον. Καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου τὰ σχέδια εἶναι πάλιν ἀπλᾶ γεωμετρικά, ἀλλὰ μετὰ αὐτῶν βλέπομεν ἱκνογραφήματα ἐδέξια, ποὺ θέλουσιν νὰ παραστήσουσιν σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀγγεῖον παριστάνεται κηδεῖα. Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν ἓνα ἀμάξι μὲ δύο ἄλογα καὶ ἐπάνω τὸν νεκρὸν. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνοδεύουσιν τὴν κηδεῖαν ἔχουσιν σηκωμένα τὰ χέρια καὶ κρατοῦν τὸ κεφάλι, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι κλαίουσιν. Ὁ τεχνίτης ἐγέμισε τὰ κενὰ μὲ διάφορα σχέδια καὶ πουλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἡ ἀκμαιότερα καὶ ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν εἶναι ἡ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ κατέφυγαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καί, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώραν εὐφορον καὶ εἰς κλίμα πολὺ καλόν, ἐξηκολούθησαν νὰ προσδεύουσιν. Ὁ ἀκμαιότερος κλάδος τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὠνομάσθησαν ἀργότερα Ἴωνες. Οἱ μικρασιᾶται Ἕλληνες ἦσαν πλησιέστερον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Χ. Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου. Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἑκδοσ. Β'. 8

Φοίνικας, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Χαλδαίους. Τοὺς ἐγνώρισαν καλύτερα καὶ ἔμαθαν ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ χρήσιμα πράγματα.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἦσαν κυρίως γεωργοὶ καὶ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἐκτιζαν ἀνάκτορα ὅμοια μὲ τὰ μυκηναϊκά, κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικά, ἐθεώρουν τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν ὡς τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ γεμᾶτοι διάθεσιν καὶ ὁρμῇ.

Ἀργότερα οἱ μικρασιῶται Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχαν πλοῖα ἀτελῆ καὶ συνήντησαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἔπλεαν διαρκῶς μακρύτερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν πλέον τὰ παραμύθια, τὰ ὅποια διηγοῦντο διὰ τὰς μακρινὰς θαλάσσας καὶ διὰ τὰ τέρατα, τὰ ὅποια καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἔγιναν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ συναγωνίζονται τοὺς Φοίνικας.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιὰν των πατρίδα. Ἦξευραν ὅτι οἱ πρόγονοί των εἶχαν ζήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ βασιλεῖς των ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι κατάγονται ἀπὸ τὰς βασιλικὰς οἰκογενεῖας τῶν ἡρωικῶν χρόνων, ἀπὸ τὸν Θησέα, τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, καὶ διηγοῦντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Εἰς τὰ συμπτώσια καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις των οἱ μουσικοί, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν ἀοιδούς, ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα των ἦτο τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοὺς ἀπογόνους.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους σώζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ ποιητὴς Ὀμηρος. Πότε ἔζησε καὶ τί ἦτο ὁ Ὀμηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἢ τὴν Χίον καὶ ὑπέθεταν ὅτι ἔζησε τὸν 9ον ἢ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι τόσο ὠραῖα, ὥστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε φθάσει τότε εἰς τόσην τελειότητα.

Ἡ Ἰλιάς μᾶς διηγείται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονεικεῖ μετὰ τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀποσύρεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ κεντρικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον πλέκονται πολλαὶ ἄλλαι διηγήσεις.

Ἡ Ὀδύσσεια περιγράφει τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὁ πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ἀφοῦ ἐπολέμησε δέκα χρόνια εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀφοῦ τέλος μετὰ τὴν πανουργίαν τοῦ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, πλανᾶται ἄλλα δέκα χρόνια εἰς τὴν θάλασσαν προσπαθῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου τὸν περιμένει ἡ πιστὴ του σύζυγος Πηνελόπη.

Ὁμηρος, ἀρχαία προτομή
Ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ
τῆς Ὀδυσσεύς ὅπως τὸν ἐφαν-
τάζοντο οἱ Ἕλληνες ἀργότερα.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ λογοτεχνήματα, ἀπὸ ὅσα ἐσώθησαν. Ἔχουν μεγάλην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ γενικῶς εἶναι ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ πρωτοφανῆ παρατηρητικότητά καὶ ἐξαιρετικὴν ζωηρότητα περιγράφονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἦθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων.

Ἡ ΖΩΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μετὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀλλ' αἱ ζωηραὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ ἀναπαριστάνουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα οἱ Ἕλληνες μᾶς ἐμφανίζονται ὡς νέοι καὶ γεμάτοι ὁρμὴν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ὠραῖα πράγματα καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμὴν. Εἶναι ὅμως ἀκόμη τραχεῖς καὶ δὲν ἔμποροῦν νὰ ἐξουσιάσουν τὰ πάθη των. Ὁ Ἀχιλλεὺς πχ. ἀφίνει ἄταφον τὸν ἐχθρόν του Ἑκτορα, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ περισσότερον. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν οἱ ἄνθρωποι ἐγίναν ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πολὺ περισσότερα πράγματα

ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Τὰ πάθη των δὲν εἶναι τόσον βίαια, ἢ ζωὴ καὶ οἱ τρόποι των εἶναι λεπτότεροι.

Ὁ Ἀχιλλεύς, ἀπὸ ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἡ ὁμηρικὴ κοινωνία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας ὅλων τῶν λαῶν. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς γαιοκτῆμονας, τοὺς λεγομένους ἀρίστους, καὶ τὸν λαόν, δηλαδή τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι τὰ κύρια μέσα τῆς ζωῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένη. Ὅ,τι ἕκαστος χρειάζεται, ἐνδύματα, κατοικίαν, ὄπλα, κατασκευάζει εἰς τὸ κτῆμα του.

Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἔχουν κληρονομικοὺς βασιλεῖς (πατρικαὶ

βασιλεῖαι). Ἀλλ' ἡ ἐξουσία των ἔχει περιορισθῇ πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐνίοτε ἴσην δύναμιν μὲ τὸν βασιλέα καὶ εἰς πολλὰ μέρη μάλιστα καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως.

Τὴν χώραν κυβερνοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά, καὶ ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία θεωρεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ. Κατέρχονται εἰς τὸν πόλεμον βαρέως ὣπλισμένοι καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν μὲ ἄρματα ὅπως οἱ Ἀχαιοί. Ἀλλὰ τὰ ὀρειχάλκινα ὄπλα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς κατασκευάζουν ἀνέτους κατοικίας, αἱ ὅποιοι ἐνθυμίζουν τὰ μέγαρα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος.

Ἡ παλαιότητα αὐτῆς ἐποχῆς ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δύο ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὅποια ἔλαβαν σπουδαιότητα τὴν θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπίρροον εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ποιηταὶ καὶ λο-

Ὁ πολεμιστὴς ἀποχαιρετᾷ τὴν γυναῖκα του, ἀπὸ ἐνὸς εἰκονογραφημένου ἀγγείου τοῦ Δούριδος (Βιέννη)

Ἡ σκηνὴ παριστάνει ἕνα ὁμηρικὸν πολεμιστὴν, ὁ ὅποιος εἶναι ἐτοιμὸς ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὸν πόλεμον. Ἡ γυναῖκα τοῦ ἀπὸ ἐνὸς μικροῦ ἀγγείου, ποῦ κρατεῖ χύνει κρασί εἰς τὴν γῆν, κάμνει δηλαδὴ σπονδὴν.

γογράφοι ἐθεώρησαν τὸν Ὀμηρον πρότυπον, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι αὐτὸν εἶχαν ἀκένωτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ ἡρώων ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ὀμηρον τὴν ὁριστικὴν των διαμόρφωσιν.

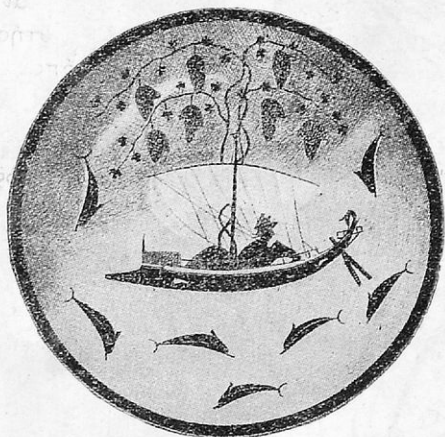

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Τ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΟΪΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα βλέπομεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον γαιοκτήμονες, ἀλλὰ συγχρόνως πολέμισταί, πειραταὶ καὶ ἔμποροι. Δεικνύουν ἀγάπην εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν

Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει, ἀπὸ ἑνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Ἑξηκτὰ τοῦ 540 π. Χ. περίπου — Μόναχον, Παλαιὰ Πινakoθήκη

Ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ταξίδια ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας νὰ φαντασθοῦν ὅτι καὶ οἱ θεοὶ τῶν ταξιδεύουν διαρκῶς. Ἡ χαριτωμένη αὐτὴ παράστασις μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν διὰ τὰ καράβια, μὲ τὰ ὁποῖα διέσχισαν οἱ Ἕλληνες τὴν Μεσόγειον, διὰ νὰ ζητήσουν χώρας πρὸς ἀποικισμὸν.

θάλασσαν αὐξάνει διαρκῶς καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνος γίνονται ἀξιολογώτατοι ναυτικοί.

Ἀντιπάλους εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν τοὺς Φοίνικας. Ἀλλ' ἐνῶ οἱ Φοίνικες εἶναι κυρίως πονηροὶ ἔμποροι, ταξιδεύουν διὰ τὸ κέρδος μόνον καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς τοὺς δρόμους καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτουν, οἱ Ἕλληνες συνδυάζουν τὸ κέρδος μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν καὶ διηγοῦνται περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶδαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ εἶναι κυρίως οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταὶ τῆς ἀρχαιότη-

τος. Δὲν ἔμεινε γωνία τῆς Μεσογείου ἢ πτυχή τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξηρεύνησαν καὶ δὲν διεφώτισαν. Τὸ σκότος τοῦ μυστηρίου διασκορπίζεται, τὰ θαλάσσια τέρατα, ἡ Σκύλλα, ἡ Χάρυβδις, αἱ Ἀρπυιαί, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι παραμόνευαν τὰ εὐθραυστα σκάφη τῶν θαλασσοπόρων ἀπὸ τοὺς βράχους των, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν γεννήματα τῆς φαντασίας.

Εἰς τὸν συναγωνισμόν μὲ τοὺς Φοίνικας ἐπικρατοῦν οἱ Ἕλληνες. Τότε γίνεται κάτι ἀξιοθαύμαστον. Οἱ Ἕλληνες κινοῦνται πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅλοι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξιδεύσουν, νὰ γνωρίσουν ξένας χώρας, νὰ πλουτίσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νὰ εὔρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εὐτυχέστερον διὰ νὰ ζήσουν.

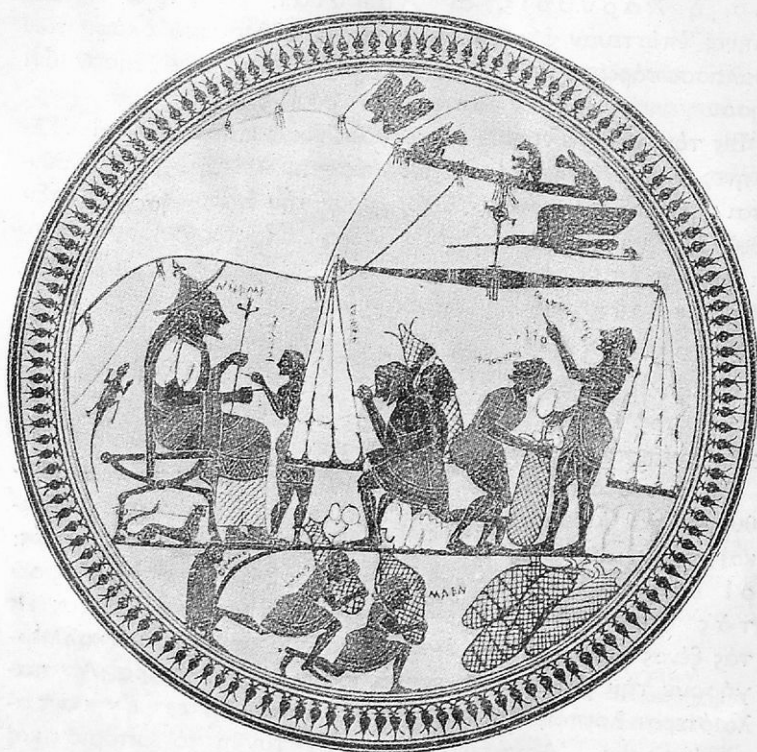
ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀποικιακὸς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ ἐγέμισαν τὰς παραλίας μὲ τὰς ἀποικίας των.

Αἷτια τοῦ ἀποικισμοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γῆς καὶ συγχρόνως αἱ πολιτικαὶ ταραχαί. Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης γράφει συντόμως: οἱ ἐκ τῶν στάσεων ἐκπίπτοντες ἐκτιζοὺν τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ξένας χώρας διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν καὶ νὰ σχηματίσουν νέαν πατρίδα. Αἱ παλαιότεραι λοιπὸν ἀποικίαι ἦσαν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως. Ἀργότερα, ὅταν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, οἱ Ἕλληνες διευθύνονται εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης παραγωγῆς, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Νότιον Ρωσσίαν, αἱ ὁποῖαι παράγουν σιτηρά, εἰς τὸν Καύκασον, ὁ ὁποῖος δίδει ξυλείαν, καὶ ἰδρύνουν εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐμπορικὰς σταθμούς. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Τὸ κράτος ὑποστηρίζει τοὺς ἀποίκους καὶ δίδει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν λεγόμενον οἰκιστήν, ὁ ὁποῖος ἀνήκει συνήθως εἰς τὰς ἀρχαιότερας οἰκογενείας. Ἡ ἀναχώρησις γίνεται ἔπειτα ἀπὸ ἱεροτελεστείαν καὶ μὲ μεγάλην πομπήν. Οἱ ἄποικοι παίρνουν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἑστίας τὸ ἱε-

ρὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον τοποθετοῦν εἰς τὸν ναόν, τὸν ὁποῖον κτίζουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ ἀποικία τυπικῶς εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, κατ' οὐσίαν ὅμως ὑπάρ-

Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτῶναι σίλφιον, ἀπὸ ἀγγείου τῆς Λακωνικῆς τοῦ 560 π. Χ. περίπου—Παρίσιοι, Νομισματικὸν Μουσεῖον

Ἀρχαϊκὴ παράστασις, ἴσως γελοιογραφία. Ὁ βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Ἀρκεσίλας, ὁ ὁποῖος ἦτο περίφημος διὰ τὰ πλοῦτη καὶ τὴν φιλαργυρίαν του, μὲ περίεργον ἐνδυμασίαν κάθεται εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐπιβλέπει τὸ ζύγισμα καὶ τὴν φόρτωσιν τοῦ σιλφίου. Κάτω εἶναι ἡ ἀποθήκη τοῦ πλοίου μὲ τὸν φύλακα εἰς τὴν θύραν.

χουν πολλοὶ δεσμοὶ μεταξύ ἀποικίας καὶ μητροπόλεως, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι κτλ. Οἱ ἀποικοὶ σέβονται τὴν μητρόπολιν, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτάς της, ἂν κινδυνεύουν ζητοῦν τὴν συνδρομὴν της, ἢ τὴν βοηθοῦν, ὅταν αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον. Ἐνίστε ὅμως

ἔρχονται εἰς ρῆξιν καὶ αἱματηροὺς πολέμους. Ἀλλὰ πόλεμος ἀποικίας καὶ μητροπόλεως θεωρεῖται μεγάλη ἀσέβεια.
 ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΖΕΙΝΟΥ

Τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης προσεῖλκυσαν ἔνωρὶς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Αἱ δύο πόλεις τῆς Εὐβοίας Χαλκὶς καὶ Ἐρέτρια ἵδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἥ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ σημαντικώτερα τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ Ὀλυνθος. Οἱ Κορίνθιοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶνος ἵδρυσαν τὴν Ποτεΐδιαν. Ἐπίσης πολλαὶ ἀποικίαι ἰδρύθησαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης.

Ἀπὸ παλαιωτάτους χρόνους οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰ στενὰ τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὴν ὀμιχλώδη θάλασσαν, ἥ ὁποία κρύπτεται ἐκεῖθεν τῶν στενῶν. Ἀνάμνησιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν διетήρησαν οἱ μῦθοι τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας καὶ τῶν Συμπληγᾶδων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὅταν κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορθμῶν, Λέσβιοι ἵδρυσαν τὴν Σηστὸν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου, Μιλήσιοι τὴν Ἀβυδὸν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς. Πέραν τοῦ στενοῦ οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὸ 675 π.Χ. τὴν Κύζικον καὶ ὁρμώμενοι ἀπ' ἐκεῖ ἰδρύουν σειρὰν ἀποικιῶν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Οἱ Μεγαρεῖς ἰδρύουν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου τὴν Χαλκηδόνα καὶ ὀλίγον ἄργότερα τὸ Βυζάντιον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς.

Ὁ ἀποικισμὸς τοῦ Εὐξείνου εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς Μιλήτου. Περὶ τὸ 630 π.Χ. ἰδρύουν τὴν Σινώπην εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ ἐμπορικὴ ὁδός, ἥ ὁποία φέρει διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡ ἀποικία αὕτη ἀκμάζει τόσον πολὺ, ὥστε ἀποικίζει ὅλην τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Κολχίδος. Ἡ Ἀμισσὸς καὶ ἡ Τραπεζοῦς εἶναι αἱ σημαντικώτεραι πόλεις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Σινώπην καὶ εἰς θέσιν ἐπίσης ἐπικαίρον οἱ Μιλήσιοι ἰδρύουν τὸν Ἰστρὸν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, ὀλίγον νοτιώτερον ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο

τότε Ἰστρος, καὶ ἐκμεταλλεύονται τοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ ὁδηγοῦν εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην.

Αἱ ἄκται τῆς νοτίου Ρωσσίας, τὰς ὁποίας κατοικοῦν οἱ ἀτί-
θασοι Σκύθαι, ἐλκύουν τοὺς Μιλησίους μὲ τὸν πλοῦ-
τον τῶν σιτηρῶν. Σημαντικωτέρα ἀποικία εἰς τὸ μέρος αὐτὸ
εἶναι ἡ Ὀ λ β ί α. Εἰς τὸ βάθος τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικὴ
θάλασσα) ἰδρύονται τὸ Παντικὰ π α ι ο ν καὶ ἡ Φ α -
ν α γ ο ρ ί α καὶ ἡ Τ ά ν α ῖ ς εἰς τὰς
ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, τοῦ
σημερινοῦ Δών, τὸ βορειότερον ση-
μεῖον τῆς ἐλληνικῆς ἐξαπλώσεως.

Νόμισμα Χαλκίδος

Αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὐξείνου εἶναι κυ-
ρίως σταθμοὶ ἐκμεταλλεύσεως καὶ μέ-
νουν πάντοτε ἐκτὸς τοῦ ἐλληνικοῦ κό-
σμου ὡς τελευταῖοι φρουροὶ κρυμμένοι εἰς τὴν ὁμίχλην τοῦ
βορρᾶ.

Αἱ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀχαιῶν ἔγιναν αἰτία νὰ κλεισθῇ ἡ Αἴ-
γυπτος εἰς τοὺς ξένους. Ἀλλὰ μετὰ πολλὰς ἀποπειράς οἱ Μι-
λήσιοι ἐπιτυχάνουν νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ
τὴν χώραν τοῦ Φαραῶ. Ὁ Ψαμμήτιχος ἐπιτρέπει νὰ ἐγκα-
τασταθοῦν εἰς τὴν Ν α ύ κ ρ α τ ι ν, ἡ ὁποία ἀνοίγεται εἰς
ὅλους τοὺς Ἕλληνας, γίνεται δηλαδὴ ἡ μόνη διεθνὴς ἐλληνικὴ
ἀποικία, σπουδαιοτάτη ἀγορὰ καὶ κέντρον ἐμπορίου καὶ
βιομηχανίας τῶν Ἑλλήνων.

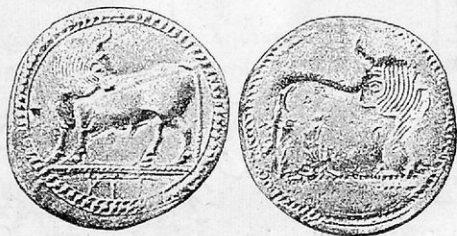
Δωριεῖς ἀπὸ τὴν νῆσον Θήραν ἰδρύουν τὸ 631 π.Χ. εἰς μι-
κρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Τρίπολιν τὴν Κυρή-
νην, ἡ ὁποία ἔγινε πρότυπον γεωργικῆς ἀποικίας. Τὸ παχὺ
ἔδαφος τῆς, τὸ ὁποῖον ἐπότηζαν περιοδικαὶ βροχαί, παρῆγεν
ἄφθονον κριθήν, σῖτον καὶ σ ί λ φ ι ο ν, ἓνα εἶδος ἱαματικοῦ
φυτοῦ, τοῦ ὁποίου ἐγένετο μεγάλη ἐξαγωγή, ἐνῶ οἱ λόφοι
τῆς ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀμπέλους καὶ καρποφόρα δένδρα καὶ
τὰ πλούσια λειβάδια τῆς ἔτρεφαν μεγάλα ζῶα καὶ ἰδίως ἵπ-
πους. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Κυρήνης ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τοὺς ἵπ-

πους των, πολλάκις ἐνίκησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἐξύμνησε τὸν βασιλέα Ἀρκεσίλαν διὰ τὴν νίκην του.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἤκμασαν ἐξαιρετικῶς αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, εἶναι ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Ἦδη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀχαιοί, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν φθάσει εἰς

τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἰδρύθησαν τρεῖς σημαντικαὶ ἀποικίαι, τὸ Μεταπόντιον, ἡ Σύ-

Νόμισμα Συβαριτῶν

βαρις καὶ ὁ Κρότων, αἱ ὁποῖαι ἐδέχθησαν ἀργότερα πολλοὺς Δωριεῖς καὶ ὠμίλησαν τὴν δωρικὴν διάλεκτον. Μετανάσται ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἔκτισαν τὴν μόνην σπαρτιατικὴν ἀποικίαν, τὸν Τάραντα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐσκέπασαν τὴν παραλίαν τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἔδωσαν εἰς τὴν χώραν ὄψιν ἑλληνικὴν καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Μεγάλη Ἑλλάς.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Σικελίας ἰδρύθησαν ἀργότερα. Μετὰ σφοδρὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νοτίαν παραλίαν τῆς νήσου, ἐνῶ ἡ βορειοδυτικὴ ἔμεινεν εἰς τοὺς Καρχηδονίους. Πρῶτοι ἔφθασαν οἱ Χαλκιδεῖς, οἱ ὁποῖοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἔκτισαν τὴν Νάξον, κατόπιν τὴν Κατάνην, τοὺς Λεοντίνους καὶ εἰς τὰς δύο παραλίας τοῦ στενοῦ μεταξύ Ἰταλίας καὶ Σικελίας τὸ Ρήγιον καὶ τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία μετωνομάσθη Μεσσήνη, διότι ἀργότερα ἐδέχθη Μεσσηνίους φυγάδας. Ἐπειτα ἀπὸ 40 χρόνια ἦλθαν οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰδρύσει σπουδαιοτάτην ἀποικίαν εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸ 730 π.Χ. ἰδρύνουν τὰς Συρακούσας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν

ΑΙΓΑΙΟΣ ΠΕΛΑΓΟΣ

ΑΝΤΙΟΛΙΑ

Κρήνη

Κόρινθος

Αθήνα

ΑΝΑΤΟΛΙΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΑΙΓΑΙΟΣ ΠΕΛΑΓΟΣ

ΑΝΤΙΟΛΙΑ

Κρήνη

Κόρινθος

Αθήνα

ΑΝΑΤΟΛΙΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ἡ σημαντικωτάτη πόλις τῆς Δυτικῆς Μεσογείου. Ρόδιοι καὶ Κρήτες ἰδρύουν ἀργότερα τὴν Γέλαν, ἡ ὁποία κτίζει τὸν Ἀκράγαντα, τὴν δευτέραν μετὰ τὰς Συρακούσας πόλιν τῆς Σικελίας, καὶ τέλος οἱ Χαλκιδεῖς ἰδρύουν τὴν Ἰμέραν.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἦσαν προωρισμέναι ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας νὰ γίνουν κατ' ἐξοχὴν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ἐκεῖθεν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶναι σποραδικαὶ καὶ χάνονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀπεράντου βαρβαρικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὐξείνου, καὶ εἶναι σταθμοὶ ἐμπορικοί, ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Περὶ τὸ 600 π.Χ. οἱ Φωκαεῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἰδρυσαν τὴν Μασσαλίαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν τοιούτοτρόπως εἰς τὸ τέμα τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπως ἔλεγαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ. Ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ ἐκτείνεται ὁ ὠκεανός, ἀχανής, χωρὶς νήσους, μυστηριώδης. Οἱ ναυτικοὶ τῆς Μασσαλίας δὲν ὑποχωροῦν πρὸ τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐξερευνήσουν τὸν ὠκεανόν. Ὁ Εὐθύμης ἀκολουθεῖ τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ φθάνει εἰς τὴν Σενεγάλην, ὁ Πυθέας, ὁ μεγαλύτερος ἑλλην ἐξερευνητής, ἐξιχνιάζει τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται εἰς τὴν ὁμίχλην καὶ τὰ ρίγη τῶν βορείων θαλασσῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Οἱ ἄρχαιοι Ἕλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν εἰς ἓνα κράτος, ἀλλ' ἔμειναν ἕως τὸ τέλος χωρισμένοι εἰς μικρὰς πολιτείας καὶ ζήτημα τιμῆς ἐθεώρουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι:

1. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε μία ἄρκετὰ ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία νὰ ἀποκτήσῃ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἓνα κράτος. Ἀντιθέτως τὰ ὄρη, ἡ θάλασσα καὶ αἱ φάραγγες τῶν ποταμῶν χωρίζουν τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰ διαμερίσματα, ἀποκλεισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ γεωγραφικὴ αὕτὴ διάσπασις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πολιτικὴν διάσπασιν.

2. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὸ σύστημα τῆς προσωπικῆς διοικήσεως, συνήθιζαν δηλαδὴ νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἴδιοι τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους (δηλ. βουλευτάς, πληρεξουσίους κτλ.) ὅπως σήμερον. Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος, ὅταν ἔχῃ μεγαλυτέραν ἑκτασιν.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Ἑλλὰς ἔμεινε διηρημένη εἰς πολυ-ἀριθμὰ κράτη, τὰ περισσότερα πολὺ μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ ὀλίγα μόνον ὅπωςδήποτε ἐκτεταμένα καὶ ἰσχυρά.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν διαφορὰν εἰς τὴν διάλεκτον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διεκρίνοντο εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Ἰωνεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Αἰολεῖς κατεῖχαν τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνήκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Τένεδος καὶ ἡ Λέσβος, ἐπὶ

τῆς ὁποίας εὐρίσκετο ἡ σημαντικωτέρα αἰολικὴ πόλις Μυτιλήνη.

Οἱ Ἴωνες εἶχαν ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ μέσον τῆς παραλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, εἰς χώραν εὐφορον καὶ μὲ λαμπρότατον οὐρανόν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἴωνία. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς ἡ Χίος, ἡ Σάμος καὶ αἱ Κυκλάδες. Οἱ Ἴωνες ἦσαν ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαιότερα ἑλληνικὴ φυλὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Περί τὸ 700 π.Χ. ἡ Ἴωνία ἀριθμεῖ 12 πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σημαντικώτεραι εἶναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Χίος. Αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις προοδεύουν γρήγορα καὶ ἐνώνονται εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, τὸ λεγόμενον Πανιώνιον.

Νοτίως τῆς Ἴωνίας δωριεῖς ἄποικοι ἰδρύουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατ' ἀρχὰς 6, ἀργότερα ὅμως περιορίζονται εἰς 5, διότι ἡ σημαντικωτέρα ἀπ' αὐτὰς Ἀλικαρνασὸς δέχεται τὴν ἰωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὁμιλεῖ τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον. Οἱ Δωριεῖς κατέχουν ἐπίσης τὴν νῆσον Ρόδον, τὴν Κῶ καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἐνῶ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τὰ Κύθηρα. Ἡ δωρικὴ ἐξάπολις ἐνώνεται ἐπίσης εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Τριπίου Ἀπόλλωνος.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως οἱ Ἴωνες ἀναπτύσσονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Αὐτοὶ πρῶτοι δημιουργοῦν ναυτικόν, ἐμπόριον, ἔχουν μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις καὶ ἀναπτύσσουν τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα.

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ μεγαλύτερόν της μέρος εἶναι γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ καὶ δι' αὐτὸ μένει ὀπίσω πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἡ παραλία της εἰς τὰ περισσότερα μέρη δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας καὶ δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας. Ἐξαίρεσιν κάμνουν δύο πόλεις μόνον, ἡ Κόρινθος

καὶ ἡ Σικυών. Τὰ σημαντικώτερα διαμερίσματα τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ Ἀργολίς, ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Λακωνική.

Ὀνομαστή διὰ τὴν εὐφορίαν της ἡ Ἀργολίς, τὸ πολύπυρον καὶ ἱππόβοτον Ἄργος, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, εἶδεν ἐνδόξους ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀχαιῶν. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, οἱ Ἀχαιοί, ὑπεδουλώθησαν ὀνομασθέντες γυμνήται.

Νόμισμα Ἄργους

Ἀλλὰ ἡ διάκρισις μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν δὲν διτηρήθη ἕως τὸ τέλος, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἐπεκράτησε τὸ ἀχαϊκὸν στοιχεῖον, ἐπειδὴ ἦτο πολυπληθέστερον. Οἱ Δωριεῖς παρέμειναν γαιοκτήμονες καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν. Ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν δὲν ἀνέχονται τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἐξεγείρονται, ὡς ἀκριβὲς δίδεται εὐκαιρία. Τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ.

στασιάζουν ἐπανειλημμένως καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐγκαταστήσουν τὴν δημοκρατίαν. Τὸ Ἄργος διετήρησε πάντοτε λείψανα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀνέδειξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνας τῆς Ἑλλάδος.

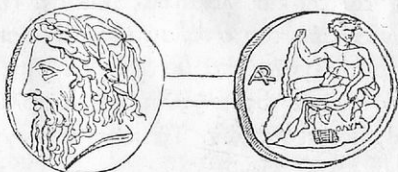
Ἡ Μεσσηνία δὲν κατάρθωσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμαλῶς, διότι οἱ Σπαρτιάται, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πολυπληθέστεροι Ἀχαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας, τοὺς ἐπολέμησαν μὲ πείσμα καὶ κατάρθωσαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἀνεπτύχθη τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Σπάρτη, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως.

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Ἥλις, μένουσιν ἀγροτικαὶ καὶ καθυστερημέναι καὶ οἱ κάτοικοί των εἶναι κονιόποδες γεωργοὶ καὶ κατοικοῦν εἰς μικρὰ χωρία. Μόλις μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, δηλαδὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, δημιουργεῖται ἀξία λόγου πόλις, ἡ Ἥλις. Ἀλλὰ πολλοὶ εὐγενεῖς τῶν Ἡλείων καυχῶνται ὅτι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς

τὴν χώραν των δίδει τὸ μέγα προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων,
ἡ Ὀλυμπία.

Ἡ Ἀρκαδία, ὑψηλὸν καὶ ἀπόκεντρον ὄροπέδιον εἰς
τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, χωρὶς πρόσοψιν εἰς τὴν θάλασσαν,
μένει μία ἀπὸ τὰς πλέον
καθυστερημένας χώρας
τῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τέ-
λους δὲν κατώρθωσε νὰ
ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνό-
τητα, αἱ πόλεις τῆς Τε-
γέας καὶ Μαντίνειας,
εἶναι ἀσήμεντοι, φιλονει-

Νόμισμα Ἀρκαδίας

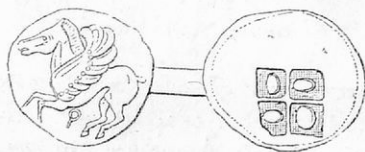
κοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων. Καὶ αἱ τρεῖς
αὐταὶ χῶραι (δηλαδὴ Ἀχαΐα, Ἥλις καὶ Ἀρκαδία) δὲν ἔλα-
βαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἔκα-
μαν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ἡ Κόρινθος, ἡ περίφημος πόλις τοῦ ἰσθμοῦ, χρεωστεῖ
τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς τοπο-
θεσίαν, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων
τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἶναι κτισμένη εἰς μικρὰν ἀπό-
στασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου λό-
φου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ ἀκρόπολις, ὁ περίφημος
Ἀκροκόρινθος. Ἐχει δύο τεχνητοὺς λιμένας, τὸ Λέ-
χαιον εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὰς Κεχρεὰς εἰς
τὸν Σαρωνικόν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τόσον
μικρά, ὥστε οἱ ναυτικοὶ συνεχίζουν τὸ ταξίδι των διὰ τῆς
Κορίνθου. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δηλαδὴ τὸν γῦρον τῆς Πελο-
ποννήσου, καὶ ἰδίως τὸν ἐπικίνδυνον Μαλέαν, ἐκφορτώ-
νουν εἰς τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο λιμένας τὰ ἐμπορεύματά των
καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ.
Ὁ περίφημος τύραννος Περίανδρος ἐσκέφθη μάλιστα
νὰ κατασκευάσῃ διώρυγα, διὰ νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο θαλάσσας.
Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο εὐκόλον διὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-
νους, κατεσκεύασαν ἕνα ξύλινον δρόμον, τὴν δίολκον,
διὰ τῆς ὁποίας ἔσυραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην
θάλασσαν.

Τὴν πόλιν κυβερνᾷ μία δυνατὴ οἰκογένεια ἐφοπλιστῶν

Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Β'. 9

καὶ ἐμπόρων, οἱ **Βακχιάδαι**. Ἄλλ' ἔχουν ἀντίπαλον τὸν κατ' ἄλλω λαὸν καὶ ἰδίως τὸν ὄχλον τοῦ λιμένος. Συμβαίνουν πολιτικά ταραχαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελεῖται ὁ **Κύψελος** καὶ γίνεται τύραννος (655 π.Χ.). Ὁ υἱὸς του **Περίανδρος** ἐκυβέρνησε 44 ἔτη, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ἡ Κόρινθος ἐπ' αὐτοῦ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας. Πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, δυνατὴ μὲ τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας της, στολισμένη μὲ κτίρια μεγάλα καὶ μὲ ἔργα τέχνης, παρουσιάζεται κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ὡς μεγάλη κοσμοπόλις, ὡς τόπος πολυτελείας καὶ διασκεδάσεων. Τὰ κομψὰ ἄγγεῖα της, τὰ ἀρώματα, τὰ

Νόμισμα Κορίνθου

περίφημα ἀπὸ ὀρείχαλκον κάτοπτρά της καὶ ἄλλα εἶδη πολυτελείας εἶναι περιζήτητα καὶ φθάνουν ἕως τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Τὸν 5ον αἰῶνα δὲν ἔχει πλέον τυράννους καὶ

κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ναυτικούς.

Ἡ **Σικυών**, ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου, εἶναι μικρογραφία τῆς Κορίνθου. Ἐχει καὶ αὕτῃ τοὺς τυράννους της, τοὺς **Ὀρθαγορίδας**, καὶ ἀκμάζει ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποτελοῦν οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, τὴν δημοκρατικὴν τάξιν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν. Ἡ Σικυὼν κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους ἔχει ὀνομαστὴν σχολὴν γλυπτικῆς καὶ ἀναδεικνύει ἀξιολόγους ζωγράφους.

ΒΟΙΩΤΙΑ ΚΑΙ ΦΩΚΙΣ

Ἡ Βοιωτία εἶναι μία πεδιάς ἀρκετὰ ἐκτεταμένη καὶ εὐφορος, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπὸ βουνά. Ἐχει τρεῖς ἐξόδους εἰς τὴν θάλασσαν, μίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δύο εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Ἄλλ' αἱ ἄκται της δὲν ἔχουν καλοὺς λιμένας. Διὰ τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ δὲν διεκρίθησαν ὡς ναυτικοί. Ἡ χώρα εἶχε παλαιότατον πολιτισμόν. Κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ, ἀργότερα ἦλθαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς διεδέχθη τὸν αἰγαιακόν, ὅπως μαρτυροῦν διάφορα εὐρήματα,

θολωτοὶ τάφοι κτλ. Οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι, ἀνemieχθησαν μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοιοιυτοτρόπως προῆλθε μικτὴ φυλὴ καὶ μικτὴ γλῶσσα. Οἱ Βοιωτοὶ δηλαδὴ, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλοὶ, ὠμίλουν τὴν αἰολικὴν. Ἀλλ' ἡ Βοιωτία, γεωργικὴ καὶ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀνεπτυχθῆ πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν γείτονά της Ἀττικὴν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐχλεύαζαν τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς παρέστησαν ὡς καλοθρεμμένους χωρικοὺς, οἱ ὅποιοι μοναδικὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν καλοφαγίαν καὶ τὴν πλουσίαν εἰσοδείαν. Ἀλλ' ἡ Βοιωτία ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν.

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας φανερώνει ἡ ἀνάπτυξις πόλεων, διότι ἐκτὸς τῶν Θηβῶν ἔχει καὶ ἄλλας ἀξιολόγους πόλεις, τὴν Χαϊρώνειαν, τὸν Ὀρχομενόν, τὴν Τανάγραν κτλ. Ἡ Βοιωτία ἐνώνεται εἰς ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦν δύο ἀρχηγοὶ ἐκλεγόμενοι δι' ἕν ἔτος, οἱ λεγόμενοι Βοιωτάρχοι.

Ἡ Φωκίς, βορειοδυτικῶς τῆς Βοιωτίας, εἶναι ἡ χώρα μὲ τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ τὰς βαθεῖας καὶ στρογγυλὰς κοιλάδας. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι καλλιεργήσιμοι, ἔζησεν ὁ φωκικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἔμεινε γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς, ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας καὶ ἔλαβεν ἀσημαντον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ πολὺ ἀργά. Ὅπως εἰς τὴν Ἥλιδα τοιοιυτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Φωκίδα σημασίαν ἔδωσε τὸ δεύτερον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πεδιάδας περικλειομένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ εἶναι μᾶλλον χώρα μεσογειακὴ ψυχρὰ τὸν χειμῶνα, καυστικὴ τὸ θέρος, καὶ κάμνει ἀντίθεσιν εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μόνη διέξοδος εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, ὅπου ἡ Θεσσαλία εἶχε τοὺς λιμένας της, τὴν Ἰωλκὸν κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, τὰς Παγασὰς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς. Παράγει ἀφθονα σιτηρὰ καὶ τρέφει ὀνομαστοὺς ἵππους. Κατὰ τοὺς ἱστορι-

κοὺς χρόνους ἀξιόλογον ἵππικὸν ἔχουν μόνον οἱ Θεσσαλοὶ καὶ εἰς τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας νικοῦν συνηθέστατα οἱ θεσσαλικοὶ ἵπποι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ὁ τόπος τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγαλοκτηματίας εὐγενεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσοι δυνατοί, ὥστε ἰδρύουν ἀληθινὸν κράτος καὶ δυναστείαν, ὅπως οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης καὶ οἱ Σκοπάδαι τῆς Κρανῶνος, ἐνῶ οἱ δουλοπάροικοι γεωργοὶ περνοῦν ἀθλίαν ζωὴν. Ἡ Θεσσαλία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις. Ἡ Φάρσαλος, ἡ Λάρισα, ἡ Κρανῶν, αἱ Φεραί, εἶναι ἀγροτικαὶ κωμοπόλεις. Ἐπίσης δὲν ἔχει πολιτικὴν ἐνότητα. Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἄργά, ἔμεινε πάντοτε χαλαρά. Οἱ εὐγενεῖς ἐκλέγουν ἓνα ἀνώτατον διοικητὴν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰσόβιος καὶ λέγεται τ α γ ό ς. Ἀλλ' οἱ ταγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡγεμόνες ἡμιβάρβαροι καὶ ἡ χώρα των ὡς ὑπόδειγμα κακοδιοικήσεως καὶ ἀναρχίας.

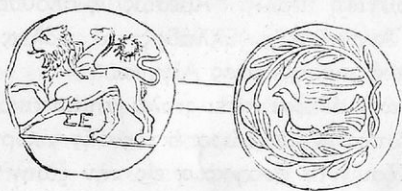
Γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ ἡ Θεσσαλία δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἀνέδειξεν ἀξιόλογον καλλιτέχνην ἢ συγγραφέα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἐκτείνεται ἡ Μακεδονία μὲ τὰ ὑψηλὰ βουνὰ της, τὰ ὁποῖα ἦσαν καταπράσινα εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μὲ τὰς εὐρυχώρους πεδιάδας της, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ μεγάλους ποταμούς καὶ ἦσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν εὐφορίαν των. Τὸ κλίμα καθὼς καὶ ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων διέφερον ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν διατηρεῖ τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἔχει βασιλέα, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὴν χώραν μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Αἱ πόλεις της εἶναι ἀσήμαντοι, καθὼς καὶ ἡ πνευματικὴ της ἀνάπτυξις. Οἱ Μακεδόνες δὲν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὅπως καὶ οἱ γείτονές των Θεσσαλοὶ, ἀλλὰ ἦσαν πολεμικοὶ καὶ ὀργανωτικοί. Μόλις τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἔπαιξαν σπουδαιότατον πρόσωπον.

ΑΙΤΩΛΙΑ—ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι, ἡ Αἰτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἡ-
πειρος, ἔλαβαν ἀκόμη μικρότερον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔ-
θνους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὅρειναί, δύσβατοι, σκε-
πασμένοι ἀπὸ δάση, δὲν ἔχουν κατάλληλον λιμένα διὰ ναυ-
τιλίαν, μένουν κτηνοτροφικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ κυβερνῶνται
ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἡπειρος ἀποκτᾷ σημασίαν με-
τὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἐνῶ
ἡ Αἰτωλία ἀποκτᾷ πόλεις καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν πολιτι-
κὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνα-
μίξεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις.

Νόμισμα Σικυῶνος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον καὶ 6ον ΑΙΩΝΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους, δηλαδή τὸν 9ον καὶ 8ον αἰῶνα, ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαι-
οκτῆμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπὶ κεφαλῇς τὸν βασιλέα.
Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς πολλὰ μέρη ἀρχί-
ζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυ-
τιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγουῖνται
αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται μεγάλη ἐμ-
πορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν αὐτὰς τὰ
παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας,
ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα.

Τοιοιουτρόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἓνα ἄλλο
μέσον νὰ κερδίζουν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν των, ἐνῶ ἕως
τότε οἱ ἀκτῆμονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦ-
λοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς
αὐτῆς ἦτο ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινω-
νικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμ π ὁ ρ ω ν, β ι ο μ η χ ἄ ν ω ν
καὶ ν α υ τ ι κ ῶ ν, ἡ λεγομένη ἀστικὴ τάξις, ἡ ὁ δῆμος, ὅπως
ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν
πολυπληθεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος
εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἡ ὁποία ἐγίνεν εἰς τόσον μεγάλην ἐκ-
τασιν πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρα-
σιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερο
ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὐξησις τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πλη-

θυσμοῦ τῆς χώρας, ἡ ἐξάπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. Ὅσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνῆκον εἰς μίαν φυλὴν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδὴ ἓν κράτος. Ἀλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διетήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ Ἑλλὰς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κῶμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικὰς, ἰδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορά, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. Ἀλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς πολλὰ μέρη ὁλόκληρος περιφέρεια ἐνώνεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος συνοικισμός. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸ ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Θησεύς, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν οὖσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον ξυνώκισε πάντας.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, μία περιοχὴ δηλαδὴ συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις-κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν ἐλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνει τὸ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ Ἑλλὰς, ἡ Σικελία, γενικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλά-

δος, ιδίως ἡ Ἀττική. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιώτερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἔχουν βασιλεῖς. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν καὶ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῇ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σῖνορα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Κύπρον, ἐνῶ οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικό.

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουν μὲ αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικό.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοικοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφοδρὸς ἀγὼν μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στᾶσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπικρατεῖ ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἀπὸ διαμέσους σταθμῶν. Ὁ λαὸς κατ' ἀρχὰς ἔχει μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτοὺς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν αὐθαρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίκαζαν δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουν ἓνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουν εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

Ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας εἶναι

ὁ Ζάλευκος, ὁ ὁποῖος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὀνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρώνδας, τοῦ ὁποῖου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς πολλὰς πόλεις. Ἀξιόλογοι νομοθέται εἶναι ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φεῖδων τῆς Κορίνθου, ὁ Πιπτακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὗται ὀρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδίων, διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνθηεῖας.

ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Αἱ νομοθεσίαι ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ δήμου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τύραννοι καὶ ἡ ἐξουσία των ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εὐφρεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εὐνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἰδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλ' ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἀφήρσαν ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωργοὺς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἐδυσφήμησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἐπίσης θανάσιμον ἐχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοι τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοι ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περικλῆς τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ τύραννοι τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἡ τυραννὶς ἐμφανίζεται εἰς τὰς

ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ὅπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν εὐγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ ἡῤῃσεν ἡ ἀπόδοσίς της. Παραλλήλως ἐπροόδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρητηρήθη τότε ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἔγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐξέλεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὁλόκληρος ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ ἴδιος ἀπ' εὐθείας καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ Ἕλληνας τοῦ βίου π.Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοῖκος ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν των. Ἡ γαλήνη ἐκείνη ἐταράχθη, ὁ ἄνθρωπος ἔγινεν ἀπαιτητικώτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ἱκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἰτία. Ὁ 7ος καὶ ὁ 6ος π.Χ. αἰὼν εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστῆμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα.

ΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετά την δωρικήν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀκμάζει ἡ Ἰωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐξύμνησαν τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ τὸν διαυγῆ οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει: οἱ Ἰῶνες αὐτοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἔκτισαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὠραιότερον κλίμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζουν εἰς τὰ ἰωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα πρότυπον ἰωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὅρμοι τῆς παρέχουν ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς τὸ ναυτικόν. Ἡ καρδιά τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμὴν, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαιῶν καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἄνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Ἡ Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι ἰωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, εἶναι μεγάλη κοσμοπόλις, εἰς τὴν ὁποίαν συναντῶνται ἄνθρωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἔμποροι ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνίας. Ἡ ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὀνομαστὰ ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ἐξύπνησε πρῶτην φοράν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητὴς του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλική καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἡ Ἰωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν ἰωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν ἰωνικὴν ὅπως ἔλεγον, δηλαδὴ τὴν πρῶτην γραφομένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων

τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν ἰωνικήν.

Ἄλλ' αἱ βάσεις τοῦ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ στερεαί, διότι οἱ Ἴωνες κατοικοῦν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π.Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Κῦρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Χῖοι καὶ σάμιοι γλύπτται ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην τῶν. Ὁ σάμιος Πυθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασποράν αὐτὴν τὸ ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται παντοῦ καὶ ζωογονεῖ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

ΟΧΙ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἦσαν προωρισμέναι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν νὰ προοδεύσουν πολὺ καὶ νὰ εὐτυχήσουν. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν εὖρεια ἐδῶ μίαν χώραν ἐντελῶς ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν των, ἀλλ' ἀσυγκρίτως εὐφροτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως ἀνέπτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσια καὶ πολυάνθρωποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγούνται τῆς κυρίως Ἑλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἐξουσίαν καταλαμβάνουν ἰσχυροὶ τύραννοι, οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζουν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων (489—472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων (485—477) συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἐξου-

σίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των σώζει τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν, ὅταν δηλαδὴ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Ἰμέρας (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἰέρων συνήνωσε τὰ δύο κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστή διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμωδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου καὶ εὐρίσκουν θερμὴν ὑποδοχὴν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ὠριμάζονται ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ κυρίως ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περίφημοι σοφισταί, οἱ γνησιώτεροι ἀπόστολοι τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων. Ἴωνες σοφοί, ὅπως ὁ περίφημος Πυθαγόρας καὶ ὁ Ξενοφάνης, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀποικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορικὴ, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κτλ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑφοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἄρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖον. Γενικῶς οἱ σικελιώται Ἕλληνες ἔχουν ἓνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνηθίζουν νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΟΧΙ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος παρουσιάζει ὅλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία

περιωρίζετο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἔχει ἐξαπλωθῇ τὴν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Ὅλα τὰ παράλια ἔχουν σκεπασθῇ ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὁμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι γεμᾶτος νεότητι καὶ σφρῖγος. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὅρια. Οἱ Ἕλληνες εὐρίσκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσινοὺς δρόμους διασταυρῶνονται τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχουν στολισθῇ μὲ ναοὺς καὶ μὲ ἄλλα κτίρια ἑλληνικά, τὰ ὅποια χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἐξυπνοῦν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνῆρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἔχει ἓνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος κατέχουν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέχεται ἀπὸ πολυαρίθμους βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις ἀπὸ ἰσχυροὺς λαοὺς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται εἰς διαρκῇ κίνδυνον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δευτέρα, ἡ μεγαλυτέρα ἴσως, εἶναι, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἦτο πολὺ μακρά.

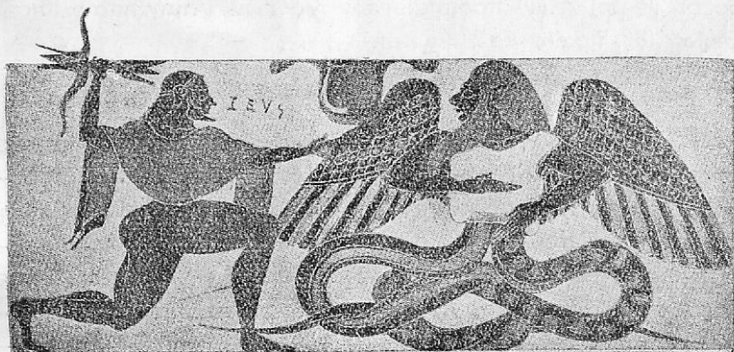

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς παλαιότερους χρόνους εἶχαν ἀπλουστέραν καὶ λαϊκωτέραν θρησκείαν. Ἴσως ἐλάτρευσαν λίθους καὶ ζῶα, ὅπως πολλοὶ πρωτόγονοι λαοί, καὶ ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εἰς τὴν μαγείαν. Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι εἰς

Ζεὺς καὶ Τυφῶν

ἀπὸ ἑνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον

Ὁ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

πολλὰ μέρη ἐλάτρευσαν δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

Ἀργότερα ἥλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλην μεταξὺ τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπὶ κεφαλῇ τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιούς τερατομόρφους θεούς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀπὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι ἑλληνικοὶ θεοί.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσεως. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ

φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὠκεανόν, τοὺς ποταμούς, τὰς πηγὰς, τὴν βροντὴν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχάς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιολατρεία καὶ ἀνθρωπομορφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποιήσεις ἡθικῶν δυνάμεων. Ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προσωποποιήσις τῆς θυέλλης κατ' ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἐνδοξοὶ νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἰδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἡμίθεοι.

Οἱ θεοὶ

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεοὺς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διαφόρους μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ εὐκίνητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὠραιότερας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

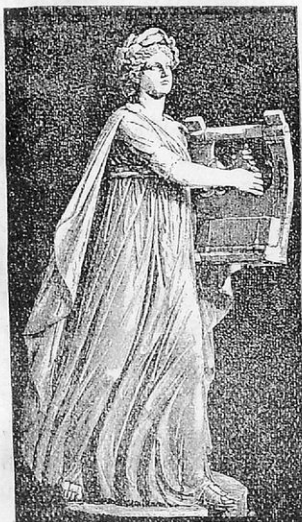
Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι ὠραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Ὅμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὠραιότεροι καὶ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Εἶναι ὅλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον οὔτε ἐχώρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασιλεία, εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ σκότους, εἰς θεοὺς ἀγαθοποιούς καὶ εἰς θεοὺς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσαρעστοῦνται, θυμῶνουν καὶ ἡμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώ-

πους, ἀλλ' εὐκόλα ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἐξευμενίζονται μέ
θυσίας καὶ προσευχάς.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοι εἰς τὴν
γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶναι προσωποποιήσεις τῶν

Οἱ ὠραῖοι ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος
Ἀπόλλων Κιθαρωδὸς
Ρώμη, Βατικανόν

Ἀρτεμις
Παρίσιοι, Λοῦβρον

οὐρανίων φαινομένων καὶ δι' αὐτὸ κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανόν
ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπον, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων,
ἐξουσιάζει τὸν οὐρανόν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφτει καὶ
στέλλει τὴν βροχὴν. Ὁ ἀδελφὸς του Ποσειδῶν ἐξουσιάζει
τὴν θάλασσαν. Εἶναι μεγαλοπρεπὴς ὅπως ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ἔχει
ἐκφρασιν αὐστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἄτακτα καὶ τὰ
γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὁποῖαν τα-

Χ. Θεοδορίδου — Α. Λαζάρου Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἔκδοσ. Β'.10

ράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμούς. Ἡ **Ἥρα** εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. Ἡ **Ἑστία** εἶναι προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ἰδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν Ὀλυμπόν ἐπίσης ζῇ ὁ ὠραιότερος ἀπὸ τοὺς θεούς, ὁ **Ἀπόλλων**. Εἶναι κάτασπρος, ὑψηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ γύρω εἰς τὴν ὠραίαν κεφαλὴν του εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μὲ κλάδον δάφνης παίζει τὴν κιθάραν, ἐνῶ τραγουδοῦν αἱ ἐννέα οὐράνιαι κόραι, αἱ **Μοῦσαι**. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ῥσμα τῶν Μουσῶν χύνει φαίδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν Ὀλυμπόν, φθάνει ἕως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ **Ἀρτεμις**, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενὴς κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὐκίνησιαν καὶ ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ὀλύμπος ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον του. Εἶναι ὁ **Ἑρμῆς**, εὐκίνητος, ζωηρός, φορεῖ πετρωτὰ πέδιλα, μὲ τὰ ὅποια πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θαλάσσας. Εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις, υἱὸς τοῦ

Ἡ **Ἀθηνᾶ** Φαρνέζε
μαρμάρινον ἄγαλμα, Νεάπολις

Διός, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλην μητέρα. Ἀνακατώνεται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τοὺς νεκρούς. Ὁ Ἑρμῆς εἶναι ὁ ψυχοπομπὸς θεός. Ἡ **Ἀθηνᾶ** εἶναι ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὴ προστατεύει τὰς Ἀθῆνας καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφρεῖς καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλυμπόν ζῇ ἐπίσης ὁ θεὸς τοῦ πολέμου **Ἄρης**, νέος μὲ γιγάντιον σῶ-

μα, πάνοπλος, άγριωπός. Οί θεοί τόν μισοῦν, διότι τοῦ ἄ-
ρέσουν αἱ φιλονεικίαι. Ἡ **Ἀφροδίτη** εἶναι θεά τῆς γυναικείας
καλλονῆς καί ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ἀπό τόν ἀφρόν τῆς θαλάσ-
σης. Εἶναι ἀπαράμιλλον τὸ κάλλος της. Ὁ **Ἥφαιστος** εἶναι
ὁ τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου καί αὐτός κατεσκεύασεν ὥραϊα
ἀνάκτορα δι' ὅλους τοὺς θεούς. Εἶναι χωλός καί ἐργάζεται
σκοπισμένος καί καπνισμένος εἰς τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά
του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κεραυνούς τοῦ Διός. Εἰς τόν
Ὀλυμπον ἐπίσης ἐτοποθέτησαν οἱ Ἕλληνες τὴν **Δήμητραν**,
τὴν μεγάλην θεάν τῆς γῆς.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, τοὺς ὁποίους λατρεύ-
ουν οἱ Ἕλληνες ἰδιαίτερως.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτὸς τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν,
εἰς τὴν θάλασσαν καί εἰς τὰ ὑποχθόνια. Ἡ μεγαλυτέρα καί
ἄρχαιοτέρα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς εἶναι ἡ **Δημήτηρ**, προσω-
ποποιήσις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καί
τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Εἶναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς
τοῦ Ἄδου Πλούτων ἤρπασε τὴν θυγατέρα της, τὴν **Κόρην**,
τὴν θεάν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχη σύζυγόν του.
Ἐμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καί ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπανέρχεται
τὴν ἀνοιξιν εἰς τὴν γῆν καί τὸν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὰ
θλιβερά ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ
ὄνομα **Περσεφόνη**. Ἀλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς εἶναι ὁ
Διόνυσος, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καί τοῦ τρυγητοῦ, ὁ ὁποῖος
περιφέρει τοὺς θυρυβώδεις χορούς του συνοδευόμενος ἀπὸ
Σατύρους καί Σείληνους.

Ἐπίσης ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεοὺς της. Ἐκτὸς τοῦ Πο-
σειδῶνος εἶναι ἡ **Ἀμφιτρίτη**, ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία προ-
σωποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. Ὁ γέρον **Νηρεὺς**
ἀντιπροσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ **Θέτις** ἐπιτρεῖ τὴν ἐκβολὴν
τῶν ποταμῶν.

Εἰς τὸν Ἄδην βασιλεύει ὁ **Πλούτων** ἢ Ἄδης, ἀδελφὸς τοῦ
Διὸς καί τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸν Ἄδην φαντάζονται ὥς κοῖ-
λον καί βαθύ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὁποῖον καταβαί-
νει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον. Τὴν εἴσοδον φυλάτ-

τει τερατόμορφος κύων, ὁ Κέρβερος. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινοὺς καὶ ἡσύχους ποταμούς καὶ τὴν λίμνην Ἀχέρουσιαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ Χάρωνος.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ **Νύμφαι**. Κάθε δένδρον, κάθε πηγὴ, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεὸν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμψυχα γύρω του, ὅλα γεμᾶτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόϊσμα τῶν δένδρων, οἱ μακρινοὶ ψίθυροι, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν κατὰ τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, εἶναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ὄσμη καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἡσυχὰ παραλία, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ **Νηρηίδες**. Αὐταὶ ἡσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὁποῖα σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαινάν του.

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην αἰσθάνεται μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν Ἄδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεϊκὴν δύναμιν καὶ ἔμπορουν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν των καὶ δι' αὐτὸ προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ἰδιαίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἡ λεγομένη Ἑστία, καὶ ἱερεὺς ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱός.

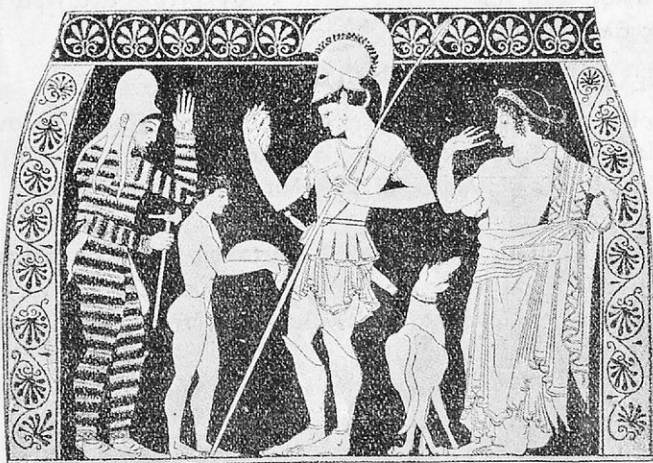
Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προῖστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταί, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτοὺς ἥρωας καὶ ἡμιθέους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἥρωες, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἰάσων κ. ἄ. καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

ΗΘΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εἰς

ἄπειρα κράτη οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συν-
 εἶδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βαρ-
 βαρικοῦ κόσμου οἱ Ἕλληνες, τὸ ἑλληνικὸν ὅπως ἔλε-
 γαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὴν φυλὴν, τὴν ὁποίαν
 συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἠθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἶναι
 ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ κοι-
 νὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὸ ὅμαιμον, ὁ μὲν γλῶσσον, τὰ κοι-
 νὰ ἰδρύματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυ-
 σίαι, τὰ ὁμότροπα ἥθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι
 εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησιν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Παρ' ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες ἔχουν μίαν κοι-

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἑνα ἄττικὸν ἀγγεῖον τοῦ 5ου αἰῶνος
 Βίρτσμπουργ - Μουσείον

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτίμων τοὺς θεοὺς των μὲ προσευχάς, θυσίας καὶ ἄλ-
 λας προσφοράς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζῶων ἐμάντευαν
 τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκηνὴν οἰκογενειακὴν.
 Ὁ σύζυγος εἶναι ἕτοιμος νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀρι-
 στερά ὁ σκύθης, ὁ ὁποῖος ἔσφαξε τὸ ζῶον, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χεῖ-
 ρας τὰ σπλάγχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

νὴν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοὶ εἶναι θεοὶ
 ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐ-
 χουν κοινούς ναοὺς, κοινὰ προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται
 κατὰ περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες συνεννοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἐξαφανίσουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινὴν πανελλήνιον γλῶσσαν. Ἡ γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἡ ἰωνικὴ τὸν βον αἰῶνα, ἡ ἄττικὴ ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς ὅποιανδὴποτε διάλεκτον καὶ ἂν γράφονται, ἀναγινώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἥθη, διὰ τὰ ὅποια εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἐνωρὶς ἔπαυσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ των ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς.

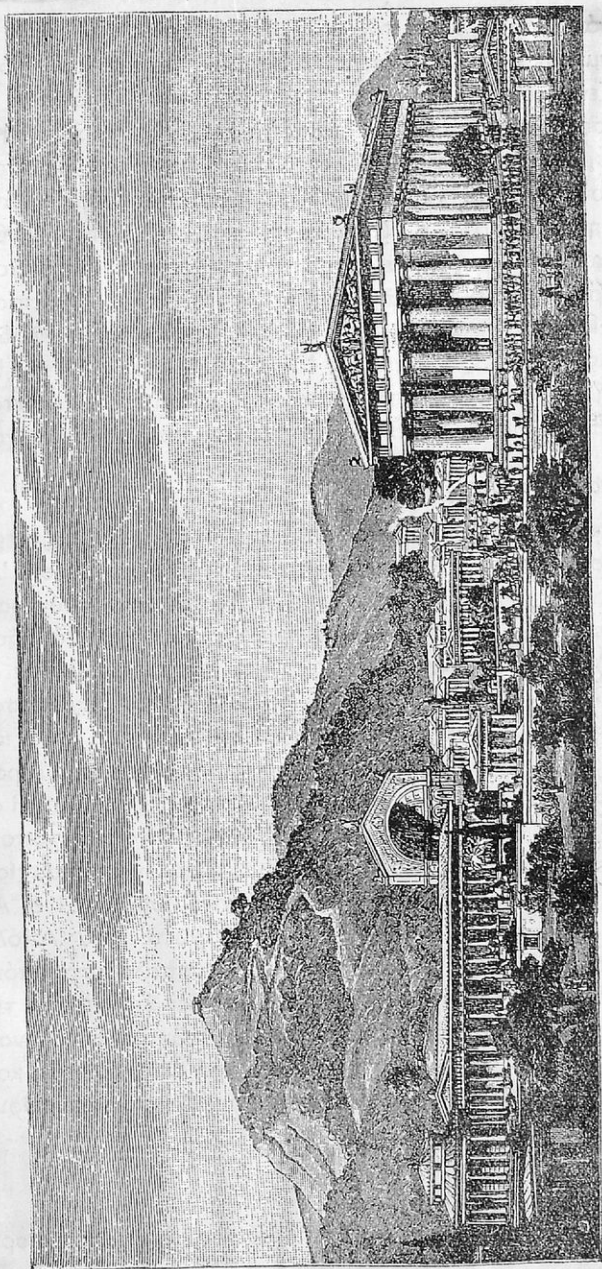
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ζωηρὰν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἐορτῶν καὶ ἀγώνων. Ἰδίως προσελκύουν τοὺς Ἕλληνας οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **Ἰσθμια**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια** εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ **Ὀλύμπια** εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἦσαν ἰδίως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί.

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ Ὀλυμπία κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας, μεταξύ κοιλάδων καὶ καταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς τὸ κατ' ἐξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἱερὸς χῶρος, εἰς τὸν ὅποιον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη **Ἄλτις**, ἐγέμισεν ἀπὸ ναοὺς, βωμοὺς, ἡρῶα, στοάς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ἰδρύσῃ ἐκεῖ κατὶ ἐξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ μαρμαρινὸς δωρικὸς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔθεσαν τὸ

Ἡ Ὀλυμπία ὅπως ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα
 Φιλίππειον Ἡραῖον Ἐξέδρα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Μητρώον Θησαυροὶ Ναὸς Διὸς Δυτικὴ πύλη
 Πελόπειον.

χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μόλις ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτή, ἐκηρύττετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἱερά ἐκεχειρία, ἔπαυε δηλαδὴ κάθε ἐχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν τότε ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ περὶ τὸν Ἀλφειὸν χῶρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ Ἕλληνες ἡσθάνοντο ἑαυτοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἦτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγενεῖς ἠγωνίζοντο διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητὴν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπεδείκνυν τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοὶ τὰ πνευματικὰ προϊόντα.

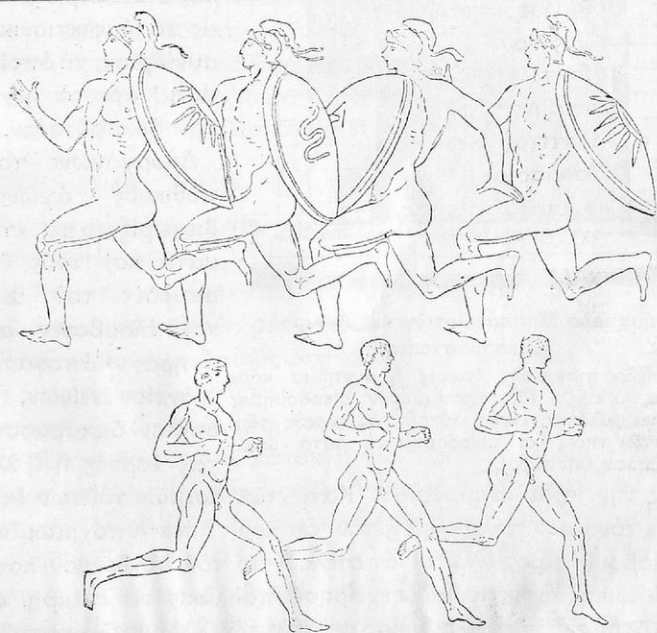
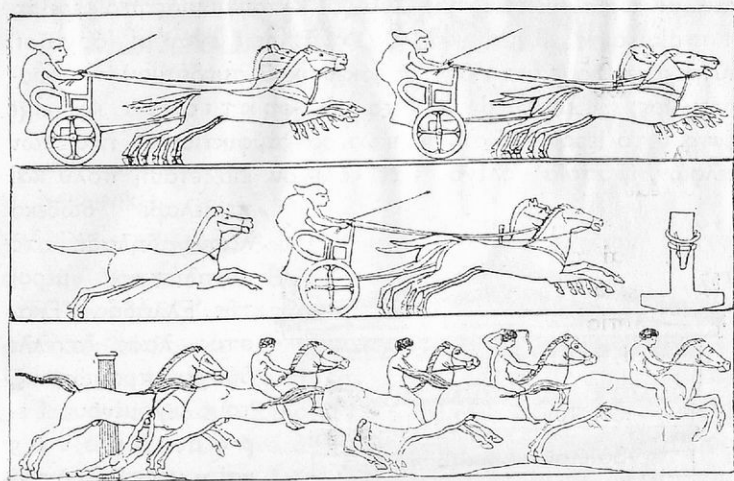
ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον ὀλυσσίδιου διαφορετικὸν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πολυύμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς Ἕλληνας εἶχε κάμει ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοποθεσία του. Ἡ κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὕψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαιά του με τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἱεροπρεπῆ ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄξιον νὰ γίνῃ κατοικία θεοῦ. Ὅχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἑδραν του ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος με τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἐξάρετον αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν φήμην. Ξένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἀμασις τῆς Αἰγύπτου καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ἀνοικοδομοῦν με ἐξοδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρόν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν. Ἀναρίθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναόν ἀπὸ δωρεᾶς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον, ἀπὸ οἰκοδομὰς καὶ καλλιτεχνήματα.

ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑΙ

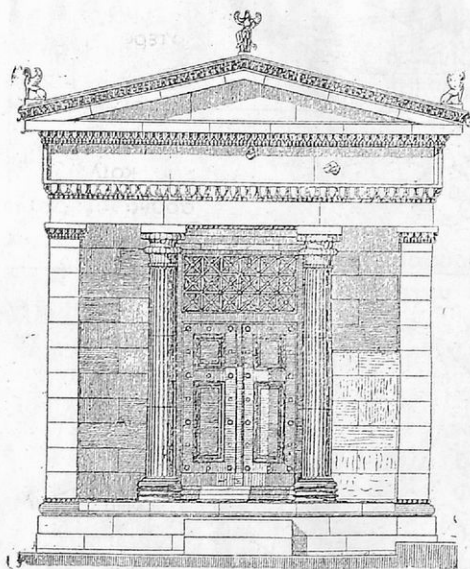
Τὴν ἐποπτεῖαν μερικῶν κεντρικῶν ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν διορ-

Οι άγώνες, παραστάσεις από άγγεια

Αί δύο πρώται, αί όποίαι άποτελούν συνέχεια, παριστάνουν άρματοδρομίαν με τέθριππα, ή τρίτη ίπποδρομίαν, ή τετάρτη δρόμον όπλιτών και ή πέμπτη δρομείς.

γάνωσιν ὠρισμένων ἑορτῶν εἶχαν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιφερείας, οἱ περίοικοι ἢ ἀμφικτιόνες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτοὶ ἀπετέλουν ἓνα εἶδος θρησκευτικοῦ συνδέσμου ἢ ὁμοσπονδίας, ἡ ὁποία ὠνομάζετο ἀμφικτιονία καὶ εἶχε κέντρον τὸ ἱερόν. Ἡ σημαντικώτερα ἀμφικτιονία ἦτο τῶν Δελφῶν, ἡ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη πολὺ καὶ

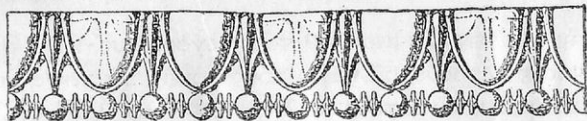
Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοῦς
(ἀναπαράστασις)

Ἐπεκράτησε πολὺ ἔνωρις ἡ συνήθεια καθε πόλις νὰ κτίσῃ ἰδιαιτερον μικρὸν οἰκοδόμημα, διὰ νὰ φυλάττῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὰς δωρεὰς τῶν πολιτῶν της. Τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν θησαυροί.

ἦσαν τὴν ἱερὸν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυττε τὸν ἱερὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὅποιον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητὴς εἰς τὰς φιλονεικίας μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ιδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν.

περιέλαβε δώδεκα λαούς, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐκαστος λαὸς ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, τοὺς λεγομένους ἱερομνήμονας καὶ πύλαγόρας, εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἄρκετὰ μεγάλην δικαιοδοσίαν.

Διωργάνωνε τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καὶ ἐλάμβανεν αὐστηρὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διετάρασσαν τὰς ἑορτὰς ἢ ἔβλα-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΣΠΑΡΤΗ

Η ΛΑΚΩΝΙΚΗ

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλὰς τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ταύγετον πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Πάρνωνα πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Εὐρώτας κυλίνει τὸ ἀδύνατον ρεῦμα του. Ἡ Λακωνικὴ ἦτο ἄρκετὰ εὐφορος καὶ παρῆγε σιτηρά, εἰς τὰ πετρώδη μέρη ἐφύετο ἡ ἐλαία, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ βουνὰ ἦσαν κατάλληλα διὰ κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει ἄλλον φυσικὸν πλοῦτον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ βιομηχανία, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀνεπτύχθη ναυτιλία, ἐπειδὴ ἡ παραλία δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ἔζησεν ἡ δυνατωτέρα δωρικὴ φυλὴ, οἱ Σπαρτιᾶται.

Οἱ Σπαρτιᾶται εἶναι Δωριεῖς, ἦλθαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν καὶ ὑπέταξαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν ὡς δουλοπάροικοι ἢ ὡς εἰλωτες, ὅπως ἔλεγον οἱ ἄρχαῖοι, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν μερῶν, τῆς παραλίας καὶ τῶν ὀλίγων μικρῶν πόλεων διετήρησαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματά των, ἀλλ' ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Αὐτοὶ ὀνομάζονται περίοικοι καὶ εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Μόνοι κυρίαρχοι εἰς τὴν χώραν εἶναι οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἱ Σπαρτιᾶται ἢ Λακεδαιμόνιοι. Ἐμοί-

ρασαν τὴν γῆν εἰς ἴσα μερίδια, τοὺς λεγομένους κληροῦς, τοὺς ὁποίους κληρονομοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν. "Ολοὶ μαζὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν, τοὺς ὁμοῖους, ἀπέναντι τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας. Συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, θεωροῦν ἐξευτελιστικὸν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ νὰ κάμνουν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ καταγίνονται μόνον εἰς τὰ πολεμικά.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ—ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Οἱ κατακτηταὶ ἦσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς. Φαίνεται ὅτι οἱ γνήσιοι Σπαρτιᾶται δὲν εἶχαν ποτὲ περισσοτέρους ἀπὸ 8 χιλ. πολεμιστάς. Ἀπέναντι αὐτῶν ἦσαν 30—50 χιλ. περίοικοι καὶ τριπλάσιοι ἴσως εἰλωτες. Ἄν λοιπὸν οἱ κατακτηταὶ δὲν ἤθελαν νὰ πνιγοῦν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑποδούλων, ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν στρατιωτικὴν των ὀργάνωσιν, ἣ ὁποία τοὺς εἶχε δώσει τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη παρέμεινεν ὡς διαρκὲς στρατόπεδον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὡς στράτευμα ἐντὸς ἐχθρικῆς χώρας.

Εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι, ἔθιμα, ἠθικὰ παραγγέλματα, ἀνατροφή παιδῶν ἔχουν ἓνα σκοπὸν, νὰ διατηρήσουν τὴν μαχητικότητα τοῦ σπαρτιατικοῦ λαοῦ. Ὁ σπαρτιάτης εἶναι στρατιώτης εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, ὑποχρεωμένος νὰ γυμνάζεται διαρκῶς, παραμένει εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμος εἰς κάθε πρόσκλησιν. Δι' αὐτὸ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ταξιθεύῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χωρὶς εἰδικὴν ἄδειαν. Ἀσκεῖται καὶ τρώγει μὲ τοὺς συνηλικιώτας του εἰς κοινὰ συσσίτια, τὰ ὁποία ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν περισσότερον τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα παρὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὴν λιτότητα.

Τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπλούστατον. Ἡ Σπάρτη ἔχει δύο βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ὅμως πολὺ ἐνωρὶς ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν των. Διατηροῦν μόνον τιμητικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ ἔχουν μεγαλύτερον κλῆρον, προεδρεύουν εἰς τὴν Γερουσίαν, εἶναι οἱ προϊστάμενοι εἰς ὠρισμένας θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ ἰδίως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ ἐξουσία ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ κράτος κυβερνᾷ συμβού-

λιον γερόντων, ἡ λεγομένη **Γερουσία**. Ἡ Γερουσία ἀποτελείται ἀπὸ 28 μέλη ἰσόβια, τὰ ὅποια ἐκλέγουν οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους κτηματίας. Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἔχουν περιορισθῇ καὶ αὐτῆς τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἐξουσίαν ἔχουν πέντε **Ἐφοροι** ἐκλεγόμενοι δι' ἕν ἔτος. Ἐπέβλεπαν ὅλους καὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τιμωροῦν πολίτας, ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς ἀκόμη. Δι' αὐτὸ μὲ τὸν καιρὸν ἐγίναν ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῆς Σπάρτης. Αὐτοὶ κανονίζουν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δικάσουν τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον.

Οἱ ἄρχοντες ἐρωτοῦν καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ προσκαλοῦντες τοὺς στρατευσίμους εἰς συνάθροισιν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Ἀπέλλα**. Ἡ Ἀπέλλα ἐκλέγει τοὺς γερουσιαστάς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἐγκρίνει χωρὶς νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀρχόντων.

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὰ στρατιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην γυμνάζονται ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, αἱ γυναῖκες διὰ νὰ γεννήσουν εὖρωστα παιδιά. Ὅταν γεννᾶται τὸ παιδί, τὸ παρουσιάζουν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ἐὰν ἔχη κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, δὲν ἐγγράφεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν Σπαρτιατῶν, χάνει δηλαδὴ τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Ἐὰν εἶναι εὖρωστον, τὸ παραδίδουν εἰς τὴν μητέρα, ἡ ὁποία τὸ μεγαλώνει μέχρι 7 ἐτῶν. Ἀπὸ τότε τὸ παραλαμβάνει ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνατρέφει ὅπως θέλει.

Τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ κάμνουν βαρύτερα γυμνάσια καὶ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σκληραγωγίαν. Κοιμοῦνται εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ἐπάνω εἰς κλῖνας ἀπὸ καλάμια, τὰ ὅποια κόπτουν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Εἰς ὠρισμένας ἑορτὰς μαστιγώνουν τὰ παιδιά ἐμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν ἐνίοτε τόσον δυνατὰ, ὥστε νὰ τρέχῃ αἷμα. Διὰ νὰ τὰ συνηθίσουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ πολέμου, δίδουν εἰς αὐτὰ τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν, ἰδίως φαγώσιμα. Ἦτο ὁμως μεγάλη ἐντροπὴ νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους γίνεται στρατιώ-

της. Πηγαίνει εἰς τὸ κυνήγιον καὶ γυμνάζεται μαζί με τοὺς ἄλλους. Νυμφεύεται 30 ἐτῶν, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ζῇ με τοὺς συνηλικιώτας του ὡς στρατιώτης. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν τρώγουν εἰς τὴν οἰκίαν μαζί με τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα των, ἀλλ' ὅλοι μαζί εἰς κοινὰς τραπέζας. Τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομαστὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν λιτότητά των. Περίφημος ἦτο προπάντων ὁ μέλας ζωμός, σοῦπα ἀπὸ κρέας χοιρινὸν καὶ ξεῖδι.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνατρέφουν τὰ κοράσια των οἱ Σπαρτιᾶται. Γυμνάζονται καὶ αὐτὰ ὅπως οἱ νέοι καὶ φοροῦν βραχὺν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος φθάνει ἕως τὰ γόνατα, διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθερίαν κινήσεως, παρουσιάζονται εἰς τὸ δημόσιον, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ πάρευρίσκονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι περιώριζαν τὰς γυναῖκας εἰς τὴν οἰκίαν καὶ δὲν ἐπέτρεπαν νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς ἔδωσε εἰς τὰ κοράσια σωματικὴν δύναμιν καὶ σθένος ψυχικὸν καὶ πολλὰι γυναῖκες τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομασταὶ διὰ τὸν ἥρωισμόν των ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων δὲν ἐφρόντιζαν πολὺ οἱ Σπαρτιᾶται. Ὀλίγοι ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὅλη ἡ μόρφωσις των περιορίζετο εἰς πολεμικὰ ἄσματα, εἰς τὴν ἀποστήθισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, εἰς χοροὺς πολεμικοὺς. Κυρίως ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοί, νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας, νὰ εἶναι ὀλιγόλογοι καὶ νὰ ἐκφράζονται με συντόμους φράσεις. Αὐτὸ ἦτο τὸ λακωνίζειν, τὸ ὁποῖον ἔγινε περίφημον εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Γενικῶς οἱ Σπαρτιᾶται δὲν παρηκολούθησαν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία ἔγινε κυρίως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τοὺς ξένους νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν χώραν των καὶ εἶχαν δυσπιστίαν εἰς κάθε νεωτερισμόν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως χαλαρωθῇ ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγή τῶν νέων. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη ἔμεινε καθυστερημένη καὶ τίποτε σπουδαῖον δὲν ἔκαμεν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Ἐπειδὴ ὅλα εἰς τὴν Σπάρτην, κυβέρνησις, νόμοι, ἔθιμα, ἀνατροφή τῶν νέων, ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν, ἀπέβλεπαν εἰς ἓνα σκοπόν, νὰ δημιουργήσουν δηλαδή καλοὺς στρατιώτας, ὑπέθεσαν ἀργότερα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ἓνας σοφὸς νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**.

Ἄλλ' οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἤξευραν ἀκριβῶς τί ἦτο ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε ἔζησε. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Λυκοῦργος κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἔμαθε πολλά, ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ ὑπέδειξε τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀφ' ἐτέρου γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε ναός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Λυκοῦργος ἐλατρεύετο ὡς θεὸς ἢ ὡς ἥρως. Ὅλα αὐτὰ μᾶς κάμνουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Λυκοῦργος εἶναι μυθικὸν πρόσωπον καὶ ἡ λεγομένη νομοθεσία του εἶναι ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν εἰς διάστημα πολλῶν ἐτῶν.

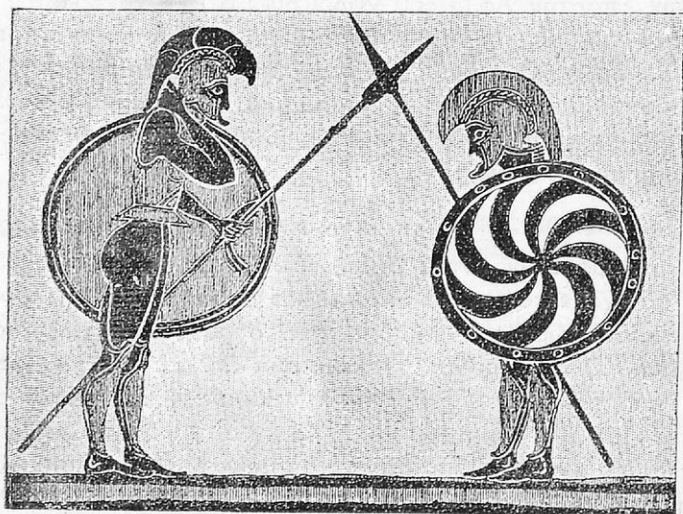
Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιμονὴν οἱ Σπαρτιᾶται κατῴρθωσαν νὰ ἔχουν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἀποτελοῦν οἱ ὁπλίται. Ὁ ὁπλίτης ἔχει ὡς ἀμυντικὰ ὅπλα **περικεφαλαίαν**, ἡ ὁποία προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμόν, **οὐρεχάλκινον θώρακα**, **κνημῖδας** καὶ **ἀσπίδα** κυκλικὴν ἀπὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον ἔξωθεν καλύπτεται μὲ μέταλλον. Τὰ ἐπιθετικὰ ὅπλα του εἶναι μακρὸν **δόρυ** καὶ **ξίφος** βραχύ. Οἱ ὁπλίται παρατάσσονται ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὥστε ἡ δεξιὰ πλευρὰ ἐκάστου σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται τεῖχος ἀπὸ ἀσπίδας. Τοιαῦται σειραὶ 8—10 παρατάσσονται ἢ μία ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται ἡ σπαρτιατικὴ **φάλαγξ**. Οἱ ὁπλίται βαδίζουν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ καὶ μεθύουν ἀπὸ τὸ ἐμβατήριον ῥῆσμα, τὸν **παῖνα**. Ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ εἶναι βαρεῖα πολεμικὴ μηχανή, τὴν ὁποίαν εἶναι δύ-

σκολον νὰ διασπάσῃ ὁ ἐχθρός. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀήττητος καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἀσφαλεῖς εἰς τὴν χώραν των μὲ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἐκαμαν δύο μακροὺς πολέμους, τοὺς λεγομένους Μεσσηνιακοὺς (8ος καὶ 7ος αἰών), καὶ ὑπέταξαν τὴν Μεσσηνίαν, ἐμοιράσθησαν τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους ἔκαμαν εἰλωτας.

Σπαρτιᾶται ὁπλίται

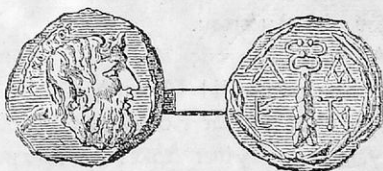
Συγχρόνως ἡ Σπάρτη προσέβαλε τοὺς ἄλλους δύο γείτονάς της, τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ἀλλ' ἐδῶ συνήντησε δυνατὴν ἀντίστασιν. Παρήτησε τότε τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐπιρροὴν της μὲ συμμαχίας. Ὑπεστήριξε τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἀνέτρεψε τοὺς τυράννους καὶ ἐπίεσε τοὺς δημοκρατικούς. Πολλοὶ πόλεις καὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡ Τεγέα, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἡλεῖοι, ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών, καὶ ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ τὰ Μέ-

γαρα καὶ ἡ Αἰγίνα, ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶναι αὐτόνομοι, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη Πελοποννησιακὴ συμμαχία, εἶδος ὁμοσπονδίας, τὴν ὁποίαν διηύθυνε συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων (6ος αἰών).

Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἡ Σπάρτη, δέν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ κράτη καὶ ἦτο διαρκὲς ἀπειλὴ κατὰ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων καὶ τῆς προόδου. Ἀλλ' εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν ἔσωσε τὸ ἔθνος, διότι, ὅταν ὁ ἰσχυρότατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπεχείρησε νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἦτο ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν.

Νόμισμα Σπάρτης
Παριστάνει τὴν Χαλκίοικον
Ἀθηνᾶν

Νόμισμα Σπάρτης
Φέρει ἀριστερὰ κεφαλὴν Λυκούργου,
δεξιὰ κηρύκειον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΑΤΤΙΚΗ

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν κράτος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὰ χερσόνησος, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ σκεπάζουν τὰ βουνά. Ἡ χώρα παρουσιάζει τὰ γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς δυνατώτερον βαθμὸν, τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τοῦ βουνοῦ, τῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραλίας. Τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά, ἀλλὰ πολὺ γραφικὰ καὶ ἡμερὰ καὶ ἔχουν ἑνδοξα ὀνόματα. Ἡ Πάρνης καὶ ὁ Κιθαιρὼν εἶναι τὰ σύνορα πρὸς τὴν Βοιωτίαν, πρὸς ἀνατολὰς ὑψώνεται ὁ Ὑμηττός, ὀνομαστός διὰ τὸ μέλι του, καὶ τὸ Πεντελικόν, τὸ ὁποῖον ἔκρπτεν εἰς τὰ σπλάγχνα του τὸ εὐγενικὸν ὕλικόν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀγαλμάτων.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς εἶναι μικραὶ κοιλότητες ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά. Ἡ Ἀττικὴ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὀλίγον εὖφορος, ὡς λεπτόγεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶχε γίνει ἀρκετὰ παραγωγικὴ. Εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ἐκαλλιεργεῖτο σῖτος καὶ κριθή, εἰς τοὺς λόφους ἡκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, τὸ ἀγαπημένον δένδρον τῶν Ἀθηναίων.

Τέλος ἡ πολυσχιδὴς παραλία τῆς Ἀττικῆς ἔχει πολλοὺς ὄρμους ἀσφαλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθοῦν εἰς λιμένας. Ἀγρόται κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέβησαν ἀργότερα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγίναν ἐξαιρέτοι ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτευούσας, μίαν μεσογειακὴν, τὰς Ἀθήνας, καὶ μίαν παραλιακὴν, τὸν Πειραιᾶ. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν χώραν, ἦτο ἡ τοποθεσία της. Ἡ Ἀττικὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ φαίνεται προωρισμένη νὰ ἐξουσιάζῃ τὸν

θαλάσσιον δρόμον, ὃ ὁποῖος φέρει πρὸς τὴν Θράκην, τὴν Αἴ-
γυπτον καὶ τὴν Κρήτην.

Τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο
πολὺ ἡπιώτερον. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος πνέων ἀπὸ τὴν θάλασσαν
ἐδρόσιζε τὸ θέρος καὶ ἐθέρμαινε τὸν χειμῶνα. Τὰ βουνὰ ἦσαν
σκεπασμένα ἀπὸ δάση καὶ οἱ δύο ποταμοί, ὁ Ἰλισὸς καὶ
ὁ Κηφισὸς, εἶχαν πολὺ περισσότερον ὕδωρ. Οἱ ποιηταὶ
ἐξύμνησαν τὸ δροσερὸν ρεῦμα τοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰ πράσινα

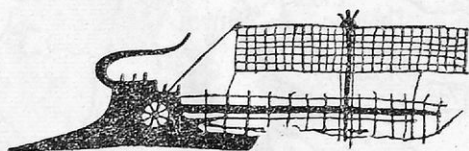

φυλλώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀηδὼν ἐψιθύριζε τὸ παθητικὸν
τῆς ἄσματος, καθὼς καὶ τὸ γλυκὺ κλίμα, τὸν λεπτὸν ἀέρα καὶ
τὸν διαυγέστατον οὐρανὸν τῆς πατρίδος των. Εἰς ἓνα δρᾶ-
μα τοῦ Εὐριπίδου ὁ χορὸς ψάλλει: Καλότυχοι οἱ Ἀθη-
ναῖοι. Ζοῦν μέσα εἰς λαμπρότατον ἀέρα. Εἰς
τὸν τόπον αὐτὸν ἡ ξανθὴ Ἀρμονία ἐγέννησε
τὰς ἑννέα Μούσας.

Τὸ κλίμα εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Τοὺς ἔκαμε ζωηροὺς, ἐνεργητικοὺς καὶ ἐλέπτυνε τὴν καλαισθησίαν των εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ δωρική μετανάστευσις δὲν ἔφερεν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἣ ὁποία διετήρησε τοὺς ἰδίους πάντοτε κατοίκους. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ χώρα ἦτο γεωργικὴ καὶ ἐκυβερνήθη ὅπως αἰ

Παλαιότερα ἀθηναϊκὰ πλοῖα
παραστάσεις ἐπὶ ἐνὸς ἀγγείου τοῦ Διπύλου

Τὰ ἀνωτέρω πλοῖα μᾶς δίδουν μίαν ἰδέαν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν. Εἶναι πλοῖα ἐλαφρά με ἔμβολον εἰς τὴν πρῶραν καὶ τὴν πρύμνην πολὺ ὑψηλὴν.

λοιπαὶ χῶραι τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα μαζὶ με τοὺς γαιοκτήμονας, τοὺς εὐπατρίδας. Ὁ βασιλεὺς εἶχε καὶ τὸ συμβούλιόν του, τὸν Ἀρειὸν Πάγον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν εὐπατριδῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὅ,τι καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην. Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ βασιλέως διώριζαν ἑνέα ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἄρχοντας δι' ἑν ἔτος. Ὁ

λαὸς ἦτο καὶ ἐδῶ ὑποδουλωμένος εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰργάζετο ὡς δουλοπάροικος εἰς τὰ κτήματά των.

Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀττικὴν προοδεύει ἀρκετὰ ἔνωρίς ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπτύσσεται νέα κοινωνικὴ τάξις, τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, καὶ παραλλήλως δημιουργεῖται τάξις ἐλευθέρων μικροκαλλιεργητῶν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη. Ὅλοι αὐτοί, ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται, ἐλεύθεροι γεωργοί, μὲ ἓνα ὄνομα ὁ δ ἦ μ ο ς, εἶναι ἀντίπαλοι τῶν εὐπατριδῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς καταπιέζουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὸν χειρότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ ταρασσεται ἀπὸ ἐσωτερικᾶς ἔριδας. Ὁ λαὸς ζητεῖ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη, γραπτοὺς νόμους. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναθέτουν εἰς τὸν Δ ρ ᾱ κ ο ν τ α, ὁ ὅποῖος ἀναγράφει τὰς παλαιὰς συνθηκὰς καὶ τὰς παρουσιάζει ὡς γραπτοὺς νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοὶ ἔγιναν περὶφημοὶ διὰ τὴν αὐστηρότητά των (δρακόντειοι νόμοι).

ΣΟΛΩΝ

Αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν, ἀλλ' ἡ ἀπολυταρχία τῶν εὐγενῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαιωνισθῇ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἀντιμαχόμεναι μερίδες κατάρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἐξέλεξαν τὸν Σόλωνα 594 ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας (594).

Ὁ Σόλων ἦτο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' εἶχε χάσει, ὅπως λέγουν, τὰ κτήματά του. Δι' αὐτὸ ἔγινεν ἔμπορος, ἐταξίδευσεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου σοφοῦ. Ἦτο ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἔνεκα τῆς καταγωγῆς του, εἰς τοὺς ἐμπόρους, διότι εἶχεν ἐργασθῇ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐξωτερικῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχεν ἐξεγείρει μὲ τὰ ποιήματά του τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Σόλων διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην, ἔλαβε ριζικὰ μέτρα. Διέταξε πρῶτον γενικὴν παραγραφὴν τῶν χρεῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ πωλοῦνται οἱ ἄνθρωποι ὡς δοῦλοι διὰ τὰ χρέη των. Ὅσοι εἶχαν πωληθῇ διὰ χρέη, ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ κτήματα ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν. Αὐτὸ ὠνόμασαν σ ε ι-

σάχθειαν, διότι ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ βάρη του. Διὰ τὴν ἐμποδίση τὴν δημιουργίαν μεγάλων κτημάτων, ἤλλαξε τὸν κληρονομικὸν νόμον καὶ ἐπέτρεψε τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ πωλοῦν τὸ κτῆμα των. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ ἐγένεν ἡ χώρα τῶν μικροκτηματιῶν καὶ τῶν μικροκαλλιεργητῶν.

Κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν καὶ διήρесе τοὺς κατοικοὺς εἰς τέσσαρας τάξεις ἔχων ὡς βάσιν πάντοτε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Αἱ τάξεις αὗται ἦσαν 1) πεντακοσιομέδιμνοι, δηλαδή μεγαλοκτηματῖαι μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 500 μεδίμνους, δηλ. 10 χιλ. ὁκάδας σίτου, οἴνου ἢ ἐλαίου 2) τριακοσιομέδιμνοι ἢ ἱππεῖς, μὲ εἰσόδημα 300 μεδίμνους, δηλ. 6 χιλ. ὁκάδας 3) διακοσιομέδιμνοι ἢ ζευγῖται μὲ εἰσόδημα 200 μεδίμνους, ἥτοι 4 χιλ. ὁκάδας 5) θῆτες οἱ ἔχοντες εἰσόδημα κάτω τῶν 200 μεδίμνων.

Ὁ Σόλων ἔδωσε περισσότερα δικαιώματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διωργάνωσε συστηματικώτερον τὴν Βουλὴν τῶν τετρακοσίων. Ἡ Ἐκκλησία ἦτο συνάθροισις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἀπεφάσιζε διὰ σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἦτο ἓνα συμβούλιον ἀπὸ 400 μέλη ἐκλεγόμενα κατ' ἔτος, τὸ ὁποῖον ἔργον εἶχε νὰ προετοιμάζῃ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἡ ἐκκλησία.

Οἱ πολῖται δὲν εἶχαν ἐντελῶς ἴσα δικαιώματα. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ψηφίζουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐκλέγονται ὅμως ἄρχοντες μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, αἱ ἀνώτεραι μάλιστα ἀρχαὶ εἶναι προνόμιον τῶν δύο πρώτων τάξεων. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις, φορολογοῦνται βαρύτερον, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὀπλίται καὶ ἱππεῖς, ἐνῶ οἱ θῆτες εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ὑπηρετοῦν ὡς ψιλοί.

Τέλος ὁ Σόλων ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου

καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπέτρεψε τὴν ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ μετρικὸν σύστημα ἄλλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Ἡ σολῶνειος νομοθεσία εἶχεν ἀκόμη ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα, διότι ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως τῶν τάξεων ἔλαβε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταχεῖαν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας ἡ βάσις αὕτῃ ἐκλονίσθη, διότι ἤρχισαν νὰ ὑπολογίζουσιν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς χρῆμα καὶ ὄχι εἰς εἶδος. Τοιοῦτοτρόπως ὅποιος κατῴρθωνε νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν. Ἐπίσης ἐσῆμαινε πρόοδον, διότι ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν βουλήν τῶν τετρακοσίων, αἱ ὁποῖαι ἔλαβαν μεγάλην σπουδαιότητα ἀργότερα.

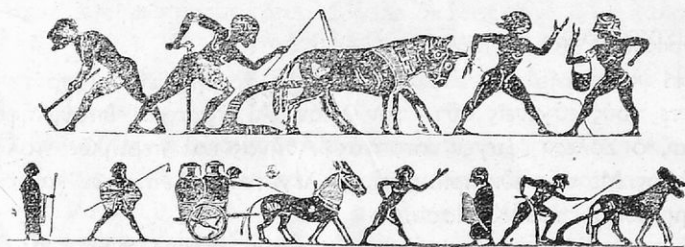
ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ηὐχαρίστησε οὔτε τοὺς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ Σόλων ἐφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ περιῆλθε πολλὰς χώρας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν αὐλήν τοῦ Κροίσου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας ἐπιτήδειος καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος, ὁ **Πεισίστρατος**, ἐκέρδισε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἔγινε δηλαδὴ τύραννος (560). Ἀλλὰ ἡ διοίκησις τοῦ Πεισιστράτου δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ὁ Πεισί- 560 στρατος διετήρησε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 33 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ μετριοπάθειαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Αἱ Ἀθῆναι εἰς τοὺς χρόνους του εἶδαν λαμπρὰς ἡμέρας. Ὁ Πεισίστρατος ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ νὰ κάμῃ εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μικρᾶς ιδιοκτησίας καὶ ὑπεστήριξεν οἰκονομικῶς τοὺς μικροκτηματίας καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθησε νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν. Πραγματικῶς αἱ Ἀθῆναι ἐργάζονται μὲ μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὰς ἡμέρας του, κατασκευάζονται ὑδραγωγεῖα, κρῆναι, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ κάτω πόλις στολίζονται μὲ ναοὺς καὶ ἔργα γλυπτικῆς, τὰ ὁποῖα μιμοῦνται

τὴν ἰωνικὴν τέχνην. Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Εἰς τὴν αὐλὴν του συναντῶνται οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτὸς ἀνέθεσεν εἰς σοφοὺς ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἰππίας. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ἱκανότητά του καὶ δυσηρέστησαν πολλοὺς. Ὁ υἱὸς του Ἰππαρχος προσέβαλεν ἕνα εὐγενῆ νέον, τὸν Ἀρμόδιον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδολοφόνησε μὲ τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰππίας ἐγίνε πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς καὶ εἶχεν ἐναντίον του τοὺς δημοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν πλήρη αὐτοδιοίκησιν, κα-

Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν
παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα ὁ γεωργὸς διευθύνει τὸ ἄροτρον, ἀριστερὰ ἕνας ἐργάτης σπάνει βῶλους, δεξιὰ δύο σπορεῖς. Εἰς τὴν δευτέραν ἀριστερὰ ὁ ἐπόπτης τῆς ἐργασίας, πιθανὸν ὁ ἰδιοκτῆτης, ἅμαξα μὲ δύο ἀμφορεῖς, δεξιὰ σπορεὺς καὶ ἄροτρον.

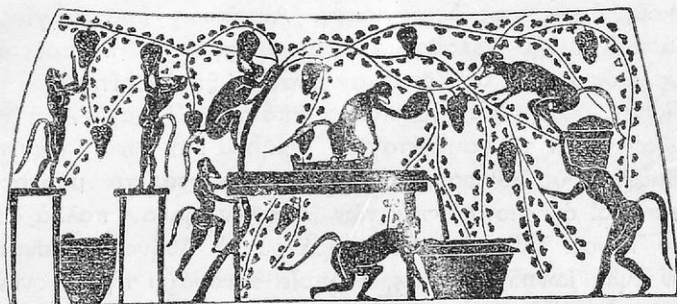
θῶς καὶ τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πάντοτε ἐχθροὶ τῶν τυράννων. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ στρατὸς σπαρτιατικὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς Πεισιστρατίδας (510). Ὁ Ἰππίας κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ τύραννοι, ἤρχισαν νέαι ταραχαί. Τέλος ὅμως οἱ δημοκρατικοὶ ἐγίναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἥλλαξαν ριζικῶς τὸ πολίτευμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν Κλεισθένης, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν με-

γάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις, αἱ ὅποια ἔθεμελίωσαν ὀριστικῶς τὴν δημοκρατίαν.

Ὁ Κλεισθένης κατήργησε τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων εἰς τάξεις μὲ βάσιν τὴν περιουσίαν. Τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως ἐχώρισεν εἰς 10 κοινότητας, τοὺς λεγομένους δήμους. Τοὺς δήμους πάλιν τοὺς ἐχώρισεν εἰς 10 διοικητικὰς περιφερείας, τὰς λεγομένας δέκα φυλάς. Ἐκάστη φυλὴ λοιπὸν περιλαμβάνει δέκα δήμους. Ἐφρόντισεν

Τρύγος, παράστασις ἐπὶ ἀγγείου

Εἰκὼν εὐθυμογραφική. Οἱ Σειληνοὶ τρυγοῦν τὴν κληματαρίαν, κόπτουν τὰ σταφύλια καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς καλάθια. Εἰς τὸ μέσον ἑνας Σειληνὸς πατεῖ τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασί τρέχει εἰς ἓνα βαθύ δοχεῖον.

ὁμως ἡ φυλὴ νὰ μὴ περιλάβῃ δήμους μιᾶς μόνον περιφερείας, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ποικιλίαν, δηλαδὴ δήμους μεσογειακοὺς, δήμους τῆς πόλεως καὶ τῆς παραλίας. Ἡ Ἱπποθοντὶς φυλὴ π.χ. περιελάμβανε τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσί-
νος, τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Πάρνηθος. Μὲ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν ἡ παλαιὰ διάκρισις εἰς κοινωνικὰς τάξεις ἐξαφανίζεται καὶ ἐνώνονται καὶ συγχωνεύ-
ονται εὐπατρίδαι καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πλούσιοι καὶ πτω-
χοί, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὄρεινοὶ καὶ θαλασσινοί.

Μεταβολὴ τόσον ριζικὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ ἀδιάλλακτοι ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεομένης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ στρατὸν καὶ ἐξεδίωξε τὸν Κλεισθένην καὶ τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐξηγέρθη διὰ νὰ νὰ στατεύσῃ τὰς ἐλευθερίας του, ὑπεχρέωσε τὸν Κλε

ἐγκαταλείψει τὴν χώραν καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδεῖς.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν αἴγλην εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν καὶ ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦν τώρα περισσότερο τὴν πατρίδα των, διότι εἶναι πολῖται ἐλευθέρως πολιτείας καὶ ἔχουν ἴσα δικαιώματα. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια δὲν τοὺς ἔκαμεν ἀποκλειστικούς, ὅπως τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀντιθέτως προτοῦ γίνουν διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβαν μαθήματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναπτυχθῇ ἐνωρίτερα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἦλθαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἴωνες τεχνῖται ἐδίδασκαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπεξεργάζωνται τὰ μάρμαρα. Ἐπίσης οἱ ἀγγειοπλάσται τῶν Ἀθηνῶν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἰδίως ἐπὶ Πεισιστράτου αἱ Ἀθῆναι παρουσιάζουν ὅψιν ἰωνικῆς πόλεως, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν μὲ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων ἀρχίζει ἡ δωρικὴ ἐπίδρασις. Ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἰωνία ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῶ ἡ Σπάρτη εἶχε γίνει ἡ πρώτη στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν δωρικὸν κόσμον. Ὁ βραχὺς δωρικὸς χιτὼν ἀντικαθιστᾷ τὸν ποδήρη ἰωνικόν, οἱ ἄνδρες ἀφίνουν τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρουσαν κατὰ ἰωνικὴν Ἀσιατικὴν συνήθειαν, καὶ ὁ βίος γίνεται σοβαρώτερος. Γλύπται τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σικυῶνος ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ θὰ διαλάβῃ τὸ ἄττικόν πνεῦμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

3300	π.Χ. περίπου	Ἐνωσησις τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος—Ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα τοῦ Ἀρχαίου κράτους
2800—2700	»	Κατασκευὴ τῶν μεγάλων πυραμίδων—ἀκμὴ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης
2500	»	Τέλος τοῦ κράτους τῆς Μέμφιδος
2200	»	Ἰδρυσις τοῦ Μέσου κράτους—Αἱ Θῆβαι πρωτεύουσα
1700	»	Ἐπιδρομὴ τῶν Ὑκσῶς—Τέλος τοῦ Μέσου κράτους
1580	»	Ἐκδιώξις τῶν Ὑκσῶς, ἀνασύστασις τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους—Μεγάλαι κατακτήσεις μετὰ χρι Εὐφράτου
1501—1447	»	Τουτμές Γ΄
1440	»	Ὑψίστη ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῆς Αἰγύπτου
1200—1150	»	Ραμσῆς Γ΄—Πτώσις τῶν βασιλέων τῶν Θηβῶν
1100— 671	»	Περίοδος ἀναρχίας
671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
664	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰς Θήβας
655	»	Ψαμμήτιχος Α΄ ἀνιδρύει τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος—Πρωτεύουσα ἡ Σάις
569— 526	»	Ἀμασις—Ἀκμὴ τῆς Αἰγύπτου—Οἱ Ἑλληνεῖς ιδρύουν τὴν Ναύκρατιν εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νεῖλου
525	»	Ψαμμήτιχος Γ΄—Ἀλωσις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν

2. ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ—ΑΣΣΥΡΙΑ

2200—2100	»	Ἰδρυσις Ἀρχαίου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
2123—2081	»	Ὁ Χαμμουραμπὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους του
2000	»	Ἐπιδρομὴ Χιτιτιτῶν
1250	»	Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας νικᾷ τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος
722— 705	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰ βασίλεια τῆς Βαβυλῶνος
705— 681	»	Ἰσραὴλ καὶ τῆς Βαβυλῶνος
	»	Ὑποταγὴ Φοινίκης, Παλ- δαίας

671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
612	»	Καταστροφή τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους—Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Χαλδαῖοι κυριεύουν τὴν Νινευί
625— 604	»	Ἰερουσαλὴμ τοῦ Νέου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
604— 561	»	Ὁ Ναβουχοδονόσωρ κυριεύει τὴν Ἱερουσαλὴν (586) καὶ τὴν Τύρον (573)—Μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Βαβυλῶνα—κρεμαστοὶ κῆποι
530	»	Κατάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους—Ὁ Κύρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα

3. ΕΛΛΗΝΕΣ

2400—1400	π.Χ.	περίπου	Κρητικὸς πολιτισμὸς
2000—1700	»	»	Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν
1500	»	»	Ἀκμὴ τῶν Μυκηνηῶν
1100	»	»	Ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων
900	»	»	Ὁργάνωσις σπαρτιατικῆς πολιτείας
ΣΤ' Αἰῶν			
594	»		Νομοθεσία Σόλωνος
560— 527	»		Τυραννία Πεισιστράτου
510	»		Κατάλυσις τῆς τυραννίας
507	»		Κλεισθένης—μεταρρυθμίσεις του

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

	Σελί:
1. Κρανίον ἀνθρώπου Νεάντερταλ.....	6
2. Τάρανδος	8
3. Μαμούθ.....	9
4. Βόνασος	10
5. Βόνασος τρυπημένος με πολλὰ βέλη.....	18
6. Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν τάρανδους.	19
7. Ἄροτρον καὶ λισγάρι νεολιθικῆς ἐποχῆς.....	21
8. Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναίας κατοικίας.....	22
9. Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς	27
0. Ἐργαλεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς	28
1. Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου.....	29
2. Ζίφη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου.....	30
3. Τοξόται	31
4. Ἐργαλεῖα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.....	32
5. Ὑδρίαι με σχῆμα καλύβης.....	34
6. Λιμναῖαι κατοικίαι.....	35
7. Οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην.....	36
8. Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου	37
9. Ντόλμεν	38
0. Ἀπὸ τοὺς Κυκλωπείους τάφους τῆς Εὐρώπης	39
1. Γυναῖκες εἰς τὸν χορόν.....	40
2. Στολαὶ τοῦ ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εὐρώ- πης	41
3. Σκέπασμα θήκης ἀπὸ ὀρείχαλκον	42
4. Κρίκοι ἀπὸ ὀρείχαλκον	43
5. Ἀφροδίτη τοῦ Βελεντόρφ.....	50
6. Ἄγρια ἄλογα	51
7. Ὅστουν τάρανδου.....	52
8. Ἀγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς.....	55
9. Κυριώτεροι τύποι ἀγγείων νεολιθικῆς ἐποχῆς	
0. Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Βορειοευρωπαίων	
1. Κάδος ἀπὸ ὀρείχαλκον	

32.	Ἀλυσίδα ἀπὸ πετράδια	57
33.	Ἀρχαία Αἴγυπτος.....	59
34.	Ζῶα καὶ πτηνὰ ἀρχαίας Αἰγύπτου.....	60
35.	Ἱερογλυφικά	60
36.	Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ Σφίγξ.....	61
37.	Σκηναὶ γεωργίας	63
38.	Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόρ	64
39.	Ὑπόστυλος αἵθουσα τοῦ Καρνάκ.....	65
40.	Ἀμενεμές Γ'.....	66
41.	Χαλδαία καὶ Ἀσσυρία	68
42.	Τύπος Ἀσσυρίων	69
43.	Σφηνοειδὴς Γραφή	70
44.	Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον	72
45.	Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον.....	73
46.	Πτερωτὸς ταῦρος.....	74
47.	Λέαινα.....	75
48.	Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους.....	76
49.	Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη	77
50.	Φιλισταῖος πολεμιστὴς.....	78
51.	Τύπος Φοίνικος.....	80
52.	Φοινικικὰ πλοῖα.....	81
53.	Φοινικικὴ ἐξάπλωσις	83
54.	Ἀνάγλυφον χιττιτικόν.....	84
55.	Ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος.....	85
56.	Περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου	86
57.	Περσικὸν ἀνάκτορον	88
58.	Κίων Περσικός	89
59.	Οἱ Κρήτες εἰς τὴν Αἴγυπτον.....	97
60.	Ὁ πρίγκιψ μὲ τὰ κρίνα	99
61.	Κυρία τῆς αὐλῆς	100
62.	Ἀγγεῖα κρητικά	102
63.	Τύποι Ἀχαιῶν	104
64.	Ἡ πύλη τῶν λεόντων	107
65.	Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου.....	108
66.	Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια	108
67.	Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα	109

68. Κυνήγι ἀγριοχοίρων	110
69. Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον.....	113
70. Ἀγγεῖον Διπύλου	113
71. Ὅμηρος	115
72. Ὁ Ἀχιλλεύς	116
73. Ὁ πολεμιστὴς ἀποχαιρετᾷ τὴν γυναῖκα του.....	117
74. Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει	118
75. Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτῶνει σίλφιον.....	120
76. Νόμισμα Χαλκίδος	122
77. Νόμισμα Συβαριτῶν.....	123
78. Ὁ ἐλληνικὸς κόσμος	124
79. Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς	125
80. Νόμισμα Ἀργούς	128
81. Νόμισμα Ἀρκαδίας	129
82. Νόμισμα Κορίνθου	130
83. Νόμισμα Σικυῶνος	133
84. Ζεὺς καὶ Τυφῶν	143
85. Ἀπόλλων κιθαρωδός	145
86. Ἀρτεμῖς	145
87. Ἡ Ἀθηνᾶ Φαρνέζε	146
88. Σπλαγχνοσκοπία	149
89. Ἡ Ὀλυμπία.....	151
90. Οἱ Ἀγῶνες	153
91. Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοὺς	154
92. Σπαρτιᾶται ὀπλιταί.....	160
93. Νόμισμα Σπάρτης α'	161
94. Νόμισμα Σπάρτης β'	161
95. Ἀρχαία Ἀττικὴ	162
96. Παλαιότερα Ἀθηναῖκά πλοῖα	164
97. Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν	168
98. Τρύγος.....	169
99. Χάρτης Ἑλλάδος ἐγχρωμος	96—ο

